

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANNE BABALARIN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARININ
ÇOCUK DAVRANIŞ SORUNLARI İLE İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Burçin SAYAL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN

İSTANBUL – 2017

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Burçin SAYAL

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Anne Babaların Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Çocuk Davranış Sorunları İle İlişkisinin İncelenmesi

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 29 /09 /2017

SAYFA SAYISI : 115

TEZ DANIŞMANI : Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN

DİZİN TERİMLERİ : Şema, Eken Dönem Uyumsuz Şemalar, Davranış Sorunları

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışmada davranış sorunu yaşayan çocukların anne ve babalarının erken dönem uyumsuz şemaları incelenmiştir. Son zamanlarda çocuk psikolojisinde davranışsal sorunlarda artış olduğu görülmektedir. Bu sorunların önlenmesi ve çözümünde anne babanın erken dönem uyumsuz şemalarının önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmanın sonunda annelerin ve babaların erken dönem uyumsuz şemalarının çocuk davranış problemleri ile anlamlı derecede ilişkili olduğu bulunmuştur.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Burçin SAYAL

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ANNE BABALARIN ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALARININ
ÇOCUK DAVRANIŞ SORUNLARI İLE İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Burçin SAYAL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN

İSTANBUL – 2017

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Burçin SAYAL

..... / / 2017

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Burçin SAYAL' ın "Anne Babaların Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Çocuk Davranış Sorunları İle İlişkisinin İncelenmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından KLİNİK PSİKOLOJİ bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____

Üye _____
Prof.Dr. Ahmet Ertan
TEZCAN
(Danışman)

Üye _____

Üye _____

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

... / ... / 2017

İmzası

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada anne babaların erken dönem uyumsuz şemalarının çocuk davranış sorunları ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. İlkokula giden öğrencilerde gözlemlenen davranış sorunları ile bu çocukların anne ve babalarının erken dönem uyumsuz şemalarının ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmaya Eskişehir ilindeki devlet okullarında ilkokula giden 300 öğrenci ve bu öğrencilerin anne (300) ve babaları (300) dahil edilmiştir. Davranış sorunları değerlendirilen 122 sayıda kız 178 sayıda erkek öğrencinin katılımı sağlanmıştır. Anne babaların erken dönem uyumsuz şemaları ölçmek amacıyla Young Şema Ölçeği (YŞÖ- KF3), çocuklardaki davranış sorunlarını belirlemek için Güçler Güçlükler Anketi Öğretmen Formu (GGA- Ö 4- 16) ve Kişisel Bilgi Toplama Formu kullanılmıştır.

Araştırılmak üzere ortaya atılan hipotezler Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı (SPSS 18) kullanılarak verilerin istatistiksel sonuçlara dönüştürülmesi ile analiz edilmiştir.

Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Çocuk Davranış Problemleri alt boyutlarını anlamlı derecede yordadığı bulunmuştur. Annenin özellikle Terk Edilme, Kusurluluk, Yüksek Standartlar, Duyguları Bastırma, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Cezalandırıcılık, Kusurluluk, Başarısızlık şema alanlarının anlamlı bir yordayıcı olduğu bulunmuştur. Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ile Çocukta Duygusal Sorunlar alt boyutu arasında anlamlı ilişkiler göstermediği tespit edilmiştir.

Babaların Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Çocuk Davranış Problemleri alt boyutlarını anlamlı derecede yordadığı bulunmuştur. Babanın özellikle Terk Edilme, Kendini Feda, Duygusal Yoksunluk, İç İç Geçme/ Bağımlılık, Cezalandırıcılık, Onay Arayıcılık şema alanlarının anlamlı bir yordayıcı olduğu bulunmuştur. Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şema Alanları ile Çocukta Davranış Sorunları alt boyutu arasında anlamlı ilişkiler göstermediği tespit edilmiştir.

Demografik özellikler ve davranış sorunları arasındaki ilişkide; cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası, anne ve babanın yaşı, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babanın çalışma durumu açısından değerlendirilmiş ve bulgular kısmında aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şema, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Davranış Sorunları.

SUMMARY

In this study, it is aimed to examining the relationship between the parents' early maladaptive schemas on child behavior problems. The relationship between the behavior problems observed in the students who went to primary school and their parents' early maladaptive schemas were investigated. In the primary state schools in Eskişehir province, 300 students and their mothers (300) and their fathers (300) of these students were included in the survey. A total of 178 male students and 122 female students whose behavioral issues were assessed participated.

Young Schema Questionnaire - Short Forms-3 (YSQ - SF3) was used to measure parents' early maladaptive schemas and Strengths and Difficulties Questionnaire Survey Teacher Form (SDQ) and the Personal Information Gathering Form were used to determine behavioral problems in children.

Hypotheses to be investigated were analyzed by transforming the data into statistical results using Statistical Package Program for Social Sciences (SPSS 18).

It was found that Child Behavior Problems subscales of the mothers' early maladaptive schemas were significant.

The mother was found to be a significant predictor especially in the areas of Abandonment/ Instability, Defectiveness/ Shame, Unrelenting Standards/ Hypercriticalness, Emotional Inhibition, Social Isolation/ Alienation, Punitiveness, Failure to Achieve.

It has been determined that there is no significant relationship between the mother's early maladaptive schemas domains and the child emotional issues sub-dimension.

It was found that child behavior problems subscales of the fathers' e early maladaptive schemas were at a significant level.

It was found that the areas of the father, especially Abandonment, Self-Fedora, Emotional Abandonment/ Instability, Self- Sacrifice, Emotional Deprivation, Dependence/ Incompetence, Approval- Seeking/ Recognition- Seeking Are Significant Predictors.

It has been found that there is no significant relationship between the father's early maladaptive schemas domains and the child behavior problems sub-dimension.

The relationship between demographic characteristics and behavioral problems was evaluated in terms of gender, grade level, number of siblings, order of birth, parents' age, education level of the parents, parents' working status and cited in the findings.

Keywords: Schema, Early Maladaptive Schemas, Behavioral Issue

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	VI
EKLER LİSTESİ.....	X
ÖNSÖZ.....	XI
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.1. Araştırmanın Problemi.....	5
1.2. Hipotezler.....	6
1.3. Araştırmanın Amacı.....	7
1.4. Araştırmanın Önemi.....	7
1.5. Sayılıtlar.....	8
1.6. Sınırlılıklar.....	8
1.7. Tanımlar.....	9
İKİNCİ BÖLÜM	11
KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR.....	11
2. 1. 1. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Özellikleri.....	11
2. 1. 2. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Temelleri.....	12
2. 1. 3. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Alanları.....	16
2. 1. 4. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar İle Başa Çıkma Biçimleri.....	22
2. 1. 5. Şema Modları.....	24
2. 2. ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ SORUNLARI.....	26
2. 2. 1. Davranım Bozukluğu.....	28
2. 2. 2. Duygusal Bozukluklar.....	31
2. 2. 3. Alışkanlık Bozuklukları.....	32
2. 2. 4. Ağır Ruhsal Bozukluklar.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
YÖNTEM	34
3.1. Araştırmanın Modeli.....	34
3.2. Araştırmanın Örnekleme.....	34
3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçlar.....	34
3.4. Veri Analiz Teknikleri.....	39
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	41
BULGULAR	41

BEŞİNCİ BÖLÜM	76
TARTIŞMA	76
ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI	97
ÖNERİLER	100
KAYNAKÇA	101
EKLER	-
ÖZGEÇMİŞ	-

KISALTMALAR LİSTESİ

DEHB	: DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU
DSM- V	: THE DIAGNOSTIC AND STATİSTİCAL MANUAL OF MENTAL DİSORDERS
GGA	: GÜÇLER GÜÇLÜKLER ANKETİ
GSI	: GENEL BELİRTİ DÜZEYİ İNDEKSİ
ICD- 10	: INTERNATIONAL CLASSİFİCATION OF DİASEASES
KOKGB	: KARŞIT OLMA KARŞIT GELME BOZUKLUĞU
OKB	: OBSESİF KOMPÜLSİF BOZUKLUK
SCL- 90	: BELİRTİ TARAMA LİSTESİ
YŞÖ- KF3	: YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ KISA FORMU 3

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1	Young Erken Dönem Uyumsuz Şemalar: Şema Alanları ve Şema Boyutları	22
Tablo-2	Young Şema Ölçeği Kısa Formu- 3 Türkçe Uyarlaması: Şema Alanları ve Boyutları	38
Tablo-3	Young Şema Ölçeğinin Türkçe Uyarlama Çalışmasından Elde Edilen Güvenirlik Değerleri	39
Tablo-4	Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=300)	41
Tablo-5	Güçler ve Güçlükler Anketinden, Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema ve Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri	42
Tablo-6	Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	43
Tablo-7	Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Davranış Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	44
Tablo-8	Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Duygusal Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	45
Tablo -9	Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Akran Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	46
Tablo-10	Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Sosyal Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	47
Tablo-11	Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	48
Tablo-12	Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	49
Tablo-13	Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Davranış Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	50

Tablo-14	Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Duygusal Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	51
Tablo-15	Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Akran Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	52
Tablo-16	Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Sosyal Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	53
Tablo-17	Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Düzeylerinin Puanları Arasındaki Etkisinin İncelenmesi	54
Tablo-18	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Çocuğun Cinsiyeti Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları	55
Tablo-19	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Çocuğun Sınıf Düzeyi Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları	56
Tablo-19.a	Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları İle Sınıf düzeyleri Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçları	58
Tablo-20	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Çocuğun Kardeş Sayısı Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları	59
Tablo-20.a	Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları ile Kardeş Sayısı Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkinin Sonuçları	60

Tablo-21	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Doğum Sırası Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları	61
Tablo-21.a	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları, Güç ve Güçlükler ile Doğum Sırası Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar	62
Tablo-22	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Anne Yaş Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları	63
Tablo-22.a	Davranış Sorunları ve Güç ve Güçlükler ile Anne Yaşları Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar	64
Tablo-23	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Baba Yaş Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları	65
Tablo-23.a	Sosyal Sorunları ve Güç ve Güçlükler ile Baba Yaşları Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar	67
Tablo-24	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Anne Eğitim Düzeyi Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları	68
Tablo-24.a	Akran Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyi Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar	69

Tablo-25	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Baba Eğitim Düzeyi Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları	70
Tablo-25.a	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Sorunları, Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyi Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar	72
Tablo-26	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Anne Çalışma Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları	73
Tablo-27	Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Baba Çalışma Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları	74

EKLER LİSTESİ

- EK- A** GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU
- EK- B** KİŞİSEL BİLGİ FORMU
- EK- C** YOUNG ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR ÖLÇEĞİ KISA FORMU
(YŞÖ- KF3)
- EK- D** GÜÇLER GÜÇLÜKLER ANKETİ (GGA)

ÖNSÖZ

Anne babaların erken dönem uyumsuz şemalarının çocuk davranış sorunları ile ilişkisinin incelenmesi tez çalışmamda son zamanlarda okulların rehberlik servislerine yönlendirilen ve ilkokulda öğretmenlerin en çok sorun yaşadıkları konuların başında çocuklardaki davranışsal sorunların gelmesi gözlenmektedir.

Çocuklar ve ebeveynler ile yapılan çalışmalarda çocuklardaki bu davranışsal sorunlarda ailenin bilişsel şemalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda belirlenen tez çalışmasında babalara ulaşma konusunda ve anketlerin zamanında geri dönüş sağlanmasında zaman açısından zorluklar ile karşılaşmıştır.

Tez çalışma sürecinde destek ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN' a,

Araştırmaya gönüllü olarak katılan tüm öğretmen ve anne- babalara,

Bugünlere gelmemde bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve tez süreci boyunca stresli ve sıkıntılı durumlarda yanımda olan ve sevgileri ile bana güç veren annem, babam, ablam ve sevgili yiyenim Yağız Eymen' e,

Yüksek lisansa başlamam konusunda beni destekleyen başta Kahraman Güler ve Filiz Tuna olmak üzere tüm arkadaşlarıma ve son olarak hem lisans hem yüksek lisans hayatımda her alanda bana destek olan sevgili arkadaşım Ayşe Kudu Arıcan' a teşekkür ederim.

GİRİŞ

Şemalar, çocukluk ya da ergenlik döneminde başlayan ve yaşam boyu gelişen duygusal ve bilişsel örüntülerdir. Kişinin yaşamı boyunca karmaşık olan bu örüntüler önemli bir dereceye kadar işlevsiz olabilirken; kişinin kendisi ve başkaları ile olan ilişkisinde aktifleşmesi söz konusu olmaktadır. Kişinin erken dönem travmatik yaşantılar sonucu oluşan şemalarının yetişkinlik çağında karşılaşılan çeşitli yaşam olaylarıyla tetiklenip uyum bozucu hale geldiği belirtilmiştir. Sonuç olarak tetiklenen şemalar olumsuz duygulara yol açabilmektedir. Bu bağlamda şemaların katı ve değişime dirençli olmalarından söz edilmektedir. Şemaların çocuğun temel duygusal ihtiyaçlarının nasıl giderildiği, erken dönem yaşam tecrübeleri ve mizacın etkisiyle oluştuğu bildirilmiştir.¹

Kişinin hem sağlıklı bir psikolojiye sahip olması hem de çevresiyle uyum içinde yaşamasında çocukluktaki ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bu gereksinimler; diğerlerine güvenli bağlanma, duygu ve gereksinimlerin belirtilmesi, kendiliğindenlik ve rol yapma, akılcı sınırlar ve öz kontrol, pozitif kimlik algısı, yetenek ve özerklik gibi psikolojik ve duygusal ihtiyaçlardır. Bu temel ihtiyaçlar kişiden kişiye farklılık göstermektedir.²

Young ve ark. erken dönem yaşantıları açıklarken Bağlanma kuramında da değinilmiş olan çocuk ile ebeveyn arasındaki etkileşim üzerinde durmaktadır. Çocukluk döneminde deneyimlenen pek çok örseleyici yaşantılar kişinin yetişkinlik dönemindeki ilişkilerine yansımaktadır.³

Dört temel erken dönem yaşantılar üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi gereksinimlerin engellenmesi olan bakım veren ebeveynler tarafından sevgi, anlayış gibi temel gereksinimlerin giderilmemesi durumudur. İkincisi, travmatize edilme/ kurbanlaştırma olan kişinin çocukluk yaşantısında travma oluşturabilecek fiziksel ve duygusal yaşam deneyimleridir. Üçüncüsü, kişinin erken dönem yaşantısında ebeveynlerinin müdahale edici davranışları ya da hiç sınır koymayarak kişinin aşırı korunmasıdır. Son olarak, önemli diğer kişilerin içselleştirilmesi/ seçici özdeşim kurma, kişinin ebeveynlerin tutum ve davranışlarını içselleştirmesiyle özdeşim kurmasıdır.

Çocuk yetiştirirken ebeveynleri etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlardan birisi de ebeveynlerin kendi anne babalarından izlenim edindikleri yetiştirme biçimleridir. Yapılan araştırmalarda kişilerin çocuklarını yetiştirirken kendi

¹ Jeffrey E. Young vd., **Şema Terapi**, Çev. Tuğrul Veli Soylu, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 26.

² Young vd., a.g.e., s. 29.

³ Young vd., a.g.e., s. 89.

anne babalarının ebeveynlik tarzlarını yansıttıkları bulunmuştur. İşlevsiz aile ortamında yetişen kişilerin aile sisteminden etkilendiği ve ilerleyen dönemlerde problem yaşadıkları belirtilmektedir.^{4 5}

Şemaların oluşmasında bir diğer belirleyici faktör mizaçtır. Her bireyin benzersiz ve farklı mizacının olduğu belirtilmektedir. Duygusal mizaç travmatik çocukluk yaşantılarıyla etkileşim içinde olması şemaların şekillenmesinde etkili olmaktadır.⁶

Çocukluk ve ergenlik döneminde edinilen şemaların yetişkinlik yaşantısında diğerleri ile olan ilişkilerini etkilediği belirtilmektedir. Ebeveyn olan bireyler için en çok etkileşime girilen diğerlerini çocukları oluşturmaktadır. Çocukların fiziksel, sosyal, duyuşsal ve bilişsel gelişiminin tamamlanarak ilk deneyimlerini sağladığı ve ilk eğitimlerini almaya başladıkları yer ailedir. Çocuklar ilk olarak anne ve babalarının davranışlarını deneyimleyerek kendi davranışlarını şekillendirmektedirler. Ebeveynlerle kurulan iletişim deneyimleri çocuğun toplumla sağlıklı iletişim kurulmasında çocuğa rehberlik etmektedir.⁷

Anne ve babaları ile kurdukları ilişkinin olumlu ya da olumsuz olarak algılanması çocuğun kişiliğini, davranışlarını ve sosyal ilişkileri gibi hem çocukluk hem de yaşamının diğer dönemlerini pek çok açıdan etkilemektedir.⁸

Çocuklar sosyalleşme ve toplumda kendilerine bir yer edinme sürecinde pek çok zorlukla karşılaşmakta ve karşılaştıkları sorunlara sağlıklı çözümler getirebilmede anne ve babalarının desteğine ihtiyaç duymaktadır. Eğer ebeveynler sorumluluklarını yerine getirmez ve çocuğuna beklediği desteği sağlamazsa davranış ve uyum problemlerinin görülmesi kaçınılmazdır.⁹

Bir taraftan da anne ve babalar çocukların kendi yeteneklerini bulmalarını ve sosyal ortamda uyumlu bir birey olmalarını istemektedirler. Anne ve babaların bu beklentilerine yine anne ve babaların tutum ve davranışları fırsat sunmaktadır.¹⁰

Anne ve çocuk ilişkisinin önemi üzerinde duran Freud anne ile çocuk arasındaki ilişkide sevgi kavramı üzerinde durmuş ve bu sevginin kişinin davranışlarını

⁴ Zerrin Turan, 'Ailede Ruh Sağlığı' Yıldız Uzuner, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2014, s. 79.

⁵ Engin Geçtan, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004, 105.

⁶ Jeffrey E. Young vd., a.g.e., s. 30.

⁷ John Bowlby, 'The Making And Breaking Of Affectional Bonds: Etiology And Psychopathology In The Light Of Attachment Theory', **British Journal of Psychiatry**, 1977, 130 (5), 421-431; **aktaran** Alper Bolattekin, Anne Babanın Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları Ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 1 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

⁸ Aysel Ekşi, 'Çocukluk Döneminde Uyum Ve Davranış Sorunları', Aysel Ekşi, (ed.), **Ben Hasta Değilim**, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 1999, 98- 105, s. 98.

⁹ Atalay Yörükoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 283.

¹⁰ Lea Bornstein ve Ba Marc H. Bornstein, 'Parenting Styles and Child Social Development', **Encyclopedia on Early Childhood Development**, <https://www.researchgate.net> (Erişim tarihi: 20.12.2016).

güdüleyen bir temel ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.¹¹ Adler' e göre, çocukların olayla ilgili bakış açıları ve olayları değerlendirme biçimleri anneleriyle olan ilişkilerinin yansımalarıdır.¹² İlk öğrenme araçları olan anneden ilgi, şefkat ve sevgi görmeyen çocukların sağlıklı bir gelişim süreci yaşamadıklarını ve hayatlarının ilerleyen dönemlerinde sorunla karşılaşılacağı düşünülmektedir. Anne sevgisi ve ilgisinden yoksun büyüyen çocukların huzursuzluk, dikkatini toplayamama, uyumsuzluk gibi ruhsal ve davranışsal sorunlar yaşayacağı belirtilmektedir.¹³

Çocuk eğitiminde ve çocukların sergiledikleri davranışlarda anne kadar babanın da etkisi söz konusudur. Bebeklikten itibaren baba çocuk arasında bağlanmanın olduğunu gösteren araştırmalar yapılmaktadır. Babaların da çocuğun psiko-sosyal ve zihinsel gelişimine katkı sağladığını gösteren çalışmalar mevcuttur.^{14 15 16}

Çocukluk döneminde karşılaşılan sorunların nedenlerine bakıldığında kalıtsal faktörler ve ailenin etkisini araştıran pek çok çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Çocuğun içinde büyüdüğü aile ortamı, aile içinde bireylerin birbirleriyle olan uyumları, anne ve babanın ilgi, şefkat ve sevgi yetersizliği gibi ihmal ve istismarlar, aile içinde bireylerin kişilik özellikleri sayılabilmektedir. Bu sebeplere bağlı olarak çocukta yalan, çalma, evden ve okuldan kaçma gibi davranış sorunları ve korku, fobi, bağımlılık, öfke, içine kapanıklık gibi duygusal sorunlar gözlemlendiği belirtilmektedir.¹⁷

Çocuklarda davranış sorunlarının varlığı, farkına varılabilecek düzeyde uyum sorunu yaşanması ve bu sorunun ölçülebilir yöntemlerle tanınması olarak kendini göstermektedir.

Gelişimin sürecinde bir bozukluğun tek bir nedeninden bahsetmek mümkün değildir. Çocuklardaki davranış sorunlarının da tek faktör açısından incelenmesi, tanınması ve tedavisi açısından sağlıklı bir yöntem olmamaktadır.¹⁸

Yapılan çalışmalara bakıldığında davranış sorunlarının ileri boyutu olan anti sosyal davranışlarda anne babaların davranışlarının etkili olduğu belirtilmiştir.

¹¹ Sigmund Freud, *Psikanalize Giriş Dersleri*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara, 1994, s. 324.

¹² Alfred Adler, *Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji*, Çev. Halis Özgü, Hayat Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 33- 42.

¹³ Aysel Çağdaş ve Zarife Şahin Seçer, *Anne Baba Eğitimi*, Kök Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 158.

¹⁴ Yıldız Uzuner, a.g.e., s. 71.

¹⁵ Engin Geçtan, *İnsan Olmak*, Mentis Yayınları, İstanbul, 2016, s. 31.

¹⁶ Bünyamin Çetinkaya, *Ruhsal Açından Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk*, Empati, Ankara, 2004, 53.

¹⁷ Eileen Mavis Hetherington vd., *Child Psychology: A Contemporary Viewpoint*, New York, NY, US: McGraw-Hill Child Psychology: A Contemporary Viewpoint, 1999; Aktaran Filiz Yakmaz Basılğan, *Annelerin Kabul- Red Düzeyi İle Çocukların Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arel Üniversitesi, İstanbul, 2012, ss. 4- 5 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁸ Mark Greenberg vd., 'The Prevention Of Mental Disorders İn School-Aged Children: Current İssues State Of The Field', *Prevention and Treatment*, 2001; aktaran Gülden Uyanık Balat vd., Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Davranış Problemlerinin Anne Ve Öğretmen Değerlendirilmeleri Açısından Karşılaştırılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education)*, 2008, Cilt: 34, 263- 275, s. 264.

Davranış sorunlarının tespiti, önlenmesi ve tedavisinde en sağlıklı yöntem ebeveynlerin de davranışlarının şekillendirilmesidir.^{19 20}

Bu bağlamda çocuklarda görülen duygusal ve davranışsal sorunları etkileyen faktörlerin çeşitli ve karmaşık olması çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahip olan ebeveynlerinin bakış açısının da ele alınmasının davranış sorunlarının anlaşılmasında önem arz etmektedir. Çocuğun gelişimsel açıdan ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olmalarında ailenin öneminin büyük olduğu düşünülürse, uyum ve davranış sorunları yaşayan çocuklar ile bu çocukları yetiştiren anne babaların şemalarının incelenmesinin literatüre farklı bir bakış açısı katacağı düşünülmektedir.

¹⁹ Matthew Sanders vd., Using Household Survey Data to Inform Policy Decisions Regarding The Delivery Of Evidencebased Parenting Interventions, ***Child Care Health Dev.***, 2007, 3 (6), 768- 783, s. 778.

²⁰ Alan Ralph vd., Early Intervention To Help Parents Manage Behavioural And Emotional Problems In Early Adolescents: What Parents Want, ***Australian E-Journal For The Advancement Of Mental Health***, 2003, 2 (3), 156- 168, s.163.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Problemi

Anne ve babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuklarda görülen davranış sorunlarını yordamakta mıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

- A. Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunlarını yordamakta mıdır?
Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun davranış sorunlarını yordamakta mıdır?
Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun duygusal sorunlarını yordamakta mıdır?
Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun akran sorunlarını yordamakta mıdır?
Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun sosyal sorunlarını yordamakta mıdır?
Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun toplam güçlük sorunlarını yordamakta mıdır?
- B. Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunlarını yordamakta mıdır?
Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun davranış sorunlarını yordamakta mıdır?
Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun duygusal sorunlarını yordamakta mıdır?
Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun akran sorunlarını yordamakta mıdır?
Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun sosyal sorunlarını yordamakta mıdır?
Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun toplam güçlük sorunlarını yordamakta mıdır?
- C. Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlar çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?
Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlar çocuğun yaşına göre farklılaşmakta mıdır?

Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlar çocuğun kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır?

Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlar çocuğun doğum sırasına göre farklılaşmakta mıdır?

D. Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlar anne ve babanın yaşına göre farklılaşmakta mıdır?

Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlar anne ve babanın eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunlar, akran sorunları, sosyal sorunlar ve toplam güçlükler anne babanın çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

1.2. Hipotezler

Hipotez 1: Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 2: Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun davranış sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 3: Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun duygusal sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 4: Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun akran sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 5: Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun sosyal sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 6: Annenin erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun toplam güçlük sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 7: Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 8: Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun davranış sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 9: Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun duygusal sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 10: Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun akran sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 11: Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun sosyal sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 12: Babanın erken dönem uyumsuz şemaları çocuğun toplam güçlük sorunlarını etkiler. Bu iki değişken arasında ilişki vardır.

Hipotez 13: Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlarda çocuğun cinsiyetine göre farklılık vardır.

Hipotez 14: Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlarda çocuğun yaşına göre farklılık vardır.

Hipotez 15: Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlarda çocuğun kardeş sayısına göre farklılık vardır.

Hipotez 16: Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlarda çocuğun doğum sırasına göre farklılık vardır.

Hipotez 17: Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlar anne ve babanın yaşına göre farklılık vardır.

Hipotez 18: Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunları, akran sorunları, sosyal sorunları ve toplam sorunlar anne ve babanın eğitim durumuna göre farklılık vardır.

Hipotez 19: Çocuklarda görülen davranış sorunları, dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları, duygusal sorunlar, akran sorunları, sosyal sorunlar ve toplam güçlükler anne babanın çalışma durumuna göre farklılık vardır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmada Eskişehir ili İlkokul dönemi öğrencilerinde görülen davranış sorunlarında anne ve babaların erken dönem uyumsuz şemaların ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Yapılan literatür taramaları sonucu ebeveynlerin çocukların ruhsal ve davranışsal sorunlar yaşamasında etkisinin olduğu görülmüştür. Çocuk psikolojisi açısından ailenin önemini farklı açılardan araştıran pek çok araştırmalar mevcuttur. Bilimsel çalışmaların dışında son zamanlarda çocuk ve ergenlerin okul sorunları doğrultusunda okul rehberlik servislerine ve psikiyatri kliniğine başvurma sayılarının

artmakta olduğu gözlenmektedir. Bu başvuruların yadsınamayacak bir kısmını okul içinde ve dışında davranışsal sorunların oluşturduğu düşünölmektedir.

Özellikle ilkokul çağında görölen sorunlar çocukların normal psikolojik gelişimini aksatarak ideal işlevlerini engelleyebilmektedir. Bu sorunların tespit edilmesi, önlenmesi ve tedavisinde bu araştırmanın ışık tutacağı düşünölmektedir.

Ruhsal olarak sağlıklı bireyler yetiştirmenin toplum açısından önemi gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca ergenlik ve erişkinlik yaşamında sorunların tekrarlanmasının önlenmesi açısından önemlidir.

Okullarda rehberlik faaliyetlerinde anne baba eğitimlerine ağırlık verilmesi ve yol gösterici olması açısından bu çalışma önem arz etmektedir. Sorunlarla sağlıklı başa çıkma becerilerinin çocuğa ve aileye kazandırılması hem eğitimsel hem de toplumsal düzeyde önem arz etmektedir.

Son olarak literatür taramasına bakıldığında anne baba tutumları, algılanan ebeveynlik biçimleri ile ilgili araştırmaların olduğu ancak anne babanın erken dönem uyumsuz şemalarının araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Literatüre katkı sağlanması ve tartışma ortamı yaratması açısından önem arz etmektedir.

1.5. Sayıtlar

Bu araştırmada anne ve babaların ölçekleri doldururken objektif davrandıkları varsayılmaktadır.

Ölçekleri dolduran öğretmenlerin ölçekleri tarafsız ve objektif olarak doldurdukları varsayılmaktadır.

Ölçeklerin, hedeflediği ölçümleri açık ve net şekilde yansıttığı varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma sadece Eskişehir ili devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerin ve aileler üzerinde yapılmıştır, özel okulların dahil edilmemesi ile sınırlıdır.

Araştırma Eskişehir ili içinde öğrenim gören çocukların ailelerinden alınan bilgiler ile sınırlıdır.

Araştırma 6- 10 yaş öğrencilerin anne babaları ile sınırlıdır.

Araştırma gönüllü katılımcılar ile sınırlıdır.

Araştırmada incelenen erken dönem uyumsuz şemalar ve davranış sorunları ölçeklerin ölçtüğü maddeler ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Şema Terapi: Young ve çalışma arkadaşlarının geleneksel Bilişsel Davranışçı Terapi Kuramının kavramlarını genişletmesiyle oluşturdukları yenilikçi ve bütünlendirici bir terapidir.²¹

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar: Kişilerin yaşamının erken dönemlerinde başlayan, tekrarlayıcı yaşam olayları ile kalıcı hale gelen kendilik yıkıcı duygusal ve bilişsel örüntülerdir.²²

Davranım Bozukluğu: İnsanların temel haklarının çiğnendiği, yaşa uygun toplumsal değer ve kuralların hiçe sayıldığı, tekrarlayıcı ve sürekli davranışlardan oluşan bir bozukluktur.²³

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu: İşlevselliği, gelişimi bozan ve süregiden bir dikkatsizlik, aşırı hareketlilik ve dürtüsellik ile karakterize olan örüntüdür.²⁴

Dikkatsizlik: Uzun süre dikkatini verememe ve sürdürmemeye sorunudur.²⁵

Hiperaktivite: Fazla olan enerjisini yerinde duramama, 'motor takmış gibi' yerli yersiz koşma, tırmanma gibi davranışlar sergileyerek gösterme; oyun tarzında sessiz sakin oynamakta zorluk yaşama, beklemesi gereken yerlerde tahammülsüzlük gösterme, aşırı konuşma ve sık sık cümleleri yarıda kesme gibi özelliklerle kendini gösteren belirtiler kümesidir.²⁶

Dürtüsellik; isteklerini ertelemede zorlanma, tehlikeyi göz ardı ederek düşünmeden hareket etme, planlı davranışlar sergilemede zorlanma ve uyum sağlaması gerekecek yerlerde oyunu bozarak araya girme ve sabırsız davranışlarla kendini gösteren belirtiler kümesidir.²⁷

Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu: Sıklıkla huysuzlanma, otorite figürüne karşı gelme eğilimi ve tartışmaya girme, kuralları reddetme, başkalarını isteyerek kızdırma, kendi yanlışlıklarında başkalarını suçlama, alınganlık, kızgınlık, kin tutma gibi davranışlar ile karakterize olan bozukluktur.²⁸

Korku: Gerçek ya da gerçekleşme ihtimali olan tehlikeler karşısında bireyin gösterdiği tepkilerdir.²⁹

²¹ Young vd., *a.g.e.*, s. 17.

²² Young vd., *a.g.e.*, s. 26.

²³ Amerikan Psikiyatri Birliği, *Ruhsal Bozuklukların Tanısal Ve Sayımsal El Kitabı, Beşinci Baskı 8 (DSM- 5), Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*, Çev. Ertuğrul Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014, s. 226.

²⁴ Amerikan Psikiyatri Birliği, *a.g.e.*, 2014, s. 29.

²⁵ Amerikan Psikiyatri Birliği, *a.g.e.*, 2014, s. 30.

²⁶ Amerikan Psikiyatri Birliği, *a.g.e.*, 2014, s. 31.

²⁷ Amerikan Psikiyatri Birliği, *a.g.e.*, 2014, s. 31.

²⁸ Amerikan Psikiyatri Birliği, *a.g.e.*, 2014, s. 223.

²⁹ Rasim Bakırcıoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 227.

Tik: Aniden ortaya çıkan, tekrarlayıcı, hızlı, düzensiz devinimler ve ses çıkarmalardır.

30

İdrar Kaçırma (Enürezis): En az beş yaşından sonra tekrarlayıcı bir şekilde haftada en az 2 kez ve 3 ay devam eden ruhsal ve çevresel nedenlerle ortaya çıkan istemsiz olarak ya da isteyerek idrar kaçırmadır.³¹

Dışkı Kaçırma (Enkoprezis): Fizyolojik rahatsızlık haricinde ayda en az 1 kez ve en az 3 ay süren çocuğun kakasını tutma ya da bırakma yetisine sahip olabileceği halde (en az 4 yaş) istemli ya da istemsiz olarak kakasını uygun olmayan yerlere yapma davranışdır.³²

Ağır Ruhsal Bozukluklar: Psikoz ile süren ve her alanda uyum bozukluğu yaşatan ruhsal hastalıklardır.

³⁰ Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 39.

³¹ Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 181.

³² Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 182.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR

2. 1. 1. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Özellikleri

Şema modeli, Young ve arkadaşları tarafından geliştirilen birleştirici ve bütünlleştirici bir terapi yöntemidir. Bilişsel, Davranışsal, Psikodinamik (Nesne İlişkileri), Bağlanma ve Geştalt terapilerinin kavram ve tekniklerinden etkilenecek ortaya çıkmıştır.

Şema modeline göre herkesin bir şeması, başa çıkma yöntemleri ve şema modları bulunmaktadır. Psikolojik bozukluklarda bunların aşırı ve katı olmalarının etkili olduğunu ortaya atan şema terapi psikopatoloji geliştiren hastalara yönelik tedavi yaklaşımı olarak geliştirilmiştir. Özellikle duygudurum bozukluklarının, kaygı bozukluklarının ve kişilik patolojisinin temelinde etkili olduğu savunulmaktadır.³³

Literatüre bakıldığında bu konularla ilgili pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Şema terapide yoğunlukla kişilik bozuklukları üzerinde durulmuş ve kişilik bozuklukları tedavisindeki etkinliği çalışmalarla desteklenmiştir. Eksen I ve Eksen II tanı ve tedavisine yönelik yapılan araştırmalar devam etmektedir.^{34 35}

Young' a göre, psikolojik rahatsızlıkların temelinde erken dönemde geliştirilen uyumsuz şemaların varlığı söz konusudur. Dolayısıyla şemalar gelişimin erken dönemlerinde başlayan, yaşam boyunca tekrarlar ile devam, eden ego yıkıcı duygusal ve bilişsel örüntülerdir. Tüm şemalar travmatik olay sonucu oluşmamakta ancak tamamı yıkıcı olmaktadır.³⁶

Young şemaların davranış olmadığını davranışın ortaya çıkmasına neden olan bilişsel yapılar olduğunu savunmuştur. Çocukluk ve ergenlik döneminde şemaların oluşmasında etkili olan anılar, duygular, bilişsel ve bedensel duyular daha sonraki dönemlerde de tekrarlanarak kişinin tanıdık olaylarla karşılaştığında şemalarını devam ettirecek davranışların tekrarlanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla

³³ Lisa Hawke ve Martin Provencher, 'Schema theory and schema therapy in mood and anxiety disorders: a review', *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 2011, Cilt: 25, 257- 276, s. 261.

³⁴ Josephine Giesen-Bloo vd., 'Outpatient Psychotherapy For Borderline Personality Disorder: Randomized Trial Of Schema-Focused Therapy Vs. Transference-Focused Psychotherapy', *Archives of General Psychiatry*, 2006, 63, 649- 658, s. 649.

³⁵ Tore Gude ve Asle Hoffart, 'Change In Interpersonal Problems After Cognitive Agoraphobia And Schema-Focused Therapy Versus Psychodynamic Treatment As Usual Of Inpatients With Agoraphobia And Cluster C Personality Disorders', *Scandinavian Journal of Psychology*, 2008, 49 (2), 195- 199, s. 197.

³⁶ Young vd., *a.g.e.*, s. 26.

şemalar ego ile uyumlu ve kişinin kendisine ve ilişkilerine yönelik, yaygın, kapsamlı bilişsel örüntülerdir.

Erken dönem uyumsuz şemalar, kişi için çok tanıdık ve kişi şemalarının tetiklediği olaylara kendini daha yakın hissetmektedir. Bu durum erken dönem uyumsuz şemaların değişmesi zor ve yaşamı zorlayıcı yapıda olduğunu göstermektedir.³⁷

Genel olarak Young' un erken dönem uyumsuz şemalar tanımına bakıldığında; şemaların anılar, duygular, bilişsel ve bedensel duymalardan oluşan, kişinin kendisi ve başkaları ile olan ilişkilerini etkileyen, yaşamın erken döneminden itibaren gelişen, önemli dereceye kadar işlevsiz olan, genel ve yaygın örüntüler olarak tanımlandığı görülmektedir.

2. 1. 2. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Temelleri

Çocukluk ve ergenlik döneminde gelişmeye başlayan şemaların kökeninde birtakım süreçlerin etkin olması söz konusudur.

1) Temel Duygusal İhtiyaçlar

Şemaların oluşmasında karşılanmamış çocukluk ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların yoğunluğu ve şiddeti bireyler arası farklılaşsa da herkes tarafından sahip olunduğu vurgulanmaktadır. Psikolojik olarak bireylerin sağlıklı olması ya da psikopatoloji geliştirmelerinde çekirdek duygusal ihtiyaçların karşılanma düzeyinin etkili olduğu savunulmaktadır. Bunlar;

1. Diğerlerine güvenli bağlanma (güvenlik, istikrar, bakım ve kabul görmeyi içermektedir.)
2. Özerklik, yetkinlik ve kimlik algısı
3. Duyguların ve ihtiyaçların özgürce ifade edilmesi
4. Spontan olma (kendiliğindenlik) ve oyun
5. Gerçekçi limitler ve kendini kontroldür.^{38 39}

Bowlby, 1973 bağlanma kuramında birincil bakım veren kişiler ile kurulan duygusal ilişkilerin zihinsel temsillerinin oluşumunu ve duygu düzenleme kapasitesinin gelişimini açıklamaktadır. Bağlanma, stres yaşanan ve kaygı yaratan bir ortamda kişiyi bu tehlikeden koruyabilecek bağlanma figürü ile yakınlık kurulması ihtiyacıyla başlamaktadır. Zaman içinde kişinin bu ihtiyacı zihinsel temsillere

³⁷ Joan M. Farrell vd., **Şema Terapi Klinisyenin Rehberi**, Çev. Sevin. Göral Alkan ve Emel Alkan, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2016, s. 23.

³⁸ Young vd., *a.g.e.*, s. 29.

³⁹ Eckhard Roediger, **Şema Terapi Nedir?** Çev. Sevinç Ataman, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 25.

dönüşmekte ve kişinin dünyaya bakışını, beklentilerini, tehlikeleri algılayış tarzını ve baş etme yöntemlerini belirlemektedir.⁴⁰

Ebeveynlerin kişinin bu ihtiyaçlarını zamanında giderme durumuna göre bağlanma şekilleri farklılaşmaktadır. Güvenli bağlanma, birincil bakım veren kişinin ihtiyaç duyulduğu anda bu beklentiyi karşılama sonucu bağlanma sisteminin olumlu etkilenmesidir. Eğer ihtiyaçlar kişinin beklentisi doğrultusunda karşılanmazsa güvenli bağlanma gelişmemektedir. Bu durum da kişinin kendisi ve diğerleri hakkında olumsuz zihinsel temsiller geliştirmesine neden olmaktadır. Bu zihinsel temsiller dirençli yapılar haline gelmekte ve diğerleri ile olan duygusal bağları olumsuz yönde etkilemektedir⁴¹

Ainsworth ve ark. (1978) tarafından yürütülen çalışmada güvenli, kaygılı/kararsız, kaçınan olmak üzere üç farklı bağlanma şekli belirtilmiştir.⁴²

Bartholomew ve Horowitz 1991 yılında bu çalışmalarını destekler nitelikte bir model geliştirmişlerdir. Araştırmacılar kendileri ve diğerleri için geliştirilen zihinsel temsillerden yola çıkarak yetişkin bağlanma türünü açıklamışlardır. Benlik modeli ve başkaları modelinin olumlu ve olumsuz oluşuna göre kişilerde bir takım bağlanma türlerinin gelişeceğinden bahsetmektedirler. Bunlar;

- Güvenli bağlanma; benliğe ve başkalarına yönelik zihinsel temsillerin olumlu olduğu bağlanma şeklidir. Kişi kendini değerli hissederken başkalarının da güvenli olduğu düşüncesi hakimdir. Bu kişiler yakınlıktan ve bağımsızlıktan kaygı duymamaktadırlar. Bağımlılık ve kaçınmanın düşük olduğu alan olarak belirtilmektedir.

- Saplantılı bağlanma; olumsuz benlik ve olumlu başkaları örüntüsü hakimdir. Kişiler kendilerini ispatlamak için başkalarının onayına ihtiyaç duymaktadırlar. Tutarsız ve duyarsız ebeveyn şekline maruz kalan bu kişilerde bağımlılığın yüksek olması söz konusudur.

- Korkulu bağlanma; benliğe ve başkalarına yönelik olumsuz örüntülere sahip olan kişilerde görülen bağlanma şeklidir. Bu kişiler kendilerini değersiz hissederek ve başkalarının güvenilmez olduğu inancı geliştirilmiştir. Bu bağlanma türünde kişilerin kaygı düzeylerinin ve kaçınmalarının yüksek olduğu belirtilmektedir.

⁴⁰ John Bowlby, *Attachment And Loss: Vol. 2. Separation: Anxiety And Anger*, New York: Basic, 1973; **aktaran** Fikriye Alkım Arı ve Engin Deniz, 'Evliliklerinde Sorun Yaşayan Bireylerin Bağlanma Stilleri Ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelemesi', *INESJOURNAL Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi / The Journal of International Education Science*, 2015, 2 (5), 13-23, s.15.

⁴¹ Sermin Kesebir vd., 'Bağlanma Ve Psikopatoloji', *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 2011, 3 (2), 321-342, s. 327.

⁴² Mary D. Salter Ainsworth vd., 'Patterns Of Attachment: A Psychological Study Of The Strange Situation', *Infant Mental Health Journal*, 1980, 1 (1), 68- 70, s. 69.

•Kayıtsız bağlanma; olumlu benlik, olumsuz başkaları örüntüsünü temsil eden modelde, kişi kendisini değerli olarak algılamakta başkalarına yönelik olumsuz beklentisi ve değerlendirmesi söz konusudur. Kişinin kendine güveninin fazla olması başkaları ile olan ilişkisinde kaçınmacı davranmasında söz konusu olmaktadır.⁴³

Kuramcılarının ortak olarak vurguladıkları; kişilerin erken dönemde birincil bakım veren ile kurdukları ilişkinin yetişkinlik döneminin işlevselliğini etkilediği yönündedir.⁴⁴

45

Temel duygusal ihtiyaç alanından olan özerklik, kendini belirleme kuramı tarafından açıklanmaktadır. Whipple ve ark. bildirdiğine göre Bowlby ve Young çocuğun otonomi gereksiniminin karşılanması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Otonomi desteği, çocuğun becerilerinin (problem çözme, karar verme, seçim yapma) ebeveynleri tarafından desteklenmesi olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik kontrol ise, kişinin ebeveynlerinin baskıcı tutumu doğrultusunda onlar gibi düşünmesi, hissetmesi ve davranmasını içermektedir. Whipple ve ark. yaptıkları çalışmada ebeveynleri tarafından yeterli otonomi desteği gören kişilerin hem yaşamlarında beceri kazandıklarını hem de güvenli bağlanma gerçekleştirdiklerini belirterek kuramla uyumlu sonuçlar elde etmişlerdir.⁴⁶

Barber, psikolojik kontrolün çocuklarda birtakım sorunlar ortaya koyabileceğini belirtmektedir. Bu sorunlar, okul başarısında düşüklük, içe dönüklük, depresif duygu durumu, yeme bozukluğu, antisosyal davranışlar, saldırganlık gibi içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemler olarak belirtilmektedir.⁴⁷

2) Erken Dönemde Oluşan Yaşantılar:

Şemalar, çocukluk ve ergenlik döneminde gelişen ve dirençli olan örüntülerdir. Bu örüntüler kişinin içinde bulunduğu aile ortamı tarafından şekillenmektedir. Erken dönemde çocuğun dünyasını ailesinin dinamikleri oluşturmakta ve ilerleyen dönemlerde şemalarını tetikleyen bir durumla karşılaşılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Ailesinin dışında çocuğun çevresi ile olan ilişkileri (okul, arkadaş, geniş aile bireyleri) şemaların gelişmesinde bir diğer faktördür. Çocukluk ve ergenlik döneminden daha sonra gelişen şemalar erken dönemde olduğu kadar güçlü ve

⁴³ Kim Bartholomew ve Leonard M. Horowitz, 'Attachment Styles Among Young Adults: A Test Of A Four-Category Model', *Journal of Personality and Social Psychology*, 1991, 61 (2), 226-244, s. 227.

⁴⁴ John Bowlby, *Attachment and loss. Vol. 1. Attachment*, Basic Books, New York, 1982, s. 194.

⁴⁵ Mary Ainsworth, 'Attachment Beyond Infancy', *American Psychologist*, 1989, 44 (4), 709-716, ss. 710- 711.

⁴⁶ Natasha Whipple vd., 'Broadening The Study Of Infant Security of Attachment: Maternal Autonomy-Support in The Context of Infant Exploration', *Social Development*, 2010, 20 (1), 17- 32, s.26.

⁴⁷ Brian Barber, *Reintroducing Parental Psychological Control*, American Psychological Association, 2002; Aktaran Gizem Saygılı, Erken Döneme İlişkin Gelişimsel Etmenler İle Psikolojik İyilik Hali Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolünün İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2014, s. 18 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

yaygın olmayabilmektedir. Erken dönem yaşam deneyimlerinden ilki, gereksinimlerin engellenmesidir. Bir başka değişle ihtiyaçların karşılanmasının zedeleyici şekilde engellenmesi durumudur. Sevgi, anlayış ya da istikrar gibi çocuk için 'iyi olanın' yeteri kadar alınmaması sonucunda Duygusal Yoksunluk, Terk Edilme şema alanları oluşmaktadır.

İkinci erken dönem yaşam deneyimleri travmalar/ kurbanlaştırmadır. Çocuğun en temel duygusal ihtiyaçlarından birisi güvenlik ihtiyacıdır. Erken dönemde çocuğun zarar görmesi ya da mağdur edilmesi Güvensizlik/Suistimal Edilme, Kusurluluk/ Utanç, Hastalıklar ve Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık gibi tehlike, tehdit ve acının varlığını içeren şemaların gelişmesine neden olmaktadır.

Cecero ve ark. (2004) yaptıkları çalışmada bu bilgileri doğrular nitelikte olup erken dönem uyumsuz şemaları ile erken dönem çocukluk ağı travması arasında bir ilişki olduğunu tespit edilmiştir.⁴⁸

Bir diğer yaşantılar iyi olandan fazla alma olarak tanımlanmaktadır. Burada ailesi tarafından aşırı korumacı yaklaşılan çocuklarda özerklik, otonomi ve gerçekçi sınır ihtiyaçları karşılanamayacağından ilgili şema alanlarının gelişmesi söz konusu olmaktadır.

Son olarak önemli kişilerle seçici içselleştirme ve özdeşim kurma erken dönemde oluşan yaşantılardır. Model alma olarak da tanımlanan özdeşim kurma aile içinde ebeveynin duygu, düşünce, deneyim ve davranışlarının içselleştirilmesidir. Yetişkinler bu noktada çocuklara rol model alma ihtiyacını karşılayacak varoluş sergilemezlerse ilgili şema alanlarının oluşması söz konusu olmaktadır.⁴⁹

Ebeveynlik tarzları ile psikopatoloji arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirten Young uyumsuz şemaların ve yetişkinlik dönemindeki ilişkisel ve duygusal zorlukların temelinde erken dönem çocukluğun olduğunu belirtmektedir. Başka bir değişle ebeveynlik deneyiminin psikopatolojiyi belirleyen önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir.⁵⁰

3)Duygusal Mizaç:

Her ocuk benzersiz ve farklı mizala dünyaya gelmektedir. Duygusal mizaç ile o çocuğun içinde bulunduğu evre etkileşim içine girerek şemaları belirlemektedir.

Farklı mizaçlar hem çocuğun farklı yaşam koşullarına maruz kalmasına hem de çocuğun benzer yaşam koşullarında farklı şekilde etkilenmesine neden olmaktadır.⁵¹

⁴⁸ John Cecero vd., 'Tools and Tenets of Schema Therapy: Toward The Construct Validity of The Early Maladaptive Schema Questionnaire–Research Version (EMSQ-R)', *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 2004, 11, 334-357, s. 355.

⁴⁹ Young vd., *a.g.e.*, s. 30.

⁵⁰ Gonca Soygüt vd., 'Ebeveynlik Biçimlerinin Değerlendirilmesi: Young Ebeveynlik lği'nin Psikometrik zelliklerine İlişkin Bir İnceleme', *Türk Psikoloji Yazıları*, 2008, 11 (22), 17-30, s. 27.

⁵¹ Young vd., *a.g.e.*, s. 32.

2. 1. 3. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Şema Alanları

Şemalar yaşamın erken dönemlerinde temel duygusal ihtiyaçların karşılanmaması sonucu oluşurlar. Şema modelinde genel olarak 5 tane karşılanmamış ihtiyaç şema alanları ve 18 tane alt kategorisi gruplandırılmıştır. Bu alanlar erken dönemde karşılanmayan ihtiyaçları temsil etmektedir.

ALAN 1: AYRILMA VE REDDEDİLME

Bu şema alanı istikrar, güven, bakım, emniyet, empati, sevgi ve duyguların paylaşılması gibi temel evrensel ihtiyaçların karşılanmamasına ilişkin örüntüleri içermektedir. Bu kişilerin erken dönemde ailesinde dengesiz, istismarcı, soğuk, reddedici ya da dış dünyadan kopuk bir köken varlığı söz konusudur. Bu şema alanına sahip kişilerin çoğunda travmatik çocuklukları vardır ve başkalarına güvenli bağlanma oluşturmamaları söz konusudur.

Bu alan 5 şema barındırmaktadır.

1. Terk Edilme/ İstikrarsızlık

Bu şema alanına sahip kişilerde, önem verdiği kişiler tarafından ihtiyaçlarının karşılanamayacağı algısı bulunmaktadır. Önem verilenlerin dengesiz ve tutarsız oldukları, duygusal destek, güç ya da koruma sağlayamayacakları algısını içermektedir. Genellikle bakım veren kişilerin tutarsız davrandığı ya da ebeveynlerin ölümü, terk etmesi ile sonuçlanan aile çevresindeki bireylerde bu şema alanının geliştiği gözlenmektedir. Bu durum kişide diğerlerini kaybetmeye yönelik kronik kaygı, üzüntü ve depresyon duygularına neden olmakta ve kendilerini terk edenlere karşı öfke duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Diğerlerinin terk etmesini önlemek için, yapışıp kalma, sahiplenici ve kontrolcü olma, suçlayıcı davranma ve kıskançlık gibi davranışlarda bulunabilmektedirler. Bazen de terk edilmeyi önlemek için yakın ilişkilerden kaçınma davranışı da sergilemektedirler.

2. Güvensizlik ve Suistimal Edilme

Bu şemada, başkalarının bilerek ve isteyerek kendisine zarar vereceği, yalan söyleyeceği, onu küçük düşüreceği, aldatacağı, fırsat buldukları anda kendisini kullanacakları ya da zaaflarından yararlanacakları beklentisi bulunmaktadır. Başkalarının açık ve dürüst olacağına inanmadıkları için şüphe duymakta ve kendilerini korumaktadırlar. Bu yüzden diğerleri ile duygu ve düşüncelerini paylaşmamakta ve yakınlıktan kaçınmaktadırlar.

3. Duygusal Yoksunluk

Kişinin, başkalarından duygusal destek alma arzusunun karşılanamayacağı beklentisini temsil eden şema alanıdır. Duygusal olarak yoksun olan bu kişiler yeterli

duygulanım, ilgi, samimiyet yaşamadıklarını hissetmektedirler. 3 şekilde ortaya çıkmaktadır.

İlgi yoksunluğu; sevgi, sıcaklık, arkadaşlık ve önemsenme yokluğudur.

Empati yoksunluğu; dinleme, anlama, kendini açma, diğerleri ile karşılıklı duygu paylaşımı yokluğudur.

Korunma yoksunluğu; güç, yön ve rehberlik yokluğudur.

Genel olarak sahip oldukları şema doğrultusunda önem verilen kişilerden duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir talepte bulunmamaktadırlar. Bu kişiler çoğunlukla kendi duygu ve arzularını ifade edememektedirler. Genelde olduklarından daha güçlüymüş gibi davranmakta ve ihtiyaçları yokmuş gibi hareket etmektedirler. Bazı durumlarda bu şema kişinin duygusal olamayanları önemli kişi olarak seçmesi, yakın ilişkilerden kaçınma ya da tam tersi aşırı talepkar olma gibi ortaya çıkabilmektedir.

4. Kusurluluk/ Utanç

Kişinin kendisini kusurlu, kötü, istenmeyen ve değersiz olarak algılamasıdır. Bu durumun önemli diğerleri tarafından fark edildiğinde sevimyeceği duygusunu içermektedir. Şema, algılanan bu eksiklikle birlikte utanç duygusunu ve diğerleri ile ilişkide korkuyu kapsamaktadır. Örtük (öfke, bencillik, kabul edilemez cinsel arzular) ya da açık (beğenilmeyen bedensel görünüm, sosyal beceriksizlik) olabilmektedir. Bu kişiler kendilerini değersizleştirmekte ve diğerlerinin de kendilerini değersizleştirmelerine izin verme davranışlarını sergilemektedirler. Kusurlarının fark edilmemesi için yakın ilişkilerden ve sosyal ortamlardan kaçındıkları belirtilmektedir.

5. Sosyal İzolasyon/ Yabancılaşma

Bu şema, kişinin farklı hissetmesi ve daha çok aile dışındaki sosyal dünyadan kendisinin yalıtılmış olma duygusudur. Kişi kendisini bir gruba ya da topluluğa ait hissetmemektedir. Aile içi ebeveynlerin dışlamasının da etkili olduğu ancak çoğunlukla sosyal dışlanma sonucu ortaya çıkması söz konusudur. Bu şema alanına sahip kişilerin yalnız kişiler oldukları ve diğer insanlardan kaçınma davranışı sergilemeleri gözlenmektedir.

ALAN 2: ZEDELENMİŞ ÖZERKLİK VE KENDİNİ ORTAYA KOYMA

Bu alan, kişinin bağımsız hareket etme, ailesinden ayrı kalabilme ve kendisini ortaya koyma konusunda algıladığı becerisinin kendisi ve çevresi ile ilgili beklentilerinin çatışması sonucu oluşmaktadır. Bu şemaların olduğu aile ortamı ebeveynlerin aşırı koruyucu ya da ilgisiz olduğu erken dönem ortamını temsil etmektedir. Bu şemalara sahip kişilere bakıldığında, kimlik gelişimini oturtmamış,

yaşamlarını devam ettirecek yetenekleri geliştirememiş ve hep çocuk yaşamlarında takılı kalan bireyler oldukları gözlenmektedir.

Bu alanda 4 şema yer almaktadır.

6. Bağımlılık/ Yetersizlik

Bu şema, kişinin başkalarından destek almadan günlük sorumluluklarını yerine getiremeyecekleri yönündeki inancı içermektedir. Günlük yaşamda sorun karşısında pratik çözüm üretmemeye, muhakemede bulunamama, yeni bir işte sorumlulukların altından kalkamama gibi düşünceleri içermektedir. Bu şema alanında kişiler yetersizlik hissettikleri için kendileri ile ilgilenecek diğerleri aramakta ve onlara bağımlı olmaktadır. Herhangi bir işte tek başına yeterli hissetmeme ve sık sık soru sorma tavsiyeler alma, sorumluluk almaktan kaçınma, yalnız başına seyahat edememe ya da maddi durumlarını idare etmede zorlanma gibi davranışlar sergiledikleri gözlenmektedir.

7. Hastalıklar ve Zarar Görme Karşısında Dayanıksızlık

Bu şemada, kişinin başına her an bir felaket geleceği ve bunu engelleyemeyeceği gibi hissetmesini içeren aşırı korku duyguları bulunmaktadır. Dış kaynaklı olan bu felaketler; kalp krizi geçirme, AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome/Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu) gibi tıbbi bir hastalığa yakalanacağı endişesi, duygusal olarak çıldıracağı hissi; kazalar, cinayete kurban gitme gibi çevresel felaketler olabilmektedir.

8. İç İçe Geçme/ Gelişmemiş Benlik

Kişinin tam bir bireyselleşme sağlayamamasını ve genellikle aile bireyleri ile aşırı duygusal bağ kurması ile oluşan şema temsilidir. Bu şema alanı gelişen bireylerde diğerlerinin desteği olmadan mutlu olamayacağına, onlar olmadan hareket edemeyeceğine yönelik inançları bulunmaktadır. Diğerlerine yönelik yapışık inançlar kişinin gerçek benliğini bastırarak benliğinin gelişmemesinde rol oynamaktadır. Bu şema, kişiye zaman zaman iç içe geçmişlik hissettirmekte ve kimliğini sorgulama şeklinde deneyimlenmektedir.

9. Başarısızlık

Kişi kendisinin pek çok alanda akranlarına kıyasla başarısız olduğunu ve çoğu zaman başarısız olacağı gibi yetersizlik inancını geliştirmektedir. Kendilerinin yetersiz, akılsız, beceriksiz, başarısız, yeteneksiz olduklarına inanmaktadırlar.

ALAN 3: ZEDELENMİŞ SINIRLAR

Bu alandaki şemalara sahip kişilerde, özdenetim ve başkalarına karşı sorumluluk hakkında yeterli sınırların geliştirilmediği görülmektedir. Bu alandaki şemalar, başkalarının hakkına saygı gösterme, işbirlikçi davranma, verdiği sözleri

yerine getirme, kişisel hedef belirleme ve uygulamada zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu şemaların geliştiği aile ortamına bakıldığında erken dönem aile çevresinin serbest, sınırların belirginleşmediği, rehberlik ve yönlendirmenin olmadığı yapıların varlığı dikkat çekmektedir.

Bu alanın altında 2 şema yer almaktadır.

10. Hak Görme/ Büyüklenmecilik

Bu şema, kişinin diğerlerine göre kendisini üstün görmesini temsil etmektedir. Kendini ayrıcalıklı gören kişi diğerlerini düşünmeksizin istediğini yapmada kendini haklı görmektedir. Şema, güç ve kontrol sağlamak için aşırı odaklanmayı sürdürmektedir. Bu şemaya sahip kişilerin, empatiden yoksun, baskın, talepkar ve kontrolcü oldukları söylenmektedir. Genel davranışlarında başkalarını baskılama, rekabetçi yaklaşım, zorlamacı bir tutum sergiledikleri gözlenmektedir.

11. Yetersiz Özdenetim/ Özdisiplin

Bu şema alanındaki kişi hem duygu ve dürtülerinin ifadesinde yeterli özdenetim sağlayamamakla birlikte engellendiklerinde de dayanma gücü göstermekte zorlanmaktadır. Aynı zaman bu kişiler öz denetimli olmayı reddetmektedirler. Bu şemanın etkisinde olan hastalara bakıldığında, kendini kontrol etmekte ve disipline etmekte zorlanmaktadır. Dürtüsellik, dikkat dağınıklığı, düzensizlik, duygularının şiddetli ifade edilişi, öfke nöbetleri tipik davranışları olmaktadır. Bu kişilerin genellikle rahatsızlık veren acı ve sorumluluktan kaçındıkları bilinmektedir. Bu kişilerin ebeveynliklerinde çocuklarını kötü büyütüyorlarmış gibi göründükleri belirtilmektedir.

ALAN 4: BAŞKALARINA YÖNEMLİLİLİK

Kişinin, sevgi, onay kazanma, bağlılık, ait olma isteği ve tepkiden kaçınmak için kendi ihtiyaçları pahasına başkasının istek ve duygularına odaklanmasıdır. Kişinin kendi yönelimliliğinin yetersizliğini diğerlerine odaklanmasını içeren şema alanıdır. Genelde koşullu kabullenme olan aile ortamında yetişen bireylerde bu şema alanının geliştiği belirtilmiştir. Bu aile kökeninde büyüyen çocuk onay ve sevgi elde etmek için kendisinin önemli yönlerini kısıtlarken yetişkinlikte de içsel karar verme mekanizması ile değil dışsal faktörler tarafından yönlendirilmektedirler.

Bu alanda 3 şema bulunmaktadır.

12. Boyun Eğicilik

Bu şemaya sahip kişiler; öfkeden, tepki almaktan ve terk edilmekten kaçındıkları için kontrolü başkalarına teslim etmektedirler. Kişi kendi duygu ve düşüncelerini önemsizleştirmektedir. Bu şemanın kökeninde hükmedici ve kontrol edici ebeveynlerin olduğu gözlenmektedir. Boyun eğicilik 2 farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlki, ihtiyaçları bastırma yani kişinin isteklerinin ya da tercihlerinin

bastırılmasıdır. İkincisi ise, duyguları bastırmadır. Bu da özellikle öfke duygusunun bastırılmasını ifade etmektedir. Bu şema, kişide sıkışmışlık hissi yaratarak aşırı duyarlılık geliştirmekte ve bu durum aşırı uyumluluğu ortaya çıkarmaktadır. Ancak pasif agresif davranış, öfke patlamaları gibi uyum bozucu belirtiler ile öfke artışına neden olmaktadır.

13. Kendini Fedâ

Bu şema, kişinin kendi isteği ile başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmayı içermektedir. Diğerlerinin acılarına duyarlılığın aşırı olmasıdır. Bu şemaya sahip kişilerin ebeveynlerinin çoğunlukla yetersiz, aciz ya da depresif olup kişiyi yoksun bıraktıkları belirtilmiştir. Kişi şema ile uyumlu olarak başkalarını incitecek davranışlardan kaçınma, özellikle yardıma muhtaç kişilerin acılarına duyarlılık gösterme gibi kendisine motivasyon sağlayacak davranışlarda bulunmaktadır. Başkalarında hiçbir şey beklemediklerine inansalar da kendi ihtiyaçlarını yeterince karşılanmadığında kişi, kırgınlık, kızgınlık ve öfke duygusunu yaşamaktadır.

14. Onay Arayıcılık/ Tanınma Arayıcılık

Bu şema, özsaygının başkalarının onay, kabul ve ilgisine bağlı olarak gelişimine odaklanmasıdır. Kişi güvenli ve gerçek kendilik duygusu geliştirmek yerine diğerlerinin tepkisine değer vermektedir. Çoğu zaman statü, görünüş, sosyal kabul, para ve başarı ile onaylanma ve tanınma çabasını içermektedir. Bu şema, kişiye gerçekçi ve tatmin edici olmayan kararlar vermesinde rol oynamaktadır.

ALAN 5: AŞIRI TETİKTE OLMA VE BASKILAMA/ KETLEME

Bu şema alanı, temel evrensel ihtiyaç olan oyun ve kendiliğindenlik ihtiyacının yok sayılmasını kapsamaktadır. Kişi doğal duygu ve dürtülerini baskı altına almaktadır. Geliştirmiş olduğu katı içsel kuralları doğrultusunda kendini ifade etme, mutluluk ve yakın ilişkilerde kendini baskılamaktadır. Aile kökenlerine bakıldığında genellikle sert, acımasız, talepkar hatta cezalandırıcı aile ortamı belirtilmektedir. Bu kişiler her zaman tetikte olmakta ve olumsuzya odaklanmaktadır. Başarısız olduklarında karamsarlık ve endişe gibi örseleyici duygular içine girmektedirler.

Bu alanda 4 şema barındırmaktadır.

15. Olumsuzluk/ Karamsarlık

Bu şema, yaşamda olumlu ve iyi yönleri küçük görerek olumsuz yönleri abartmayı içermektedir. Kariyer, ilgi, kişiler arası ilişki ya da mali durumlar gibi hemen hemen her alanda kötüye gidiş beklentisi söz konusudur. Bu beklenti kişiyi korkuya iterek endişe duygusuna ve kararsızlık davranışlarına neden olmaktadır. Şemanın kökenlerine bakıldığında, karamsarlık ve olumsuzluğu ebeveynlerden öğrenildiği ve

erken dönemde çok fazla sıkıntı yaşanan çocukluk geçmişinin olduğu belirtilmektedir.

16. Duyguların Bastırılması

Dürtülerin kontrol edilmesinde kaçınmak ve eleştirilmekten sakınmak için doğal duygu, davranış ve iletişimin bastırılmasını içeren şema alanıdır. Kişi duygularını tamamen bırakırsa kontrolü kaybedeceğinden korkmaktadır. Genellikle küçük düşecekleri ve utanç duyacakları korkusu hissetmektedirler. Bu duyguları şiddetlendiğinde önem verdiği kişilerin de olumlu ya da olumsuz duygularını ifade etmesini engellemeye çalışmaktadırlar. Şema, öfkenin ve olumlu duyguların baskılanmasına, kurallara katı şekilde bağlı kalmaya, duygusal ihtiyaçlarını yok sayılarak mantığa aşırı önem vermeye neden olmaktadır. Şemanın kökenine bakıldığında aile bireylerinin ya da otorite figürlerinin çocuğun duygularını doğal şekilde ifade ettiğinde utandırılması yatmaktadır. Bir başka deyişle, duyguların içerde tutulması iyiyken; gösteriliyor olması kötüdür temel inancı bulunmaktadır. Bu kişiler genelde özdenetimci, neşesiz ve katı görünmektedirler. İfade edilmeyen öfkenin birikmesi sonucu saldırgan ve kızgın da olabilmektedirler.

17. Yüksek Standartlar/ Aşırı Eleştiricilik

Bu şema, eleştirilmekten kaçınmak ve benimsenmiş yüksek standartları karşılamak için yoğun bir çaba harcanması gerektiği temel inancını içermektedir. Bu şemaya sahip kişiler hem kendilerine hem de başkalarına yönelik baskıcı ve eleştirel olabilmektedir. Bu kişilerin deneyimledikleri en yaygın duygular, baskı, kızgınlık ve rekabetçiliktir. Bu durum öz saygıyı, başarı algısını ve ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Şema, mükemmeliyetçilik, katı ahlaki, kültürel, dinsel kurallar ve daha fazlasını başarmak için zamana ve verimliliğe aşırı odaklanma olarak görülmektedir. Şemanın kökenine bakıldığında, yüksek standartlı ebeveynlerin içselleştirdiği ve kusurluluk şemasının aşırı telafisinin olduğu görülmektedir.

18. Cezalandırıcılık

Bu şema alanı kendisi de dahil olmak üzere insanların yaptıkları hatalar sonucunda sertçe cezalandırılmaları gerektiği inancını içermektedir. Bu şemalar kişiyi öfkeli ve hoşgörüsüz olma eğilimine yönlendirerek yapılan hataların bağışlanmasında zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bunun nedeni, empati eksikliği, hafifletici unsurları hesaba katmama, kusurları kabullenmede isteksizlik olarak

tanımlanmaktadır. Şemanın kökenlerine bakıldığında suçlayıcı ebeveynlerin varlığı söz konusudur.^{52 53 54}

Tablo 1 - Young Erken Dönem Uyumsuz Şemalar: Şema Alanları ve Şema Boyutları⁵⁵

ŞEMA ALANLARI	ŞEMA BOYUTLARI
AYRILMA VE REDDEDİLME	1. Terk Edilme/ İstikrarsızlık 2. Güvensizlik/ Suistimal Edilme 3. Duygusal Yoksunluk 4. Kusurluluk/ Utanç 5. Sosyal İzolasyon/ Yabancılaşma
ZEDELENMİŞ ÖZERKLİK VE KENDİNİ ORTAYA KOYMA	6. Bağımlılık/ Yetersizlik 7. Hastalıklar ve Zarar Görme Karşısında Dayanıksızlık 8. Yapışıklık/ Gelişmemiş Benlik 9. Başarısızlık
ZEDELENMİŞ SINIRLAR	10. Hak Görme/ Büyükleme 11. Yetersiz Özdenetim/ Özdisiplin
BAŞKALARINA YÖNELİMLİLİK	12. Boyun Eğicilik 13. Kendini Feda 14. Onay Arayıcılık/ Tanınma Arayıcılık
AŞIRI TETİKTE OLMA VE BASKILAMA/ KETLEME	15. Olumsuzluk/ Karamsarlık 16. Duygusal Baskılama/ Ketleme 17. Yüksek Standartlar/ Aşırı Eleştiricilik 18. Cezalandırıcılık/ Acımasızlık

2. 1. 4. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar İle Başa Çıkma Biçimleri

Şema ile ilgili duygu, düşünce, davranış ve deneyimlerin şemanın devamlılığında ya da iyileşmesinde söz konusu olduğu varsayılmaktadır. Şema devamlılığı şemaları güçlendirirken şema iyileşmesi şemaları zayıflatmaktadır. Şema devamlılığı şemanın sürmesini sağlayan duygu, düşünce, davranışlardır ve bilinçli ya

⁵² Young vd., a.g.e., ss. 295- 386.

⁵³ Eshkol Rafeeli vd., **Şema Terapi Ayırıcı Özellikler**, Çev. Miray Şaşıoğlu, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 25- 34.

⁵⁴ Schema Therapy İnternet Sayfası, 'Early Maladaptive Schemas', <http://www.schematherapy.com/id73.htm> (Erişim tarihi: 07.11.2016).

⁵⁵ Young vd., a.g.e., ss.34- 38.

da bilinçsiz gerçekleştirilebilmektedirler. Şemaların devamlılığı bilişsel çarpıtmalar, kendilik yıkıcı yaşam örüntüleri ve şema baş etme biçimi şeklindeki mekanizmalar ile gerçekleşmektedir. Şemayı oluşturan anılar, duygular, bedensel duyular ve uyumsuz bileşenlerin değişmesi ile de şema iyileşmesi gerçekleşmektedir. İyileşme için kişinin uyumsuz baş etme biçimleri ile uyumlu davranış biçimlerinin yer değiştirmesi gerekmektedir.

Şemalar, sorunlar ve olumsuz yaşam olayları ile başa çıkmak için çocukluk döneminde ortaya çıkmaktadır. Erken dönemde işlevsel olabilen şemaların sonraki yaşamda da korunmaları şema işlevselliğinin yitirilmesine ve uyum bozucu hale gelmesine neden olmaktadır. Kişiler bazen şemalarından kaçınmak için baş etme biçimi ve tepkileri geliştirmektedirler. Burada ki ayırım anılar, duygular bedensel duyular ve bilişler şemayı temsil ederken davranışların şemanın bir parçası olmamasıdır. Davranışlar bir baş etme biçimidir ve şemalar tarafından yönetilmektedirler. 3 uyumsuz baş etme biçimi vardır.

- Şemaya teslim olma; şemanın gerçek olduğunun var sayılarak şemayı onaylayan biçimde hareket edilmesi ve boyun eğme eğilimidir. Bir başka deyişle kişilerin şema ile mücadele etmemesi ve ondan kaçınmamasıdır. Genellikle başkalarına yönelimlilik şema alanına sahip kişilerin kullandıkları baş etme biçimidir.

- Şemadan kaçınma; şemanın aktive olmasını engellemek için davranışsal ve bilişsel kaçınmada bulunmak, şema hiç var olmamış gibi yaşamaya çalışmaktır.

- Şemayı aşırı telafi (ödünleme); şema ile savaşmayı temsil etmektedir. Kişi şema karşıtı düşünerek, hissederek ve davranarak şema karşıtı saldırıda bulunmaktadır. Aşırı telafi yaşanan duygusal acıyı geçici olarak rahatlatırsa da tamamen ortadan kaldırmaz altta yatan şemalar varlıklarını sürdürmektedirler. Aşırı telafinin tepkileri genellikle aşırı kontrolcü olma ya da saldırganlık olarak gözlemlenmektedir.⁵⁶

Baş etme biçimlerinin farklılaşmasında etkili faktörler bulunmaktadır. Bunlardan ilki mizaçtır.

Mizaç şemaları idare etmek için kişilerin kullandığı baş etme biçimlerini belirlemektedir. Liretatüre bakıldığında duygusal mizacın 7 boyutu bulunmaktadır.

Bunlar:

Gevşeklik- tepkisizlik

Distimik- iyimser

Anksiyöz- sakin

Obsesif- dağınık dikkat

⁵⁶ Rafeeli vd., a.g.e., ss. 41- 49.

Pasif- agresif

Sinirli- keyifli

Sakin- girişken

Farklı mizaca sahip kişilerin benzer yaşam olaylarından farklı şekilde etkilenmesi söz konusu olabilmektedir. Örneğin pasif mizaca sahip kişi teslim olma ya da kaçınma başa çıkma biçimini kullanabilirken agresif mizaca sahip kişinin aşırı telafi baş etme biçimini kullanma olasılığı daha fazla olmaktadır.^{57 58}

Baş etme biçimlerinin farklılaşmasında bir diğer etken de model almadır. Kişiler erken dönemde özdeşim kurdukları ebeveynlerinin baş etme biçimlerini seçici içselleştirmekte ve baş etme biçimlerini sergilemektedirler. Özdeşim yoluyla önem verilen kişilerin duygu, düşünce, deneyimlerinin içselleştirilmesi kuşaklar arası erken dönem uyumsuz şemaların varlığını devam ettirmede önemli bir rol olmaktadır.⁵⁹

Erken dönem uyumsuz şemalar her kişide bulunmaktadır. Bu şemaların yoğunluğu ve sayıları psikopatoloji oluşumunda ya da pek çok alanda kişinin psikolojik iyilik halini etkilemesi söz konusudur.^{60 61 62 63 64 65}

2. 1. 5. Şema Modları

Şema terapide mod kavramı, sınır kişilik bozukluğu ve narsist kişilik bozukluğunun tedavisi sürecinde geliştirilmiş bir kavramdır. Mod, belirli bir zamanda aktif olan ve bireyin sahip olduğu şemalar ve baş etme biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Her birey belirli zamanlarda belirli modlarda olabilmektedir. Bu noktada bireyleri birbirinden ayıran modlar ve modlar arası geçiş olmaktadır. Kişilik bozukluklarında modlar arası geçişler dalgalanmalar gösterirken sağlıklı bireylerde de hareketli olmasına rağmen kendilik algısı bütünlüğü korunmaktadır ve modlar arası

⁵⁷ Young vd., a.g.e., s. 32.

⁵⁸ Jerome Kagan ve Nancy Snidman, 'Early Childhood Predictors of Adult Anxiety Disorders', *Biological Psychiatry*, 1999, 46 (11), 1536- 1541, s. 1538.

⁵⁹ Young vd., a.g.e., s. 64.

⁶⁰ Hans Nordahl vd., 'Early Maladaptive Schemas in Patients With or Without Personality Disorders: Does Schema Modification Predict Symptomatic Relief?', *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 2005, 12, 142- 149, s. 147.

⁶¹ Peter Murris, 'Maladaptive Schemas in Non-Clinical Adolescents: Relations to Perceived Parental Rearing Behaviours, Big Five Personality Factors And Psychopathological Symptoms', *Clinical Psychology and Psychotherap*, 2006, 13 (6), 405- 413, s. 410.

⁶² Paul Stallard, 'Early Maladaptive Schemas In Children: Stability and Differences Between a Community and a Clinic Referred Sample', *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 2007, 14 (1), 10– 18, s. 16.

⁶³ Zehra Çakır, *Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Şema Sürdürücü Başa Çıkma Davranışları Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, 2007, s. 100 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

⁶⁴ Emine Gül Kapçı ve Zehra Hamamcı, 'Aile İşlevi İle Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü' *Klinik Psikiyatri*, 2010, 13, 127 – 136, s. 134.

⁶⁵ Nicole Eberhart vd., Maladaptive Schemas And Depression: Tests of Stres Generation and Diathesis- Stres Models, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 2011, 30(1), 75- 104, s. 94.

geçiş aşamalı ve ani olmayan biçimde gerçekleşmektedir. Bireyler modlarını tanımada ve kabul etmede daha uyumludurlar. Genel olarak mod kavramı Şema terapisinin bütünleyici bir parçası olmaktadır. Terapisinin amacı kişilere sağlıklı erişkin modlarını aktif hale getirmelerini öğretmektir. Bir başka deyişle; modlar arası geçişi sorunsuz hale getirmek ve kişilere modlar arası dengeyi sağlayabilme becerisi kazandırmaktır.^{66 67 68}

4 temel mod tipi tespit edilmiştir. Bunlar; Çocuk Modlar, Uyumsuz Baş Etme Modları, İşlevsiz Ebeveyn Modları, Sağlıklı Erişkin Modudur.

1. Çocuk Modları

Şema terapi modeline göre, evrenseldir, doğuştan gelmektedir ve bireylerde bu modları ifade etme kapasitesi bulunmaktadır. Birey ya modunu bastırabilir ya da artırabilmektedir. 4 çocuk modu tespit edilmiştir.

• *İncinebilir Çocuk*: Bu moddaki kişi korkulu, üzüntülü, savunmasız olarak görülmektedir. Pek çok şema deneyimlenmesi sonucu oluşan moddur. Terk Edilme, Güvensizlik/ Suiistimal Edilme, Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk, Sosyal İzolasyon, Bağımlılık/ Yetersizlik, Hastalıklar ya da Zarar Görme Karşısında Dayanıksızlık, Yapışıklık/ Gelişmemiş Benlik, Olumsuzluk/ Karamsarlık ilgili şema alanlarıdır.

• *Öfkeli Çocuk*: Duygusal ihtiyaçlarının giderilmemesine öfkelenen ve sonuçlarına bakmadan doğrudan öfkenin yansıtıldığı moddur. Öfkeli çocuk modundaki kişilerde; Terk Edilme, Güvensizlik/ Suiistimal Edilme, Duygusal Yoksunluk, Boyun Eğicilik ve bağlantılı şemalar bulunmaktadır.

• *Dürtüsel/ Disiplinsiz Çocuk*: İhtiyaçların karşılanması için başkalarını dikkate almadan hareket eden ve arzularının peşinden giden bireylerin kullandığı moddur. Hak Görme, Yetersiz Özdenetim/ Özdisiplin ilgili şemalardır.

• *Mutlu Çocuk*: Erken dönemdeki ihtiyaçların yeteri kadar karşılandığı moddur. Bu kişiler başkalarına sevgi dolu, güvenlik konusunda tatmin olmuş, kendini değerli hissederler ve kendinden emindirler.

2. Uyumsuz Baş Etme Modları

Duygusal ihtiyaçların giderilmediği zararlı bir ortamda uyum sağlamaya yönelik çabaları temsil etmektedir. Teslim olma, kaçınma ve aşırı telafi etme baş etme biçimlerini temsilen 3 mod tanımlanmıştır.

• *Söz Dinleyen Mod*: Çatışmalardan kaçınmak için pasif ve bağımlı olunan şemaya teslim olmayı temsil etmektedir.

⁶⁶ Farrell vd., a.g.e., s. 23.

⁶⁷ Young vd., a.g.e., s. 66.

⁶⁸ Rafeeli vd., a.g.e., s. 53.

• *Kopuk Kurulgan Mod*: Şemadan kaçınmayı tercih eden ve psikolojik geri çekilme baş etme biçiminin kullanıldığı moddur.

• *Aşırı Telifici Mod*: Şemanın aşırı telifisi baş etme biçimi kullanılmaktadır. Şemanın tam tersi hareket etmekte bazen pasif agresif bazen de obsesif olabilmektedirler.

3. İşlevsiz Ebeveyn Modları

Erken dönemde ebeveynlerin içselleştirilmesi ve kendilerine ebeveynleriymiş gibi davrandıkları modlardır. Çocukken ebeveynlerinin düşündüğü, hissettiği ve davrandığı gibi hareket etmektedirler. 2 yaygın tipi belirtilmiştir.

• *Cezalandırıcı/ Eleştirel Ebeveyn*: İhtiyaçlarını ifade eden çocuğun, öfkeyle cezalandırılması, eleştirilmesi ve kısıtlanmasıdır. İlgili yaygın şemaları; Boyun Eğicilik, Cezalandırıcılık, Kusurluluk, Güvensizlik/ Suiistimal Edilmedir.

• *Talepkar Ebeveyn*: Aşırı ve yüksek beklentilerin karşılanması için çocuğa baskı uygulanmasıdır. İlgili olan şemalar Yüksek Standartlar ve Kendini Feda şemalarıdır.

4. Sağlıklı Erişkin Modu

Kişiliğin becerikli, güçlü ve iyi işlev gören erişkin kısmıdır. Diğer modlar ile çalışarak idari bir faaliyet yürütmektedir. Genelde 3 fonksiyona hizmet etmektedir. İncinebilir çocuğu korumak, öfkeli çocuğa ve dürtüsel/ disiplinsiz çocuğa sınır koymak, uyumsuz baş etme modları ve işlevsiz ebeveyn modlarının etkilerini azaltmaktır. Her bireyde bu mod bulunmaktadır ancak; ondan nasıl etkilendikleri farklılaşmaktadır. Sağlıklı erişkin modunun diğer modlar ile uyumlu bir şekilde çalışması için bu modun geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.^{69 70 71 72}

Şema modeli ışığında şemaların oluşunda kişinin erken dönemde aile içinde ebeveynleri ile olan ilişkilerinin rol oynadığı belirtilmektedir. Bir sonraki bölümde çocuklarda görülen davranış sorunlarından bahsedilmektedir.

2. 2. ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ SORUNLARI

Okul, çocukların bilişsel ve bedensel yeteneklerini geliştirmekle birlikte toplumsal beklentilere uygun davranışlar kazanmasında da önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla pek çok davranışsal sorunlar çocuğun okul ortamına girmesiyle fark edilmeye başlanmaktadır. Okullarda görülen sorunlu davranışlar ortama uygun

⁶⁹ Farrell vd., a.g.e., s. 26.

⁷⁰ Rafeeli vd., a.g.e., ss. 57- 76.

⁷¹ Gitta jacob vd., *Mod Terapisi Diğer Yollardan Gitmek*, Çev. Nihan Azizlerli ve Muharrem Soykut, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2017, ss. 17- 101.

⁷² Young vd., a.g.e., s. 74.

olmayan, bireyin toplumdaki işlevselliğini engelleyen, kendisinin ve çevresindekilerin güvenliğini olumsuz yönde etkileyen davranışlar olarak gözlenmektedir.⁷³

Çocuk ve ergenlik dönemi ruh sağlığı, ideal psikolojik sağlığın işlevsel olması ve bu psikolojik sağlığın devam ettirilebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Dünyada ve ülkemizde çocukluk ve ergenlik döneminde görülen bozuklukların araştırılmasına önem verilmekte ve her geçen gün çocuk ruh sağlığı alanında duygusal ve davranışsal sorunların önemi vurgulanmaktadır. Çocukluk ve ergenlik döneminde en sık rastlanan ruhsal sorunların başında aşırı hareketlilik olarak bilinen Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), toplumsal değerlere uymayan ve başkalarının haklarına saygısız davranışları içeren Davranım Bozukluğu, istem dışı olarak tekrarlanan alt ıslatma sorunu olan Enürezis ve korku ve panik duygusunu barındıran Ankiyete Bozuklukları gelmektedir. Okul hayatıyla birlikte bu bozuklukların klinik belirtileri görülmekte ve çeşitli davranış sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁴

Davranış sorunları kişinin gözlenebilen ve ölçülebilen davranışlarında meydana gelen uyum sorunlarıdır. Çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak çocuğun içinde yaşadığı çatışmaları davranışlarına aktarması sonucu davranış ve uyum sorunları ortaya çıkmaktadır.⁷⁵

Davranış dinamik bir süreçtir ve bu süreç kişinin dünyayı nasıl algıladığı ve yaşamayı sürdürebilme çabası olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun uyum sağlamadaki yetersizliklerinin yansımaları olarak davranış ve uyum sorunları ortaya çıkmaktadır.⁷⁶

Çocuk doğduğu andan itibaren ailesi ile iletişim içine girerek sosyal çevresine uyum gösterme çabası içindedir. Çocuğun aile ortamında deneyimlediği psikolojik, fizyolojik ve sosyal yaşantılar kişiliğini oluşturan duygu ve düşünceleri etkilemektedir. Çocukluk döneminde sosyal çevreye uyum sağlamada zorlanan çocuklarda dışsallaştırılmış (dürtüsellik, saldırganlık, öfke patlamaları, karşı gelme, aşırı hareketlilik gibi) ve içselleştirilmiş (endişe, korku, dikkatsizlik, içe kapanıklık, ürkeklik gibi) sorun belirtileri gözlenmektedir.⁷⁷

⁷³ Miraç Sağlam vd., 'Yeni İlköğretim Programının Uygulanması Sürecinde Önceki Programa Göre İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı', **VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu 27-29 Nisan: Bildiriler, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ABD**, 2007, 505- 510, s. 506.

⁷⁴ Neşe Erol vd., **Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Epidemiyolojisi, Çocuk Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı**, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Demeği Yayınları, 2008; aktaran Onur Burak Dursun, *Gelişim Ve Ruhsal Sağlık Değerlendirmesi Türkçe' Ye Uyarlama Ve Geçerlik Çalışması*, Tıp Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2009, s. 8 (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi).

⁷⁵ Serdal Seven, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Pegem Akademi, Ankara, 2008, s.124.

⁷⁶ Hülya Bilgin Aydın, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003, s.88.

⁷⁷ Susan B. Campbell, 'Behavior Problems in Preschool Children: A Review of Recent Research', **Journal of Child Psychology & Psychiatry**, 1995, Cilt: 36, 113- 149, s. 114.

Ailesinde ya da sosyal çevresinde olumlu davranışları desteklenmeyen çocuklarda davranış bozukluğu gösterme olasılığı artmaktadır.⁷⁸

Çocukların davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerin başında aile gelmektedir. Çocuk içine doğduğu aile bireylerin davranışlarını gözlem ve taklit yoluyla benimsemekte ve kendi davranışlarını şekillendirmektedir. Çocuğun uyumlu bir süreç geçirmesinde aile bireyleri tarafından gördüğü ilgi, sevgi, yakınlık, anlayış ve güvene dayalı ilişki etkili olmaktadır. Bu olumlu çevreyi bulamayan çocuklarda uyum sorunları yaşandığı ve yaşanan uyum sorunlarının da davranış sorunlarının kalıcı hale gelmesine neden olduğu belirtilmektedir.

Başka bir ifadeyle, çocuğun değişen koşullara ve yeni gelişmelere alışma süreci farklılaşmakta ve uyum sorunları yaşamasına neden olmaktadır. Dönemsel ve gelip geçici olan bu uyum sorunlarının süreklilik göstermesi uyum ve davranış bozuklukları olarak tanımlanmaktadır. Yavuzer, çocuklardaki davranışların normal ya da problemliliğini saptamada bazı kriterleri tanımlamıştır. Yaşa uygunluk, sorun davranışın yoğunluğu, süreklilik, cinsel rol beklentisi ve kültürel faktörler göz önünde bulundurularak çocukların davranışlarının değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁷⁹

Yörükoğlu (2008) çocuklarda görülen ruhsal sorunları 4 başlıkta belirtmektedir:

2. 2. 1. Davranım Bozukluğu

DSM-V tanı ölçütlerinde davranım bozukluğu; insanların temel haklarının çiğnendiği, yaşa uygun toplumsal değer ve kuralların hiçe sayıldığı, tekrarlayıcı ve sürekli davranışlardan oluşan bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır.⁸⁰

Ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak yaşanan iç çatışmaların davranışlara yansıtılması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Hırçınlık, sinirlilik, geçimsizlik, kavgacılık, okuldan kaçma, çalma, kuralları çiğneme gibi belirtiler görülmektedir. Belirtilerin şiddeti artıkça davranım bozukluğu riski artmaktadır. Bu çocukların çevresi ile sürekli gergin ilişkiler yaşadıkları gözlenmektedir.

Davranış bozukluklarının çoğunlukla geç çocukluk ve ergenlik döneminde başladığı belirtilmektedir. Tedavi edilmediğinde anti sosyal kişilik bozukluğu tanı ölçütlerini karşılamaktadır. Aynı zamanda anti sosyal kişilik bozukluğu ile birlikte

⁷⁸ Jeon Yoon Know, 'The Relationship Between Parenting Stres, Parental Intellegence and Child Behavior Problems in a Study of Korean Preschool Mothers', *Early Childhood Development and Care*, 2007, 177 (5), 149- 160; aktaran Aylin Dursun, *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010, s. 8 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁷⁹ Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008, ss.229- 230.

⁸⁰ Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 226.

duygu durum bozukluğu, anksiyete bozukluğu, somatoform bozukluk ve madde kullanım bozuklukları için yüksek risk taşıdığı belirtilmektedir. Günümüzde en çok karşılaşılan sorunlar arasında bulunan çocuk ve ergenlerde davranım bozukluğu görülme sıklığı artan bir grafik göstermektedir⁸¹

Yapılan pek çok araştırmaya bakıldığında erkek çocuklarda görülme sıklığı kız çocuklara oranla daha fazla olmaktadır. Ülkemizde de konuyla ilgili çalışmalar araştırmacılar tarafından yapılmış ve benzer bulgular elde edildiği belirtilmiştir.^{82 83 84}

Çocuk ve ergenlerde görülen bir diğer davranış sorunları da dikkat eksikliği, hiperaktivite, dürtüsellik, karşıt olma- kaşı gelme ve benzeri belirtilerdir. Bunlar davranış sorunlarından şiddet açısından daha düşük seyirli ve özgül belirtiler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁵

• Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

DEHB; dikkatsizlik, aşırı hareketlilik ve dürtüsellik ile karakterize olan, erken çocukluk çağının gelişimsel bir bozukluğudur. Okul çağı çocuklarında görülme oranı %3-7 arasında değişmektedir.

Dikkatsizlik; odaklanamama sorunudur. Kişinin sabit bir sürede bir işe ya da duruma konsantre olamaması durumu olarak tanımlanmaktadır.⁸⁶

Hiperaktivite; fazla olan enerjisini yerinde duramama, 'motor takmış gibi' yerli yersiz koşma, tırmanma gibi davranışlar sergileme; oyun tarzında sessiz sakin oynamakta zorluk yaşama, beklemesi gereken yerlerde tahammülsüzlük gösterme, aşırı konuşma ve sık sık cümleleri yarıda kesme gibi özelliklerle kendini gösteren belirtiler.⁸⁷

Dürtüsellik; isteklerini ertelemeye zorlanma, tehlikeyi göz ardı ederek düşünmeden hareket etme, planlı davranışlar sergilemede zorlanma ve uyum sağlaması gerekecek yerlerde oyunu bozarak araya girme, sabırsız davranışlar sergilemek olarak tanımlanmaktadır.⁸⁸

⁸¹ Yörükoğlu a.g.e., s. 287.

⁸² Işık Görker vd., 'Çocuk Ve Ergen Psikiyatri Kliniğine Başvuran Ergenlerde Belirti Ve Tanı Dağılımı', *Klinik Psikiyatri*, 2004, 7,103-110, s. 107.

⁸³ Meral Taner Derman ve Handan Asude Başal, 'Okul Öncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri İle Ailelerinin Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişki', *Amasra Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013, 2(1), 115-144, s. 133.

⁸⁴ Vahdet Görmez vd., 'Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kliniğine Başvuran Hastalarda Tanı Dağılımı ve Demografik Özellikler' *Journal Of Mood Disorders (JMOOD)*, 2017,7(1), 41-46, s. 42.

⁸⁵ Esra Güven ve Gülsen Erden, 'Çocuğun Algıladı Evlilik Çatışması ve Davranış Sorunları', *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2014, Cilt: 32, 33- 54, s. 36.

⁸⁶ Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 30.

⁸⁷ Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 31.

⁸⁸ Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 31.

DEHB çocukluk ve ergenlik döneminde görülmekle birlikte erişkinlik döneminde de devam ettiği belirtilmektedir.⁸⁹

DEHB tanısı alan çocuklar okul, ev ya da arkadaşları ile sorunlar yaşamaktadırlar. Klinik olarak belirtilerine bakıldığında okulda verilen sorumlulukları yerine getirmede başarısızlık, basit hatalar ve ayrıntıları göz ardı etme, bir işi düzenleme ve sürdürmede yetersizlik, aşırı motor aktivite, sırasını beklemede zorlanma, dikkatsizlik, zihinsel çaba gerektiren etkinliklerden kaçınma ve çoğunlukla unutkanlık gibi davranışlar sergiledikleri görülmektedir.

Lauth ve Naumann (2009) sıra arkadaşı ile sürekli konuşma, sınıf içinde koşuşturma, pencereden bakma, başka şeyler ile ilgilenme gibi hem çevresindekilere hem de kendisine zarar verici davranışları sergilediklerini belirtmektedirler.⁹⁰

Bu durum kapasitelerinin altında okul başarı sergilemelerine neden olmaktadır. DEHB; davranım bozukluğu, anksiyete bozukluğu, duygu durum bozukluğu ve öğrenme güçlüğü ile birlikte görülebilmektedir.⁹¹

• Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu (KOKGB)

KOKGB; sıklıkla huysuzlanma, otorite figürüne karşı gelme eğilimi ve tartışmaya girme, kuralları reddetme, başkalarını isteyerek kızdırma, kendi yanlışlıklarında başkalarını suçlama, alınganlık, kızgınlık, kin tutma gibi davranışlar ile karakterize olarak tanımlanmaktadır.⁹²

KOKGB okul yaşamında saldırganlık ve karşı gelme tutumları olarak karşımıza çıkmaktadır. Saldırganlık, başkalarına, hayvanlara ya da nesnelere istemli olarak fiziksel zarar verme niyetinin davranışa yansması olarak tanımlanmıştır.⁹³

Bir başka ifadeyle çocuğun olumsuz duyguları ile baş edememesi sonucu kendisine ve çevresine zarar verme şekli olarak tanımlanabilmektedir. Saldırganlık, öfke duygu ise dışa vurulmaktadır. Bu bozuk belirtileri gösteren çocukların yetişkinlerle sık sık tartışmalar yaşadıkları ve arkadaşları ile olan ilişkilerinde zorluklar yaşadıkları gözlenmektedir. Arkadaşları ile olan ilişkilerinde kendi çıkarlarını ön planda tutar ve öfkelerini kontrol edemediklerinden kendilerini savunucu bir tutum

⁸⁹ Franz Petermann ve Petra Hampel, 'Die Aufmerksamkeitsdefizit-/Hyperaktivitätsstörung (ADHS)', *Kindheit and Entwicklung*, 2009; aktaran Suna Kaymak Özmen, 'Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu'nda Çok Yönlü Eğitim Uygulamalarının Etkisi', *Eğitim ve Bilim*, 2011, Cilt: 36 (161), 256-269, s. 258.

⁹⁰ Gerhard Lauth ve Kerstin Naumann, *ADHS in der Schule*, Weinheim: Beltz, 2009; aktaran İbrahim Selçuk Esin, *Okulda Sorun Davranışı Olan Öğrencilerde Psikopatoloji ve İlişkili Psikososyal Faktörler*, Tıp Fakültesi Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2013, s. 15 (**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**)

⁹¹ Pınar Öner vd., 'Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu', *Sürekli Tıp Eğitim Merkezi*, 2003, 12 (3), 97- 99, s. 98.

⁹² Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2004, s. 223.

⁹³ Hülya Şahin, 'Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi', *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisi*, 2005, 3 (26), 47- 60, s. 49.

sergilemektedirler. Kendi istekleri gerçekleşmeyen bu çocukların sık sık hırçın davrandıkları ve bir süre sonra arkadaş grupları tarafından dışlandıkları gözlenmektedir. Anne, baba ya da öğretmen gibi otorite figürlerine karşı orantısız tepkiler vermekte ve karşı gelme davranışları sergilemektedirler.

Günümüzde Davranış bozukluklarının tedavisinin etkinliğini artırmada dışa yansıyan belirtiler ele alınırken aynı zamanda onu oluşturan nedenlerinde belirlenmesi ve çözümlenmesi önem taşımaktadır. Davranış bozukluklarının nedenlerine bakıldığında kalıtım, fiziksel nedenler, temel ihtiyaçların doyurulmaması, çevresel ve sosyo-ekonomik nedenler ve hatalı anne- baba tutumlarının rol oynadığı görülmektedir.⁹⁴

2. 2. 2. Duygusal Bozukluklar

Korku, kaygı, endişeli olma, saplantılı düşünce, uyku- uyanıklık bozuklukları, kekemelik ve tikler gibi çocuğun kendisini tedirgin eden problemler olarak belirtilmektedir. Bu çocukların genellikle gergin ve utangaç oldukları, sosyal ilişkilerde güvensizlik yaşadıkları gözlenmektedir. Bu çocuklar yaşadıkları sorunlarını dışa yansıtmaktansa kendilerine yönelten kaygılı çocuklar olmaktadır.

Korku, görünen ya da görülmeyen tehlikeler karşısında bireyin gösterdiği tepki olarak tanımlanmaktadır.⁹⁵

Çocukların gerçeği değerlendirme yetileri yaşı ile orantılı olarak gelişmekte ve bu durum çocukların korku ve kaygılarını abartmalarına neden olmaktadır. Kaygı ve korkularını içselleştiren çocuklarda sürekli çatışma yaşadıkları ve bu durumun ruhsal dengesizlik yaşamalarına yol açtığı bilinmektedir. En sık görülen belirtisi okul korkusu olarak gözlenmektedir ve temelinde anneden ayrılma kaygısı yer almaktadır. Bu sorunlara sahip çocukların utangaç, içe kapanık belirtiler sergiledikleri gözlenmektedir.⁹⁶

Bastırılmış istek, korku, çatışma gibi psikolojik problemler çocuklarda kekemelik olarak kendini gösterebilmektedir. Ayrıca genetik yatkınlık, anne babanın tutumu, küçük yaşlarda çocuğun korkutulması çocuklarda kekemeliğin başlamasına neden olabilmektedir.⁹⁷

Tik; aniden ortaya çıkan, tekrarlayıcı, hızlı, düzensiz devinimler ve ses çıkarmalar olarak tanımlanmaktadır.⁹⁸

⁹⁴ Haluk Yavuzer, **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2013, s. 56.

⁹⁵ Bakırcıoğlu, a.g.e., s. 227.

⁹⁶ Orhan Öztürk ve Aylin Uluşahin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997 s. 421.

⁹⁷ Yörükoğlu, a.g.e., s. 311.

⁹⁸ Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 39.

Genellikle içsel gerilim ya da çatışmadan kurtulmak için ortaya çıktığı belirtilmektedir. İstençdışı devinim bozuklukları genellikle çocukluk çağında ortaya çıkmakta ve erkeklerde daha fazla görülmektedir.⁹⁹

2. 2. 3. Alışkanlık Bozuklukları

Tırnak yeme, parmak emme, alt ıslatma, dışkı kaçırmaya gibi alışkanlık bozukluklarıdır.

Tırnak yeme davranışının nedeni olarak; çocuğun içinde yaşadığı ruhsal gerilim, sıkıntı ve saldırganlık dürtüsünün kendisine yansıtması olarak belirtilmektedir. Çocuğun çevresine ve kendisine güven duymaması ve gerilimini bu davranışla dışa vurduğu düşünülmektedir.¹⁰⁰

Bunun dışında, aile içi iletişim sorunları, anne baba tutumları, ilgi ve sevgi eksikliği, kardeş kıskançlığı model alma yoluyla da öğrenilebileceği üzerinde durulmaktadır.

Parmak emme; 3- 4 yaşlarına kadar görülebilen normal bir davranışken okul öncesi ve ilköğretim döneminde devam ediyor olması uyum sorunu ya da alışkanlık bozukluğu belirtileri arasında görülmektedir. Parmak emme davranışının altında yatan faktörün anne çocuk arasındaki ilişkide güven duygusunun gelişmemesi olarak düşünülmektedir.¹⁰¹

İdrar kaçırmaya (Enürezis); DSM-V tanı ölçütlerine göre en az beş yaşından sonra tekrarlayıcı bir şekilde haftada en az 2 kez ve 3 ay devam eden ruhsal ve çevresel nedenlerle ortaya çıkan istemsiz olarak ya da isteyerek idrar kaçırmaya olarak tanımlanmıştır.¹⁰²

Çocuklarda görülen idrar kaçırmaya yaklaşık %80'ninin gece (enuresis nocturna), %5'inin gündüz (enuresis diurna) %15'inin ise hem gece hem de gündüz (enuresis continua) meydana geldiği görülmektedir. Enürezis yaşayan çocuklara bakıldığında sosyo ekonomik düzeyi düşük, duygusal yıkıma uğramış ve uyumsuz çocuklarda rastlandığı görülmektedir.¹⁰³ Ayrıca erken ve baskıcı tuvalet eğitimi kardeş kıskançlığı, ailede ölüm, ayrılık ve okula başlama gibi durumların da rol oynadığı belirtilmektedir.¹⁰⁴

⁹⁹ Bengi Semerci, 'Çocuk ve Adolesanda Tik Bozuklukları', Aysel Ekşi, (ed.), **Ben Hasta Değilim**, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 1999, 320- 323, s. 320.

¹⁰⁰ Yavuzer, a.g.e., s. 245.

¹⁰¹ Kayıhan Aydoğmuş, 'Çocuklarda Uyum Ve Davranış Bozuklukları', Haluk Yavuzer, (ed.), **Ana Baba Okulu**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, 145- 158, s.146.

¹⁰² Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 181.

¹⁰³ Aydoğmuş, a.g.e., s. 158.

¹⁰⁴ Yörükoğlu, a.g.e., s. 327.

Dışkı kaçıрма (Enkoprezis); fizyolojik rahatsızlık haricinde ayda en az bir kez ve en az 3 ay süren çocuğun kakasını tutma ya da bırakma yetisine sahip olabileceği halde (en az 4 yaş) istemli ya da istemsiz olarak kakasını uygun olmayan yerlere yapma davranışdır.¹⁰⁵

Yörükoğlu (2008)' e göre saldırganlık tepkisi gösteremeyen okul ve çevresine uyum sorunu yaşayan, arkadaşlık ilişkileri zayıf olan, bağımlı ve inatçı çocuklarda gözlenmektedir.¹⁰⁶ Anne babanın tutumu, aile içi sorunlar ve baskıcı tuvalet eğitiminin etkili olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁷

2. 2. 4. Ağır Ruhsal Bozukluklar

Psikoz olarak adlandırılan ve her alanda uyum bozukluğu yaşatan ruhsal hastalıklar olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁸

Tanı kriterlerinin dışında okullarda akranlar ile yaşanan sosyal sorunlar da davranış sorunları yaşanmasına neden olabilmektedir. Okul döneminde akranlar ile başlatılan iletişimin sağlıklı ve başarılı şekilde geliştirilmesi çocuğun sosyalleşmesinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Çocuklar akranları ile kurdukları ilişkilerde kendilerini keşfetmekte ve benlik algılarını şekillendirmektedirler. Ayrıca toplumun norm ve kurallarını benimseyerek uyum sağlamayı öğrenebilmektedirler.¹⁰⁹

Helen Bee ve Denişe Body 2009' da sosyalleşme ve akran ilişkilerinde üç farklı çocuk statüsü tanımlanmaktadır. İlki, akranları tarafından sevilen ve oyun arkadaşı olarak seçilen popüler çocuklar; ikincisi arkadaşları tarafından nadiren sevilen ya da sevilmeyen ihmal edilmiş çocuklar ve üçüncüsü arkadaşları tarafından hoşlanılmayan ve kendisinden kaçınılan reddedilmiş çocuklardır.¹¹⁰

Sonuç olarak akran ilişkilerinde çocukların birbirlerinin gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip oldukları gözlenmektedir. Akranları tarafından sevilmeyen ya da reddedilen çocukların sosyal beceri kazanmalarında, bilişsel ve duygusal gelişimlerinde olumsuz rol oynayacağı ve psikolojik sağlığını etkileyeceği belirtilmektedir

¹⁰⁵ Amerikan Psikiyatri Birliği, a.g.e., 2014, s. 182.

¹⁰⁶ Yörükoğlu, a.g.e., s. 343.

¹⁰⁷ Yavuzer, a.g.e., s. 242.

¹⁰⁸ Yörükoğlu, a.g.e., ss. 287- 288.

¹⁰⁹ Hülya Gülay, 'Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri', *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Cilt: 12, 82- 93, s. 83.

¹¹⁰ Helen Bee ve Denişe Boyd, *Çocuk Gelişimi Psikolojisi*, Çev. Okhan Gündüz, Kaknüs Yayınları, 2009; s. 624.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişim olduğunu ya da değişimin derecesini belirlemeyi hedefleyen araştırma yöntemlerini kapsamaktadır.

3.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini Kasım 2016- Ocak 2017 tarihleri arasında Eskişehir ilinde eğitim alan 300 ilkokul öğrencileri ve öğrencilerin anne babaları ile öğretmenleri oluşturmaktadır.

3.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçlar

Araştırmada aile ve öğrencinin sosyo demografik bilgilerini almak için Kişisel Bilgi Formu, öğrencilerin davranış sorunlarını belirlemek için Güçler ve Güçlükler Anketi kullanılmıştır. Literatür çalışmalarına bakıldığında davranış sorunlarının değerlendirilmesinde örneklem yaş grubu çocuklarının kendi davranışlarını değerlendirmeleri ve direk gözlem yapmanın zaman alıcı ve masraflı olması gibi birtakım sınırlar olduğu belirtilmiştir.¹¹¹

Bu kapsamda çocuk davranış sorunlarının değerlendirilmesinde öğretmenlerden bilgi alınmasının daha sağlıklı olacağı düşünülmüştür ve araştırmada Güçler ve Güçlükler Anketi Öğretmen Formu kullanılmıştır. Ebeveyn ve öğretmen gibi kişilerin davranış değerlendirmeleri, çocukların ve ergenlerin problem davranışlarının belirlenmesinde ve sınıflandırılmasında önemlidir. Çocukların ve ergenlerin zamanlarının büyük bir kısmını okulda geçirmeleri nedeniyle problem davranışların en çok okul ortamında görüldüğünü saptamıştır. Öğretmenler, ebeveynlerden sonra çocukların ve ergenlerin en çok etkileşime girdiği kişilerdir. Öğretmenler aynı zamanda çocukları ve ergenleri standart ortamlarda en çok gözleyen ve etkileşime giren kişiler olduklarından, aynı gelişimsel düzeydeki öğrencileri kıyaslayabilmekte, onların çeşitli alanlardaki özelliklerini tanımlayabilmekte, böylece problem davranışları değerlendirmede önemli bilgi kaynakları olmaktadır¹¹²

¹¹¹ Xinsheng Cai vd., 'Parent and Teacher Agreement On Child Behaviour Checklist Items in a Sample of Preschoolers From Low Income And Predominantly African American Families', . *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 2004, 33 (2), 303-312, s. 305.

¹¹² Sema Kaner ve Arzu Uçak Çiçekçi, 'Gözden Geçirilmiş Davranış Problemleri Kontrol Listesinin Türkçeye Uyarlanması', *Özel Eğitim Dergisi*, 2000, 2 (4), 23 – 34, s. 24.

Anne ve babaların öğrenci davranış sorunlarını değerlendirmede kendi şemalarının etkin olacağı düşünüldüğü için öğretmen formu kullanılarak objektifliği artırmak ve sağlıklı veriler elde etmek planlanmıştır.

Anne babaların erken dönem uyumsuz şemalarını belirlemek için Young Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu:

Yaş, cinsiyet, meslek, anne babanın çalışma durumu, eğitim durumu, medeni hal gibi ailenin; sınıf düzeyi, kardeş sayısı ve doğum sırası gibi öğrencinin sosyo demografik bilgilerini edinmek için bilgi formu geliştirilmiştir.

Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)

GGA 1997 yılında Goodman tarafından geliştirilen bir ölçektir. Anket çocuklarda ve gençlerde ruhsal problemlerin taranmasını ve 4- 16 yaş arası çocukların değerlendirilmesini hedeflemiştir. Anketin ebeveyn formu ve öğretmen formu bulunmaktadır. Anket çocuklardaki olumlu ve olumsuz davranışları saptamayı hedefleyen 25 maddeden oluşmaktadır ve 5 alt başlık bulunmaktadır.

Bunlar; davranış sorunları (5, 7, 12, 18 ve 2. maddeler), dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik (2, 10, 15, 21 ve 25. maddeler), duygusal sorunlar (3, 8, 13, 16 ve 24. maddeler), akran sorunları (6, 11, 14, 19 ve 23. maddeler) ve sosyal davranışlardır (1, 4, 9, 17 ve 20. maddeler). Her madde 'doğru değil', 'kısmen doğru' ve 'kesinlikle doğru' olarak işaretlenmektedir. Ölçekte yönelim farkı olan 5 madde (7, 11, 14, 21 ve 25. maddeler) bulunmaktadır. Yönelim farkı olmayan maddeler için puanlama 'doğru değil' için 0, 'kısmen doğru' için 1, 'kesinlikle doğru' için 2 puan olarak belirlenmektedir. Yönelimi farklı olan 5 madde için puanlama 'doğru değil' için 2, 'kısmen doğru' için 1 ve 'kesinlikle doğru' için 0 olarak puanlanmaktadır.¹¹³ Ölçekte her alt birim için 5 madde vardır ve bu 5 maddenin puanlarının toplamı alt birimlerin puanını belirlemekte ve 0- 10 arasında bir puana denk gelmektedir. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri alt birimi, davranım sorunları alt birimi, akran ilişkileri alt birimi, duygulanım belirtileri alt birimine ait toplam puanlar 0- 40 arasında değişebilmekte ve bu toplam güçlük puanını oluşturmaktadır. GGA' nin değerlendirilmesinde her beş alt başlık kendi içinde değerlendirilerek bir sonuç elde edebilirken ilk dört alt başlığın toplam puanı bize toplam güçlük puanını göstermektedir.

¹¹³ Robert Goodman vd., 'When to Use Broader Internalising and Externalising Subscales Instead of The Hypothesised Five Subscales on The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ): Data From British Parents, Teachers and Children', *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2010, 38 (8), 1179-1191, s. 1183.

Bu alt başlıklar ile çocukta var olan güçlüklerinin onu ve çevresine olan etki düzeyi ve bu güçlüklerin ne süredir var olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır.^{114 115}

GGA' nın etkilenmeyi sorgulayan kısmında ise yanıtlar 'kesinlikle hayır', 'biraz', 'oldukça fazla', 'çok fazla' olarak işaretlenmekte; 'kesinlikle hayır' ve 'biraz' yanıtları için 0, 'oldukça fazla' yanıtı için 1, 'çok fazla' yanıtı için ise 2 puan verilmektedir. Elde edilen 0- 10 puan arası sonuçlar etkilenme puanını göstermektedir.

GGA' nın 4 alt tanı grubu öngördüğü belirtilmektedir. Bunlar herhangi bir psikiyatrik bozukluk, duygu durum bozukluğu, karşıt olma karşıt gelme ve davranım bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğudur. Bunlar da 'olası değil', 'düşük olasılık' ve 'yüksek olasılık' olarak derecelendirilmektedir. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu dışındaki diğer tanılarda sadece ebeveynin doldurduğu kriterler ölçütleri karşılarken; Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu için anne-babadan herhangi birinin ve çocuğun öğretmeninin doldurduğu formların her ikisinin de ölçütleri karşılaması gerektiği belirtilmektedir.

Çocuklarda davranış sorunlarını ölçen, güvenilirlik geçerlik çalışması yapılan bir diğer ölçek Erol ve arkadaşları tarafından Türkçe' ye uyarlanan Çocuklar için Davranış Değerlendirme ölçeğidir. Her iki ölçeği birbirinden ayıran farklar bulunmaktadır. Bunlardan ilki GGA' nin alt başlığı olan dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliğinin DSM-IV (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) ve ICD-10 (International Classification of Diseases) ölçütlerine uygun olarak belirlenmesidir. Bir diğer fark ise güçler güçlükler anketinin kısa olmasıdır ve olumsuz maddelerin yanında çocukların olumlu yönlerini ölçen soruların da bulunmasıdır. Çalışmalardan elde edilen bulgulara bakıldığında diğer ölçeklerle anlamlı derecede korelasyon göstererek tutarlı ve güvenilir bulgular bulunmuştur. GGA' nin Türkiye' deki ilk çalışması Güvenir ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. 2008 yılında Yalın tarafından daha geniş kapsamlı çalışma yürütülmüştür. Goodman yaptığı çalışmada GGA' nın alfa değerlerini toplam güçlük puanı için .82, dikkat eksikliği hiperaktivite için .77, davranış sorunları için .63, duygusal sorunlar için .67, akran sorunları için .57, sosyal davranışlar için .65 ve etkilenme puanı için .85 olarak bulunmuştur. Yapılan test-tekrar test çalışmasında .70 katsayısına ulaşılmıştır. Güvenir' in yaptığı çalışmada

¹¹⁴ Robert Goodman vd., 'Using The Strengths and Difficulties Questionnaire to Screen For Child Psychiatric Disorders In a Community Sample', *British Journal of Psychiatry*, 2000, 177 (6), 534-539, s. 536.

¹¹⁵ Taner Güvenir vd., 'Güçler Güçlükler Anketi' nin (GGA) Türkçe Uyarlamasının Psikometrik Özellikleri', *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2008, 15 (2), 65- 74, s. 66.

alfa katsayısı akran ilişkileri hariç .65 ve üzeri olarak bulunmuştur. Yalın' ın yaptığı çalışma da ise alfa katsayısı akran ilişkileri hariç .70 ve üzeri olarak belirtilmiştir.¹¹⁶

Young Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Ölçeği (YŞÖ- KF 3)

Young 1995 yılında erken dönem uyumsuz şemaların belirlenmesi ve değerlendirilmesi için 205 maddeyi içeren ve 16 alt boyuttan oluşan ölçeği geliştirmiştir. Ölçeğin uzun olmasının kullanımında pratikliğini zayıflattığı gözlenmiş ve ölçeğin kısa formları için çalışmalar yapılmıştır. 1998 yılında yapılan çalışmada 75 sorudan oluşan kısa formu geliştirilmiş ve 2001 yılında da ölçeğin 90 maddeden oluşan 5 şema alanını ve 18 alt boyutu içeren kısa formu yayınlanmıştır. Bunlar; Terk Edilme/İstikrarsızlık, Güvensizlik/Suistimal Edilme, Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk/Utanma, Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma içeren Kopukluk ve Reddedilmişlik şema alanı; Bağımlılık/Yetersizlik, Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık, İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik, Başarısızlık alt boyutlarını içeren Zedelenmiş Otonomi ve Kendini Ortaya Koyma şema alanı; Hak Görme/Büyüklük, Yetersiz Özdenetim içinde barındıran Zedelenmiş Sınırlar; Boyun Eğicilik, Kendini Feda ve Onay Arayıcılık boyutlarını kapsayan Diğer Yönelimlilik şema alanı ve son olarak Karamsarlık, Duyguları Bastırma, Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik, Cezalandırıcılık alt boyutlarının oluşturduğu Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık şema alanı olarak belirtilmiştir.

Ölçeği katılımcılar kendilerini bildirme dayalı yöntem ile doldurmaktadırlar. Her madde 6' lı likert tipi ölçümden oluşmakta ve 1 (Benim için tamamıyla yanlış) ve 6 (Beni mükemmel şekilde tanımlıyor) arasında değerlendirme yapmaları istenmektedir. Ölçek için kesme puanı belirlenmemiştir, erken dönem uyumsuz şemaların varlığının sayısı ve şiddeti ölçekten alınan yüksek puanlarla belirlenmektedir. Ölçeğin özgün formunda 5 maddeden oluşan alt ölçeklerden alınan puanlar 5 ile 30 puan arasında değişmektedir.

90 maddeden oluşan kısa formunun Türkiye' deki güvenilirlik geçerlik çalışması Soygüt ve arkadaşları tarafından 2009 yılında üniversite öğrencileri ile yapılmıştır. Yapılan çalışmada 5 şema alanı 14 alt şema alanları belirtilmiştir. Bunlar;

1. Ayrılma ve Reddedilme (Kopukluk) Şema Alanı: Duygusal Yoksunluk (55, 19, 37, 73, 1. maddeler), Duyguları Bastırma (30, 84, 12, 66, 48. maddeler), Sosyal İzolasyon/Güvensizlik (58, 4, 76, 3, 57, 75, 40. maddeler), Kusurluluk (90, 41, 23, 43, 59, 77. maddeler)

¹¹⁶ Şermin Yalın, *Güçler Güçlükler Anketinin İleri Psikometrik Özellikleri*, Tıp Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2008, s. 3. (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi).

2. Zedelenmiş Otonomi Şema Alanı: İç İçe Geçme/Bağımlılık (63, 81, 9, 79, 7, 64, 10, 25, 82. maddeler), Terkedilme (2, 20, 38, 28, 74. maddeler), Başarısızlık (6, 60, 78, 24, 42, 33. maddeler), Karamsarlık (35, 17, 8, 26, 80. maddeler), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık (62, 71, 44, 21, 39. maddeler)
3. Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı: Ayrıcalıklılık/ Yetersiz Özdenetim (68, 69, 15, 50, 32, 51, 22. maddeler)
4. Diğerleri Yönelimlilik Şema Alanı: Kendini Feda (83, 47, 29, 65, 11. maddeler), Cezalandırıcılık (54, 72, 18, 53, 49, 89. maddeler)
5. Yüksek Standartlar: Yüksek Standartlar (3, 31, 14. maddeler), Onay Arayıcılık (88, 52, 70, 56, 34, 16. maddeler)

Bu araştırmada ölçeğin Türkçe formu ve puanlama yöntemi kullanılmıştır. Değerlendirilecek olan şema alanları ve şema boyutları tablo- 2 de verilmiştir.

Tablo 2 - Young Şema Ölçeği Kısa Formu- 3 Türkçe Uyarlaması: Şema Alanları ve Boyutları¹¹⁷

Şema Alanı	Ayrılma ve Reddedilme	Zedelenmiş Otonomi	Zedelenmiş Sınırlar	Diğerleri Yönelimlilik	Yüksek Standartlar
Şema Boyutları	1.Duygusal Yoksunluk 2.Duyguları Bastırma 3.Sosyal İzolasyon/ Güvensizlik 4.Kusurluluk	5.İççe Geçme/ Bağımlılık 6.Terk Edilme 7.Başarısızlık 8.Karamsarlık 9.Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	10.Ayrıcalıklılık /Yetersiz Özdenetim	11.Kendini Feda 12.Cezalandırıcılık	13.Yüksek Standartlar 14.Onay Arayıcılık

Ölçeğin geçerlik alanında elde edilen verilere bakıldığında ölçeğin alt boyutları ile SCL-90' ın (Belirti Tarama Listesi) Genel Belirti Düzeyi İndeksi (GSI) ve Kaygı, Depresyon, Kişilerarası Duyarlık alt ölçekleri arasındaki anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.

Ölçeğin güvenilirlik ve iç tutarlılık verilerine bakıldığında ölçeğin anlamlı düzeyde güvenilir ve tutarlı olduğu veriler bulunmaktadır. Elde edilen bulguların Cronbach alfa katsayıları ve test- tekrar test güvenilirliği değerleri tablo 3' de gösterilmektedir. ¹¹⁸

¹¹⁷ Soygüt vd., a.g.e., s. 77.

¹¹⁸ Gonca Soygüt vd., 'Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme', *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2009, 20 (1), 75- 84, s. 76.

Tablo 3 - Young Şema Ölçeğinin Türkçe Uyarlama Çalışmasından Elde Edilen Güvenirlik Değerleri¹¹⁹

Alt ölçekler	İç tutarlılık	Test- tekrar test
Duygusal Yoksunluk	.78	.71**
Başarısızlık	.80	.70**
Karamsarlık	.79	.77**
Sosyal İzolasyon/ Güvensizlik	.78	.77**
Duyguları Bastırma	.72	.78**
Onay Arayıcılık	.74	.72**
İç İçe Geçme/Bağımlılık	.80	.76**
Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim	.72	.66**
Kendini Feda	.74	.82**
Terk Edilme	.73	.72**
Cezalandırılma	.71	.67**
Kusurluluk	.68	.75**
Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	.63	.68
Yüksek Standartlar	.70	.76**

**: $p < .01$; Söz konusu çalışma Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından yürütülmüştür.

3.4. Veri Analiz Teknikleri

Veri toplama araçlarından elde edilen veriler Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket programı (SPSS 18) kullanılarak istatistiksel sonuçlara dönüştürülmüştür.

Veriler normal dağılım açısından analize başlanmadan önce incelenmiştir. Araştırmaya Katılan grubun bağımlı değişken Güçler ve Güçlükler Ölçeği düzeyleri Shapiro-Wilk testinin de ($S-W = .787$, $df = 300$, $p = .000$), Diğer Bağımlı Değişken olan Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeği düzeylerinin Shapiro-Wilk testinin de ($S-W = .983$, $df = 300$, $p = .001$) normal dağılım göstermediği, Diğer Bağımlı Değişken olan

¹¹⁹ Soygüt vd., a.g.e., s. 80.

Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeği düzeylerinin Shapiro-Wilk testinin de (S-W= .979, df= 300, p=.000) normal dağılım göstermediği görülmüştür.

Analiz sonuçlarında, anlamlılık düzeyleri en az $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Sonuçlar, SPSS programının hesapladığı değer 0.05'den küçükse anlamlıdır, 0.05'den büyükse anlamsızdır ilkesine göre belirlenmiştir. İki'den fazla bağımsız değişkenler arasındaki farkın anlamlılığı için Kruskalwallis analizi, iki değişken arasındaki ortalamalar arasındaki farkın manidarlığı için de Mann Whitney-U Testi kullanılmıştır. Gruplar arası manidarlığın nedenini bulmak için Post- Hoc testlerinden yararlanılmıştır. Güçler Güçlükler Alt Ölçekleri ve Anne Baba Erken Dönem Uyumsuz Şemaları yordamada ki önem sırasını belirlemek için de regresyon analizi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde Araştırmaya Katılan grubun Güçler ve Güçlükler ile Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeklerinden elde edilen bilgiler ile araştırmacı tarafından hazırlanan Genel Bilgi Formu'ndan elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin demografik değişkenlere göre dağılımları Tablo 4' de verilmiştir.

Tablo 4 - Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=300)

Çocukların Cinsiyet	n	%
Kız	122	40,7
Erkek	178	59,3
Çocukların Yaş	n	%
6 yaş	28	9,3
7 yaş	71	23,7
8 yaş	61	20,3
9 yaş	77	25,7
10 yaş	63	21,0
Kardeş Sayısı	n	%
Tek Çocuk	102	34,0
2 Kardeş	172	57,3
3 Kardeş	23	7,7
4 ve üstü Kardeş	3	1,0
Anne Yaş	n	%
24-34 Yaş Arası	118	39,3
34-44 Yaş Arası	159	53,0
44-54 Yaş Arası	23	7,7
Baba Yaş	n	%
24-34 Yaş Arası	55	18,3
34-44 Yaş Arası	198	66,0
44-54 Yaş Arası	43	14,3
54 yaş ve üzeri	4	1,3

Araştırma dâhilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 300 kişinin Çocukların 122'si (%40.7) Kız, 178'i (%59.3) Erkek, 28'i (%9.3) 6 yaşında, 71'i (%23.7) 7 yaşında, 61'i (%20.3) 8 yaşında, 77'si (%25.7) 9 yaşında, 63'ü (%21) 10 yaşında olduğu bilinmektedir. Çocukların 102'si (%34) Tek Çocuk, 172'si (%57.3) 2 Kardeş, 23'ü (%7.7) 3 Kardeş, 3'ü (%1)4 ve üstü kardeşe sahip oldukları, Annelerin yaşlarının 118'i (%39.3) 24-34 yaş arasında, 159'u (%53) 34-44 yaş arasında, 23'ü (%7.7) 44-54 yaş arasında 55'i (%18.3) 24-34 yaş arasında, 198'i (%66) 34-44 yaş arasında, 43'ü (%14.3) 44-54 yaş arasında, 4'ü (%1.3) 54 yaş ve üzeri olduğu bilinmektedir.

Tablo 5 - Güçler ve Güçlükler Anketinden, Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema ve Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Güçler ve Güçlükler	22,73	9,14	00	103
Anne Şema	179,74	40,51	82	303
Baba Şema	177,26	37,26	80	281

Güçler ve Güçlükler Ölçeğinden elde edilen puanların ortalaması ($\bar{x}=22.73$), Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeğinin puanların ortalaması ($\bar{x}=179.74$), Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeğinin puanlarının ortalaması ($\bar{x}=177.26$) olarak görülmektedir.

Güçler ve Güçlükler Ölçeğinden maksimum puanı (103), Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeğinin maksimum puanı (303), Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeğinin maksimum puanı (281) olarak gerçekleşmiştir. Güçler ve Güçlükler Ölçeğinden minimum puanı (00), Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeğinin minimum puanı (82), Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeğinin minimum puanı (80) olarak gerçekleşmiştir. Güçler ve Güçlükler Ölçeğinden standart sapması (9.14), Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeğinin standart sapması (40.51), Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema ölçeğinin standart sapması (37.26) olarak gerçekleşmiştir.

Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema standart sapması; Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema standart sapması ile Güçler ve Güçlükler ölçeğinin standart

sapmasından yüksek olduğu için Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeğinin güvenilirliği daha yüksektir.

Tablo 6 - Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	Sabit		5,57 2	,242			
	Duygusal Yoksunluk	,076	1,17 4	,447			
	Duyguları Bastırma	,053	,762	,660			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	,033	,440	,193			
	Kusurluk	,101	1,30 4	,245			
	İç İçe G./Bağımlılık	-,089	- 1,16	,487			
	Terk edilme	-,049	- ,696	,004			
	Başarısızlık	,205	2,88 0	,288	1,377	,016	,063
	Karamsarlık	-,078	- 1,06	,997			
	T.K. Dayanıksızlık	,000	,004	,212			
	Ayrıcalıklılık/Özdenetim	Y. -,100	- 1,25 2	,778			
	Kendini Feda	-,020	- ,283	,705			
	Cezalandırıcılık	-,024	- ,378	,196			
	Yüksek Standartlar	-,100	- 1,29	,656			
	Onay Arayıcılık	,033	,446	,800			

Anne Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite ölçeği anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.063$, $p<.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite varyansın sadece %06'unu açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite üzerindeki görelî önem sırası; Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Onay Arayıcılık, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Duygusal Yoksunluk, Kusurluk, Başarısızlık, Kendini Feda, Cezalandırıcılık, Terk Edilme, Yüksek Standartlar, Karamsarlık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, İç İçe

Geçme/Bağımlılık Ölçeğidir. Yapılan t testi sonuçlarında regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin ise Terk edilme Alt Ölçeğinin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Ölçeği üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu bulunmuştur.

Tablo 7 - Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Davranış Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
	Sabit		2,43 0	,016			
	Duygusal Yoksunluk	,010	,160	,873			
	Duyguları Bastırma	-,043	-,617	,538			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	-,020	-,263	,793			
	Kusurluk	,147	1,87 9	,051			
	İç İçe G./Bağımlılık	,020	,264	,792			
	Terk edilme	,077	1,07 2	,285			
Davranış Sorunları	Başarısızlık	,067	,927	,355	,856	,007	,040
	Karamsarlık	-,106	-,143 8	,151			
	T.K. Dayanıksızlık	-,063	-,924	,356			
	Ayrıcalıklılık/ Özdenetim	Y. ,046	,566	,572			
	Kendini Feda	,046	,633	,527			
	Cezalandırıcılık	,029	,460	,646			
	Yüksek Standartlar	-,147	-,187	,051			
	Onay Arayıcılık	-,006	-,080	,936			

Anne Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Davranış Sorunları arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.040$, $p<.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Davranış Sorunları varyansın sadece %04'ünü açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin Davranış Sorunları üzerindeki göreceli önem sırası; Duygusal Yoksunluk, Terk edilme, Cezalandırıcılık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda, Başarısızlık, İç İçe Geçme/Bağımlılık, Onay Arayıcılık, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Duyguları

Bastırma, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Karamsarlık, Yüksek Standartlar Ölçeğidir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise Kusurluk ve Yüksek Standartlar Alt Ölçeğinin Davranış Sorunları Ölçeği üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 8 - Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Duygusal Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Duygusal Sorunları	Sabit		4,99 1	,000			
	Duygusal Yoksunluk	-,052	- ,794	,428			
	Duyguları Bastırma	-,042	- ,599	,550			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	,066	,883	,378			
	Kusurluk	-,048	- ,615	,539			
	İç İçte G./Bağımlılık	,007	,090	,928			
	Terk edilme	-,072	- 1,00	,318		,749	,723
	Başarısızlık	,030	,412	,681			,036
	Karamsarlık	-,097	-1,30	,192			
	T.K. Dayanıksızlık	,006	,088	,930			
	Ayrıcalıklılık/ Özdenetim	Y. ,026	,321	,748			
	Kendini Feda	,162	2,21 3	,028			
	Cezalandırıcılık	-,038	- ,601	,548			
	Yüksek Standartlar	,043	,546	,585			
	Onay Arayıcılık	-,038	- ,500	,618			

Anne Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Duygusal Sorunları arasında anlamlı ilişkiler göstermemektedir ($R^2=.036$, $p>.05$).

Tablo 9 - Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Akran Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
	Sabit		4,66 7	,000			
	Duygusal Yoksunluk	-,058	- ,890	,374			
	Duyguları Bastırma	,137	1,96 2	,051			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	-,091	- 1,22	,221			
	Kusurluk	,059	,761	,447			
	İç İçe G./Bağımlılık	,069	,906	,366			
	Terk edilme	,092	1,29 6	,196			
Akran Sorunları	Başarısızlık	-,058	- ,813	,417	1,146	,031	,053
	Karamsarlık	,001	,017	,987			
	T.K. Dayanıksızlık	,096	1,42 2	,156			
	Ayrıcalıklılık/ Özdenetim	Y. -,087	- 1,08	,278			
	Kendini Feda	-,102	- 1,40	,161			
	Cezalandırıcılık	-,087	- 1,38	,169			
	Yüksek Standartlar	-,012	- ,153	,879			
	Onay Arayıcılık	,064	,858	,392			

Anne Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Akran Sorunları arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.053$, $p<.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Akran Sorunları varyansın sadece %05'ini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin Akran Sorunları üzerindeki göreceli önem sırası; Karamsarlık, Kusurluk, İç İçe Geçme/Bağımlılık, Onay Arayıcılık, Terk Edilme, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Duyguları Bastırma, Yüksek Standartlar, Başarısızlık, Duygusal Yoksunluk, Kendini

Feda, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Cezalandırıcılık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim Ölçeğidir. Yapılan t testi sonuçlarında regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin ise Duyguları Bastırma Alt Ölçeğinin Akran Sorunları Ölçeği üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 10 - Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Sosyal Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal Sorunları	Sabit		5,99 7	,000			
	Duygusal Yoksunluk	,079	1,23 3	,219			
	Duyguları Bastırma	,021	,306	,760			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	,137	1,85 6	,044			
	Kusurluk	,004	,053	,958			
	İç İçe G./Bağımlılık	-,007	- ,090	,928			
	Terk edilme	,057	,814	,416			
	Başarısızlık	,095	1,34 4	,180	1,165	,006	,076
	Karamsarlık	,141	1,94 6	,053			
	T.K. Dayanıksızlık	-,022	- ,323	,747			
	Ayrıcalıklılık/ Özdenetim	Y. -,132	- 1,66	,098			
	Kendini Feda	-,091	- 1,26	,208			
	Cezalandırıcılık	-,165	- 2,64	,009			
	Yüksek Standartlar	,029	,384	,701			
	Onay Arayıcılık	,020	,275	,783			

Anne Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Sosyal Sorunları arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.076$, $p<.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Sosyal Sorunları varyansın sadece %07'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin Sosyal Sorunları üzerindeki görece önem sırası; Onay Arayıcılık, Duyguları Bastırma, Kusurluk, Yüksek Standartlar, Terk Edilme, Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Karamsarlık, İç İçe Geçme/Bağımlılık, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Cezalandırıcılık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim Ölçeğidir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise Sosyal İzolasyon/Güvensizlik ve Cezalandırıcılık Alt Ölçeğinin Sosyal Sorunları Ölçeğinde üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı bir etkiye olduğu görülmektedir.

Tablo 11 - Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	Sabit		7,939	,000			
	Duygusal Yoksunluk	,021	,321	,748			
	Duyguları Bastırma	,016	,230	,818			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	,030	,399	,690			
	Kusurluk	,139	1,780	,046			
	İç İçe G./Bağımlılık	,008	,109	,913			
	Terk edilme	,062	,867	,387			
	Başarısızlık	,129	1,793	,044	,832	,034	,039
	Karamsarlık	-,088	-1,18	,238			
	T.K. Dayanıksızlık	-,023	-0,336	,737			
	Ayrıcalıklılık/Özdenetim	Y. -,052	-0,640	,523			
	Kendini Feda	,022	,294	,769			
	Cezalandırıcılık	-,070	-1,11	,268			
	Yüksek Standartlar	-,117	-1,50	,134			
	Onay Arayıcılık	,018	,239	,811			

Anne Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.039$, $p<.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Güçler ve Güçlükler varyansın sadece %03'ünü açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) üzerindeki görece önem sırası; İç İç Geçme/Bağımlılık, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, Duygusal Yoksunluk, Kendini Feda, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Terk Edilme, Başarısızlık, Kusurluk Yüksek Standartlar, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, Cezalandırıcılık, Karamsarlık, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık Ölçeğidir. Yapılan t testi sonuçlarına göre regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin ise Kusurluk ve Başarısızlık Alt Ölçeğinin Güçler ve Güçlükler Ölçeğinde üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 12 - Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
	Sabit		4,70 0	,000			
	Duygusal Yoksunluk	,099	1,49 9	,135			
	Duyguları Bastırma	-,007	-,097	,923			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	-,068	-,934	,351			
	Kusurluk	,034	,471	,638			
	İç İç G./Bağımlılık	-,019	-,255	,799			
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	Terk edilme	,121	1,65 5	,049	,769	,003	,036
	Başarısızlık	-,018	-,250	,803			
	Karamsarlık	-,101	-1,31	,189			
	T.K. Dayanıksızlık	,075	1,12 4	,262			
	Ayrıcalıklılık/ Y. Özdenetim	,009	,115	,909			
	Kendini Feda	,050	,584	,046			
	Cezalandırıcılık	,036	,491	,624			
	Yüksek Standartlar	-,059	-,825	,410			
	Onay Arayıcılık	-,096	-1,39	,164			

Baba Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.036$, $p>.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite varyansın sadece %03'ünü açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite üzerindeki görece önem sırası; Ayrıcalıklılık/ Yetersiz Özdenetim, Cezalandırıcılık, Kendini Feda, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Duygusal Yoksunluk, Terk Edilme, Duyguları Bastırma, Başarısızlık, İç İç Geçme/Bağımlılık, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Onay Arayıcılık, Yüksek Standartlar Ölçeğidir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise Kendini Feda ve Terk edilme Alt Ölçeğinin Sosyal Sorunları Ölçeğinde üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 13 - Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Davranış Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Davranış Sorunları	Sabit		2,339	,020			
	Duygusal Yoksunluk	,015	,228	,820			
	Duyguları Bastırma	,030	,428	,669			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	-,046	-,628	,531			
	Kusurluk	-,073	-,999	,319			
	İç İç G./Bağımlılık	,045	,607	,544			
	Terk edilme	,076	1,031	,304			
	Başarısızlık	,075	1,049	,295	,399	,975	,019
	Karamsarlık	-,019	-,249	,804			
	T.K. Dayanıksızlık	,072	1,065	,288			
	Ayrıcalıklılık/ Y. Özdenetim	-,053	-,667	,506			
	Kendini Feda	-,041	-,480	,632			
	Cezalandırıcılık	-,005	-,069	,945			
	Yüksek Standartlar	,005	,075	,940			
	Onay Arayıcılık	-,078	-1,12	,261			

Baba Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Davranış Sorunları arasında anlamlı ilişkiler göstermemektedir ($R^2=.019$, $p>.05$).

Tablo 14 - Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Duygusal Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Duygusal Sorunları	Sabit		4,99 1	,000			
	Duygusal Yoksunluk	-,052	- ,794	,428			
	Duyguları Bastırma	-,042	- ,599	,550			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	,066	,883	,378			
	Kusurluk	-,048	- ,615	,539			
	İç İçe G./Bağımlılık	,007	,090	,928			
	Terk edilme	-,072	- 1,00	,018			
	Başarısızlık	,030	,412	,681	1,588	,008	,072
	Karamsarlık	-,097	- 1,30	,192			
	T.K. Dayanıksızlık	,006	,088	,930			
	Ayrıcalıklılık/ Özdenetim	Y. ,026	,321	,748			
	Kendini Feda	,162	2,21 3	,028			
	Cezalandırıcılık	-,038	- ,601	,548			
	Yüksek Standartlar	,043	,546	,585			
	Onay Arayıcılık	-,038	- ,500	,618			

Baba Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Duygusal Sorunları arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.072$, $p<.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Duygusal Sorunları varyansın sadece %07'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin Duygusal Sorunları üzerindeki görelî önem sırası; Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, İç İçe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, Başarısızlık, Yüksek Standartlar, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Onay Arayıcılık, Cezalandırıcılık, Karamsarlık, Duygusal Yoksunluk, Kusurluk, Terk Edilme, Duyguları Bastırma

Ölçeğidir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise Kendini Feda ve Terk Edilme Alt Ölçeğinin Duygusal Sorunları Ölçeğinde üzerinde önemli(anlamli) bir yordayıcı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 15 - Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Akran Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Akran Sorunları	Sabit		3,88 6	,000			
	Duygusal Yoksunluk	-,200	- 3,12 7	,002			
	Duyguları Bastırma	,050	,735	,463			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	,123	1,73 9	,083			
	Kusurluk	-,097	- 1,39 1	,165			
	İç İçe G./Bağımlılık	,172	2,38 7	,018			
	Terk edilme	,042	,595	,552	2,113	,011	,094
	Başarısızlık	-,087	- 1,26 5	,207			
	Karamsarlık	,076	1,01 8	,309			
	T.K. Dayanaksızlık	,013	,194	,846			
	Ayrıcalıklılık/ Özdenetim	Y. -,007	- ,088	,930			
	Kendini Feda	,011	,131	,896			
	Cezalandırıcılık	,002	,027	,979			
	Yüksek Standartlar	,068	,989	,324			
	Onay Arayıcılık	-,005	- ,077	,938			

Baba Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Akran Sorunları arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir (R²=,094, p<.05). Adı geçen değişkenler birlikte Akran Sorunlarının varyansın sadece %09'unu açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin birlikte Akran Sorunları üzerindeki görece önem sırası; Cezalandırıcılık, Kendini Feda, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Duyguları Bastırma, Yüksek Standartlar, Karamsarlık, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, İç İç Geçme/Bağımlılık, Onay Arayıcılık, Ayrıcalıklılık/ Yetersiz Özdenetim, Başarısızlık Kusurluk, Duygusal Yoksunluk Alt Ölçeğidir.

Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise Duygusal Yoksunluk, İç İç Geçme/Bağımlılık ile Akran Sorunları Ölçeğinde üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tablo 16 - Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Sosyal Sorunları Ölçekleri Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
	Sabit		5,798	,000			
	Duygusal Yoksunluk	,081	1,250	,212			
	Duyguları Bastırma	,101	1,453	,147			
	S. İzolasyon/Güvensizlik	,050	,699	,485			
	Kusurluk	,034	,472	,637			
	İç İç Geçme/Bağımlılık	-,060	-,821	,412			
	Terk edilme	,077	1,067	,287			
Sosyal Sorunları	Başarısızlık	,078	1,109	,268	1,197	,027	,056
	Karamsarlık	,064	,841	,401			
	T.K. Dayanıksızlık	,093	1,402	,162			
	Ayrıcalıklılık/ Y. Özdenetim	-,088	-1,12	,263			
	Kendini Feda	-,088	-1,04	,299			
	Cezalandırıcılık	-,157	-2,13	,033			
	Yüksek Standartlar	-,019	-,274	,785			
	Onay Arayıcılık	-,024	-,358	,721			

Baba Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Sosyal Sorunları arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.056$, $p<.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Sosyal Sorunları varyansın sadece %05'ini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin birlikte Sosyal Sorunları üzerindeki görece önem sırası; Kusurluk, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Karamsarlık, Terk Edilme, Başarısızlık, Duygusal Yoksunluk, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Duyguları Bastırma, Yüksek Standartlar, Onay Arayıcılık, İç İçe Geçme/Bağımlılık, Cezalandırıcılık, Kendini Feda, Ayrıcalıklılık/ Yetersiz Özdenetim Alt Ölçeğidir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde ise Cezalandırıcılık ile Sosyal Sorunları Ölçeğinde üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tablo 17 - Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Çocuğun Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Düzeylerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²	
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	Sabit		6,93	,000				
			4					
	Duygusal Yoksunluk	,043	,661	,509				
	Duyguları Bastırma	,027	,387	,699				
	S. İzolasyon/Güvensizlik	,004	,062	,951				
	Kusurluk	-,078	-1,08	,278				
	İç İçe G./Bağımlılık	,076	1,03	,300				
			9					
	Terk edilme	,171	2,36	,019				
			6			1,139	,032	,053
	Başarısızlık	,024	,347	,729				
	Karamsarlık	-,014	-,186	,852				
	T.K. Dayanıksızlık	,117	1,76	,079				
			5					
	Ayrıcalıklılık/ Y. Özdenetim	-,093	-1,18	,238				
Kendini Feda	-,021	-,246	,806					
Cezalandırıcılık	,003	,040	,968					
Yüksek Standartlar	,027	,387	,699					
Onay Arayıcılık	-,132	-1,94	,053					

Baba Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.053$, $p<.05$). Adı geçen değişkenler birlikte Güçler ve Güçlükler Ölçekleri varyansın sadece %05'ini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin birlikte Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) üzerindeki görece önem sırası; Cezalandırıcılık, Terk Edilme, Yüksek Standartlar, Başarısızlık, Duygusal Yoksunluk,

İç İçe Geçme/Bağımlılık, Tehlikeler Karşısında Dayanıksızlık, Duyguları Bastırma Karamsarlık, Kendini Fedâ, Ayrıcalıklılık/ Yetersizlik Özdenetim, Kusurluk Alt Ölçeğidir. Yapılan t testi sonuçlarında regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin ise Onay Arayıcılık, Terk Edilme ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu bulunmuştur.

Tablo 18 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Çocuğun Cinsiyeti Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Davranış Sorunları	Kız	122	151,12	18436,50	10782,500	-,103	,918
	Erkek	178	150,08	26713,50			
Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	Kız	122	145,43	17742,50	10239,500	-,843	,039*
	Erkek	178	153,97	27407,50			
Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Duygusal Sorunlar	Kız	122	160,09	19531,00	9688,000	-1,595	,011*
	Erkek	178	143,93	25619,00			
Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Akran Sorunları	Kız	122	158,05	19281,50	9937,500	-1,256	,020*
	Erkek	178	145,33	25868,50			
Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Sosyal Sorunlar	Kız	122	151,90	18531,50	10687,500	-,233	,816
	Erkek	178	149,54	26618,50			
Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	Kız	122	155,36	18953,50	10265,500	-,804	,042*
	Erkek	178	147,17	26196,50			

*p<.05

Cinsiyet Değişkeninin davranış sorunları ölçeğine etkisini belirlemek için kullanılan Mann Whitney-U testinden elde edilen verilere göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (U=10782.500, p> .05).

Yapılan Mann Whitney-U testi ile cinsiyet değişkeninin etkisi değerlendirilmiş ve Dikkat Eksikliği Hiperaktivite ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmuştur.(U=10239.500, p< .05). Bu fark Dikkat Eksikliği Hiperaktivite sorununun erkeklerde kızlara oranla daha fazla yaşandığı yönündedir.

Yapılan Mann Whitney-U testi ile cinsiyet değişkeninin etkisi değerlendirilmiş ve Duygusal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmuştur (U=9688.000, p< .05). Bu fark Duygusal Sorunların kızlarda erkeklere oranla daha fazla yaşandığı yönündedir.

Yapılan Mann Whitney-U testi ile cinsiyet değişkeninin etkisi değerlendirilmiş ve Akran Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmuştur (U=9937.500, p< .05). Bu fark Akran sorunlarının kızlarda erkeklere oranla daha fazla yaşandığı yönündedir.

Yapılan Mann Whitney-U testi ile cinsiyet değişkeninin etkisi değerlendirilmiş ve Sosyal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır (U=10687.500, p> .05).

Yapılan Mann Whitney-U testi ile cinsiyet değişkeninin etkisi değerlendirilmiş ve Güçler Güçlükler Ölçeği Toplam puanına göre anlamlı bir fark bulunmuştur (U=10265.500, p< .05). Bu fark toplam sorunların kızlarda erkeklere oranla daha fazla yaşandığı yönündedir.

Tablo 19 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Çocuğun Sınıf Düzeyi Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçlar

Ölçek	S.Düzeyi	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Davranış Sorunları	1.Sınıf	88	147,84	3	2,792	,042*
	2.Sınıf	63	165,71			
	3.Sınıf	65	141,41			
	4.Sınıf	84	148,91			
Ölçek	S.Düzeyi	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	1.Sınıf	88	156,57	3	3,562	,031*
	2.Sınıf	63	156,97			
	3.Sınıf	65	132,91			
	4.Sınıf	84	152,90			
Ölçek	S.Düzeyi	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Duygusal Sorunlar	1.Sınıf	88	154,19	3	4,931	,017*
	2.Sınıf	63	167,79			
	3.Sınıf	65	146,25			
	4.Sınıf	84	136,95			
Ölçek	S.Düzeyi	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Akran Sorunları	1.Sınıf	88	154,81	3	2,442	,486
	2.Sınıf	63	150,40			
	3.Sınıf	65	136,38			
	4.Sınıf	84	156,99			
Ölçek	S.Düzeyi	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal Sorunlar	1.Sınıf	88	149,82	3	2,130	,546
	2.Sınıf	63	147,56			
	3.Sınıf	65	163,48			
	4.Sınıf	84	143,37			
Ölçek	S.Düzeyi	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	1.Sınıf	88	155,13	3	2,383	,497
	2.Sınıf	63	159,54			
	3.Sınıf	65	137,73			
	4.Sınıf	84	148,76			

*p<.05

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Sınıf düzeyi değişkeninin etkisine bakıldığında Davranış Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($x^2 = 2.792$, $p < .05$). Bu fark davranış sorunlarının en fazla 2. sınıf düzeyinde, en az 3. sınıf düzeyinde görüldüğü yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Sınıf düzeyi değişkeninin etkisine bakıldığında Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($x^2 = 3.562$, $p < .05$). Bu fark davranış sorunlarının en fazla 2. sınıf düzeyinde, en az 3. sınıf düzeyinde görüldüğü yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Sınıf düzeyi değişkeninin etkisine bakıldığında Duygusal Sorunlar Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($x^2 = 4.931$, $p < .05$) Bu fark Duygusal Sorunların en fazla 2. sınıf düzeyinde, en az 4. sınıf düzeyinde görüldüğü yönündedir.

Sınıf düzeyi değişkeninin etkisini tespit etmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testinden elde edilen verilere göre Akran Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 2.442$, $p > .05$).

Sınıf düzeyi değişkeninin etkisini belirlemede kullanılan Kruskal Wallis H-Testi verilerine göre Sosyal Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 2.130$, $p > .05$).

Sınıf düzeyi değişkeninin etkisini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis H-Testi verilerine göre Güçler ve Güçlükler ölçeğinin toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 2.383$, $p > .05$).

Tablo 19. a - Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları İle Sınıf düzeyleri Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçları

		Sınıf (I)	Sınıf (J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Davranış Sorunları	1.Sınıf	2.Sınıf		-,47258	1,09616	,980
		3.Sınıf		-,87063*	1,08629	,048
		4.Sınıf		-1,12338*	1,01317	,047
	2.Sınıf	1.Sınıf		,47258	1,09616	,980
		3.Sınıf		-,39805	1,17429	,990
		4.Sınıf		-,65079	1,10700	,951
	3.Sınıf	1.Sınıf		,87063*	1,08629	,049
		2.Sınıf		,39805	1,17429	,990
		4.Sınıf		-,25275	1,09722	,997
	4.Sınıf	1.Sınıf		1,12338*	1,01317	,47
		2.Sınıf		,65079	1,10700	,951
		3.Sınıf		,25275	1,09722	,997
		Sınıf (I)	Sınıf (J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	1.Sınıf	2.Sınıf		,02345	,44280	,960
		3.Sınıf		,81783	,43881	,935
		4.Sınıf		,10281	,40928	,963
	2.Sınıf	1.Sınıf		-,02345	,44280	,960
		3.Sınıf		,79438	,47436	,760
		4.Sınıf		,07937	,44718	1,000
	3.Sınıf	1.Sınıf		-,81783	,43881	,999
		2.Sınıf		-,79438	,47436	,760
		4.Sınıf		-,71502	,44323	,982
	4.Sınıf	1.Sınıf		-,10281	,40928	,935
		2.Sınıf		-,07937	,44718	1,000
		3.Sınıf		,71502	,44323	,299
		Sınıf (I)	Sınıf (J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Duygusal Sorunlar	1.Sınıf	2.Sınıf		-,38113	,45844	,960
		3.Sınıf		,19738	,45431	,935
		4.Sınıf		,56331	,42373	,963
	2.Sınıf	1.Sınıf		,38113	,45844	,960
		3.Sınıf		,57851	,49111	,760
		4.Sınıf		,94444*	,46297	,050
	3.Sınıf	1.Sınıf		-,19738	,45431	,999
		2.Sınıf		-,57851	,49111	,760
		4.Sınıf		,36593	,45888	,982
	4.Sınıf	1.Sınıf		-,56331	,42373	,935
		2.Sınıf		-,94444*	,46297	,050*
		3.Sınıf		-,36593	,45888	,299

Davranış Sorunları ile Sınıf düzeyleri Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda anlamlı bir fark tespit edilmiştir; bu fark 1.Sınıf ile 3.Sınıf, 1.Sınıf ile 4.Sınıf grupları arasında bulunmuştur($p < .05$).

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite ile Sınıf düzeyleri Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

Duygusal Sorunlar ile Sınıf düzeyleri Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda anlamlı fark tespit edilmiştir; bu fark 2.Sınıf ile 4.Sınıf grupları arasında bulunmuştur ($p < .05$).

Tablo 20 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Çocuğun Kardeş Sayısı Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	K.Sayısı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Davranış Sorunları	Tek Çocuk	102	150,05	3	1,365	,714
	2 Kardeş	172	150,88			
	3 Kardeş	23	156,87			
	4 Kardeş ve fazlası	3	95,17			
Ölçek	K.Sayısı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	Tek Çocuk	102	150,77	3	,501	,919
	2 Kardeş	172	150,87			
	3 Kardeş	23	142,87			
	4 Kardeş ve fazlası	3	178,50			
Ölçek	K.Sayısı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Duygusal Sorunlar	Tek Çocuk	102	158,70	3	6,865	,046*
	2 Kardeş	172	147,08			
	3 Kardeş	23	155,09			
	4 Kardeş ve fazlası	3	32,67			
Ölçek	K.Sayısı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Akran Sorunları	Tek Çocuk	102	165,72	3	5,359	,047*
	2 Kardeş	172	142,73			
	3 Kardeş	23	146,70			
	4 Kardeş ve fazlası	3	107,83			
Ölçek	K.Sayısı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal Sorunlar	Tek Çocuk	102	142,25	3	4,332	,228
	2 Kardeş	172	153,97			
	3 Kardeş	23	149,67			
	4 Kardeş ve fazlası	3	238,33			
Ölçek	K.Sayısı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	Tek Çocuk	102	155,37	3	1,765	,623
	2 Kardeş	172	147,71			
	3 Kardeş	23	156,74			
	4 Kardeş ve fazlası	3	97,00			

* $p < .05$

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Kardeş sayısı değişkeninin etkisi araştırılmış ve elde edilen verilere göre Davranış Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 1.365$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Kardeş sayısı değişkeninin etkisi araştırılmış ve elde edilen verilere göre Dikkat Eksikliği Hiperaktivite ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = .501$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Kardeş sayısı değişkeninin etkisi araştırılmış ve elde edilen verilere göre Duygusal Sorunlar Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 4.931$, $p < .05$). Bu fark Duygusal Sorunların en fazla tek çocuklarda görülürken, en az 4 ve daha fazla kardeşi olanlar yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Kardeş sayısı değişkeninin etkisi araştırılmış ve elde edilen verilere göre Akran Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 5.359$, $p < .05$). Bu fark Akran Sorunlarının en fazla tek çocuklarda görülürken, en az 4 ve daha fazla kardeşi olanlar yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Kardeş sayısı değişkeninin etkisi araştırılmış ve elde edilen verilere göre Sosyal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 2.130$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Kardeş sayısı değişkeninin etkisi araştırılmış ve elde edilen verilere göre Güçler ve Güçlükler ölçeğinin toplam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 2.383$, $p > .05$).

Tablo 20.a- Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları ile Kardeş Sayısı Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçları

		Kardeş(I)	Kardeş (J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Duygusal Sorunları	Tek Çocuk	2 Kardeş		,33755	,34633	,813
		3Kardeş		-,01407	,63968	1,000
		4 ve üstü		3,69608*	1,62333	,016
	2 Kardeş	Tek Çocuk		-,33755	,34633	,813
		3Kardeş		-,35162	,61527	,955
		4 ve üstü		3,35853*	1,61387	,023
	3 Kardeş	Tek Çocuk		,01407	,63968	1,000
		2 Kardeş		,35162	,61527	,955
		4 ve üstü		3,71014*	1,70112	,019
	4 ve üstü	Tek Çocuk		-3,69608*	1,62333	,016
		2 Kardeş		-3,35853*	1,61387	,023
		3Kardeş		-3,71014*	1,70112	,019
		Kardeş(I)	Kardeş (J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Akran Sorunları	Tek Çocuk	2 Kardeş		,75730	,32080	,137
		3Kardeş		,59122	,59254	,802
		4 ve üstü		1,79412*	1,50370	,050
	2 Kardeş	Tek Çocuk		-,75730	,32080	,137
		3Kardeş		-,16608	,56992	,994
		4 ve üstü		1,03682	1,49493	,923
	3 Kardeş	Tek Çocuk		-,59122	,59254	,802
		2 Kardeş		,16608	,56992	,994
		4 ve üstü		1,20290	1,57576	,900
	4 ve üstü	Tek Çocuk		-1,79412*	1,50370	,050
		2 Kardeş		-1,03682	1,49493	,923
		3Kardeş		-1,20290	1,57576	,900

Duygusal Sorunlar ile Kardeş Sayısı Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir; bu fark Tek Çocuk ile 4 ve üstü, 2 Kardeş ile 4 ve üstü, 3 Kardeş ile 4 ve üstü grupları arasında bulunmuştur($p < .05$).

Akran Sorunları ile Kardeş Sayısı Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir; Tek Çocuk ile 4 ve üstü grupları arasında bulunmuştur($p < .05$).

Tablo 21 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Doğum Sırası Açısından "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	D.Sırası	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Davranış Sorunları	İlk Çocuk	185	146,96	2	,816	,665
	2.Çocuk	101	156,05			
	3. Çocuk	14	157,29			
Ölçek	D.Sırası	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	İlk Çocuk	185	148,01	2	1,522	,046*
	2.Çocuk	101	157,67			
	3. Çocuk	14	131,64			
Ölçek	D.Sırası	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Duygusal Sorunlar	İlk Çocuk	185	146,35	2	1,561	,045*
	2.Çocuk	101	159,17			
	3. Çocuk	14	142,82			
Ölçek	D.Sırası	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Akran Sorunları	İlk Çocuk	185	147,96	2	1,933	,038*
	2.Çocuk	101	150,90			
	3. Çocuk	14	181,14			
Ölçek	D.Sırası	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal Sorunlar	İlk Çocuk	185	147,68	2	,899	,638
	2.Çocuk	101	153,20			
	3. Çocuk	14	168,36			
Ölçek	D.Sırası	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	İlk Çocuk	185	145,59	3	1,684	,043*
	2.Çocuk	101	157,31			
	3. Çocuk	14	166,29			

* $p < .05$

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Doğum sırası değişkeninin etkisi bakılmış ve elde edilen verilere göre Davranış Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = .816$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Doğum sırası değişkeninin etkisi bakılmış ve elde edilen verilere göre Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($x^2 = 1.522$, $p < .05$). Bu fark Dikkat Eksikliği Hiperaktivitenin en fazla 2. çocuk olanlarda görülürken, en az 3. çocuk olanlarda görüldüğü yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Doğum sırası değişkeninin etkisi bakılmış ve elde edilen verilere göre Duygusal Sorunlar Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 1.561$, $p < .05$). Bu fark Duygusal Sorunların en fazla 2. çocuk olanlarda görülürken, en az 3. çocuk olanlarda görülme yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Doğum sırası değişkeninin etkisi bakılmış ve elde edilen verilere göre Akran Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 1.933$, $p < .05$). Bu fark Akran Sorunların en fazla 3. çocuk olanlarda görülürken, en az ilk çocuk olanlarda görülme yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Doğum sırası değişkeninin etkisi bakılmış ve elde edilen verilere göre Sosyal Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = .899$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Doğum sırası değişkeninin etkisi bakılmış ve elde edilen verilere göre Güçler ve Güçlülük ölçeğinin toplam puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 1.684$, $p < .05$). Bu fark Güçler ve Güçlülük toplam puanının en fazla 3. çocuk olanlarda görülürken, en az ilk çocuk olanlarda görülme yönündedir.

Tablo 21.a- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları, Güç ve Güçlülükler ile Doğum Sırası Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar

		Doğum(I)	Doğum(J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	Scheffe	İlk Çocuk	2.Çocuk	-,30779	,33296	,653
		Çocuk	3.Çocuk	,47722	,74599	,815
		2.Çocuk	İlk Çocuk	,30779	,33296	,653
			3.Çocuk	,78501	,76751	,593
		3.Çocuk	İlk Çocuk	-,47722	,74599	,815
			2.Çocuk	-,78501	,76751	,593
		Doğum(I)	Doğum(J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Duygusal Sorunları	Scheffe	İlk Çocuk	2.Çocuk	-,33872	,34507	,618
		Çocuk	3.Çocuk	-,10463	,77313	,991
		2.Çocuk	İlk Çocuk	,33872	,34507	,618
			3.Çocuk	,23409	,79542	,958
		3.Çocuk	İlk Çocuk	,10463	,77313	,991
			2.Çocuk	-,23409	,79542	,958
		Doğum(I)	Doğum(J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Akran Sorunları	Scheffe	İlk Çocuk	2.Çocuk	-,05769	,31964	,984
		Çocuk	3.Çocuk	-,88301	,71614	,468
		2.Çocuk	İlk Çocuk	,05769	,31964	,984
			3.Çocuk	-,82532	,73680	,535
		3.Çocuk	İlk Çocuk	,88301	,71614	,468
			2.Çocuk	,82532	,73680	,535
		Doğum(I)	Doğum(J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Güç ve Güçlülükler	Scheffe	İlk Çocuk	2.Çocuk	-,67305	1,12518	,836
		Çocuk	3.Çocuk	-5,76216*	2,52094	,045
		2.Çocuk	İlk Çocuk	,67305	1,12518	,836
			3.Çocuk	-5,08911*	2,59365	,048
		3.Çocuk	İlk Çocuk	5,76216*	2,52094	,045
			2.Çocuk	5,08911*	2,59365	,048

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite ile Doğum Sırasına Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Duygusal Sorunlar ile Doğum Sırasına Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Akran Sorunları ile Doğum Sırasına Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Güç ve Güçlükler ile Doğum Sırasına Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda İlk çocuk ile 3.çocuk, 2.çocuk ile 3.çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur($p<.05$).

Tablo 22 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Anne Yaş Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	A.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Davranış Sorunları	24-34 yaş	118	129,08	2	12,094	,002*
	34-44 yaş	159	165,19			
	44-54 yaş	23	158,80			
Ölçek	A.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	24-34 yaş	118	142,60	2	3,600	,165
	34-44 yaş	159	159,03			
	44-54 yaş	23	132,07			
Ölçek	A.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Duygusal Sorunlar	24-34 yaş	118	150,00	2	1,720	,423
	34-44 yaş	159	154,00			
	44-54 yaş	23	128,83			
Ölçek	A.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Akran Sorunları	24-34 yaş	118	149,02	2	,667	,716
	34-44 yaş	159	153,36			
	44-54 yaş	23	138,35			
Ölçek	A.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal Sorunlar	24-34 yaş	118	147,69	2	,234	,890
	34-44 yaş	159	151,91			
	44-54 yaş	23	155,13			
Ölçek	A.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	24-34 yaş	118	136,95	2	6,037	,049*
	34-44 yaş	159	162,05			
	44-54 yaş	23	140,17			

* $p<.05$

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin yaş faktörü değişkeninin etkisi ele alınmış ve Davranış Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 12.094$, $p < .05$). Bu fark Davranış Sorunlarının en fazla annenin yaşının 34-44 yaş aralığında olanlarda, en az 24-34 yaş aralığında olanlarda görülme yönündedir.

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin yaş faktörü değişkeninin etkisi ele alınmış ve Dikkat Eksikliği Hiperaktivite ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 3.600$, $p > .05$).

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin yaş faktörü değişkeninin etkisi ele alınmış ve Duygusal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 1.720$, $p > .05$).

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin yaş faktörü değişkeninin etkisini ele alınmış ve Akran Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = .667$, $p > .05$).

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin yaş faktörü değişkeninin etkisini ele alınmış ve Sosyal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = .234$, $p > .05$).

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin yaş faktörü değişkeninin etkisini ele alınmış ve Güçler Güçlükler toplam puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 6.037$, $p < .05$). Bu fark Güçler Güçlükler toplam puanının en fazla annenin yaşının 34-44 yaş aralığında olanlarda, en az 24-34 yaş aralığında olanlarda görülme yönündedir

Tablo 22.a- Davranış Sorunları ve Güç ve Güçlükler ile Anne Yaşları Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar

		A.Yaş (I)	A.Yaş(J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p	
Davranış Sorunları	Games-Howel	24-34 yaş	34-44 yaş	-2,11321*	,72788	,011	
			44-54 yaş	-,95652	,69824	,370	
	34-44 yaş	24-34 yaş	2,11321*	,72788	,011		
		44-54 yaş	1,15669	,94440	,442		
	44-54 yaş	24-34 yaş	,95652	,69824	,370		
		34-44 yaş	-1,15669	,94440	,442		
			A.Yaş (I)	A.Yaş(J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
	Güç ve Güçlükler	Games-Howel	24-34 yaş	34-44 yaş	-2,88466*	1,03864	,016
44-54 yaş				-,01400	1,59508	1,000	
34-44 yaş		24-34 yaş	2,88466*	1,03864	,016		
		44-54 yaş	2,87066	1,71616	,229		
44-54 yaş		24-34 yaş	,01400	1,59508	1,000		
		34-44 yaş	-2,87066	1,71616	,229		

Duygusal Sorunlar ile Anne Yaş Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Games-Howell testi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir; bu fark 24-34 yaş ile 34-44 yaş arasında bulunmuştur ($p < .05$).

Güç ve Güçlükler ile Anne Yaş Grupları arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Games-Howell testi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir; bu fark 24-34 yaş ile 34-44 yaş arasında bulunmuştur ($p < .05$).

Tablo 23 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Baba Yaş Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	B.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Davranış Sorunları	24-34 yaş	55	170,20	3	3,685	,298
	34-44 yaş	198	145,41			
	44-54 yaş	43	147,62			
	54 ve üstü	4	162,75			
Ölçek	B.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	24-34 yaş	55	166,33	3	3,090	,378
	34-44 yaş	198	144,79			
	44-54 yaş	43	154,43			
	54 ve üstü	4	173,25			
Ölçek	B.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Duygusal Sorunlar	24-34 yaş	55	166,20	3	4,646	,200
	34-44 yaş	198	148,06			
	44-54 yaş	43	136,66			
	54 ve üstü	4	204,25			
Ölçek	B.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Akran Sorunları	24-34 yaş	55	158,04	3	1,672	,643
	34-44 yaş	198	151,60			
	44-54 yaş	43	136,01			
	54 ve üstü	4	148,00			
Ölçek	B.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Sosyal Sorunlar	24-34 yaş	55	135,80	3	9,334	,025*
	34-44 yaş	198	150,58			
	44-54 yaş	43	158,03			
	54 ve üstü	4	267,75			
Ölçek	B.Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	24-34 yaş	55	170,61	3	8,651	,034*
	34-44 yaş	198	144,70			
	44-54 yaş	43	142,97			
	54 ve üstü	4	242,13			

* $p < .05$

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın yaş faktörü değişkeninin etkisi tespit edilmiş ve elde edilen verilere göre Davranış Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 3.685$, $p > .05$).

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın yaş faktörü değişkeninin etkisi tespit edilmiş ve elde edilen verilere göre Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 3.090$, $p > .05$).

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın yaş faktörü değişkeninin etkisi tespit edilmiş ve elde edilen verilere göre Duygusal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 4.646$, $p > .05$).

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın yaş faktörü değişkeninin etkisi tespit edilmiş ve elde edilen verilere göre Akran Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 1.672$, $p > .05$).

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın yaş faktörü değişkeninin etkisi tespit edilmiş ve elde edilen verilere göre Sosyal Sorunlar Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 9.334$, $p < .05$). Bu fark Sosyal Sorunların en fazla babanın yaşının 54 yaş ve üstünde olanlarda, en az 24-34 yaş aralığında olanlarda görülme yönündedir.

Kullanılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın yaş faktörü değişkeninin etkisi tespit edilmiş ve elde edilen verilere göre Güçler Güçlükler ölçeğinin toplam puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 8.651$, $p < .05$). Bu fark Güçler Güçlükler ölçeğinin toplam sorunlarında en fazla babanın yaşının 54 yaş ve üstünde olanlarda, en az 44-54 yaş aralığında olanlarda görülme yönündedir.

Tablo 23.a- Sosyal Sorunları ve Güç ve Güçlükler ile Baba Yaşları Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar

		B.Yaş (I)	B.Yaş(J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Sosyal Sorunlar	Games-Howel	24-34 yaş	34-44 yaş	-,40000	,42873	,787
			44-54 yaş	-,64736	,54475	,636
			54 üstü	-4,01364*	,61424	,001
		34-44 yaş	24-34 yaş	,40000	,42873	,787
			44-54 yaş	-,24736	,42931	,939
			54 üstü	-3,61364*	,51463	,007
		44-54 yaş	24-34 yaş	,64736	,54475	,636
			34-44 yaş	,24736	,42931	,939
			54 üstü	-3,36628*	,61465	,003
		54 üstü	24-34 yaş	4,01364*	,61424	,001
			34-44 yaş	3,61364*	,51463	,007
			44-54 yaş	3,36628*	,61465	,003
		B.Yaş (I)	B.Yaş(J)	O. Farkı(I-J)	Sd	p
Güç ve Güçlükler	Games-Howel	24-34 yaş	34-44 yaş	2,22828	1,52394	,465
			44-54 yaş	2,97717	1,83778	,372
			54 üstü	-3,66818	2,11377	,362
		34-44 yaş	24-34 yaş	-2,22828	1,52394	,465
			44-54 yaş	,74888	1,37434	,948
			54 üstü	-5,89646	1,72609	,085
		44-54 yaş	24-34 yaş	-2,97717	1,83778	,372
			34-44 yaş	-,74888	1,37434	,948
			54 üstü	-6,64535*	2,00859	,048
		54 üstü	24-34 yaş	3,66818	2,11377	,362
			34-44 yaş	5,89646	1,72609	,085
			44-54 yaş	6,64535*	2,00859	,048

Sosyal Sorunlar ile Baba Yaş Gruplar arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Games-Howell testi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir; bu fark 24-34 yaş ile 54yaş üstü, 34-44 ile 54 yaş üstü, 44-54 yaş ile 54 yaş üstü arasında bulunmuştur($p<.05$).

Güç ve Güçlükler ile Anne Yaş Gruplar arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Games-Howell testi sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir; bu fark 44-54 yaş ile 54 yaş üstü arasında bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 24 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Anne Eğitim Düzeyi Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	A.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Davranış Sorunları	İlkokul	37	146,16	4	6,692	,153
	Ortaokul	59	156,18			
	Lise	115	147,71			
	Üniversite	81	144,99			
	Yüksek Lisans	8	224,56			
Ölçek	A. Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	İlkokul	37	163,41	4	1,983	,739
	Ortaokul	59	143,39			
	Lise	115	154,25			
	Üniversite	81	146,20			
	Yüksek Lisans	8	132,88			
Ölçek	A.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Duygusal Sorunlar	İlkokul	37	129,49	4	6,855	,144
	Ortaokul	59	168,21			
	Lise	115	149,54			
	Üniversite	81	144,56			
	Yüksek Lisans	8	191,00			
Ölçek	A.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Akran Sorunları	İlkokul	37	137,54	4	11,094	,026*
	Ortaokul	59	160,79			
	Lise	115	161,27			
	Üniversite	81	141,44			
	Yüksek Lisans	8	71,50			
Ölçek	A.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	İlkokul	37	159,30	4	3,409	,492
	Ortaokul	59	150,67			
	Lise	115	140,55			
	Üniversite	81	157,56			
	Yüksek Lisans	8	180,13			
Ölçek	A.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	İlkokul	37	141,68	4	2,146	,709
	Ortaokul	59	159,09			
	Lise	115	154,23			
	Üniversite	81	141,80			
	Yüksek Lisans	8	162,44			

*p<.05

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin eğitim düzeyi değişkeninin etkisine bakılmış; edilen verilere göre Davranış Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 6.692$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin eğitim düzeyi değişkeninin etkisine bakılmış; edilen verilere göre Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 1.983$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin eğitim düzeyi değişkeninin etkisine bakılmış; edilen verilere göre Duygusal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 6.855$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin eğitim düzeyi değişkeninin etkisine bakılmış; edilen verilere göre Akran Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($x^2 = 11.094$, $p < .05$). Bu fark Akran Sorunlarının en fazla annesi lise mezunu olanlarda, en az yüksek lisans mezunu olanlarda görülme yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin eğitim düzeyi değişkeninin etkisine bakılmış; edilen verilere göre Sosyal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 3.409$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Annenin eğitim düzeyi değişkeninin etkisine bakılmış; edilen verilere göre Güçler ve Güçlükler Ölçeği toplam puanlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($x^2 = 2.146$, $p < .05$).

Tablo 24.a- Akran Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyi Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar

		A.Eğitim(I)	A.Eğitim(J)	OrtalamaFarkı(IJ)	Sd	p
Akran Sorunlar	Scheffe	İlkokul	Ortaokul	-,72057	,53164	,658
			Lise	-,65852	,46803	,626
			Üniversite	-,18552	,50983	,996
			YüksekLisans	1,81757*	,91494	,033
	Ortaokul	İlkokul	,72057	,53164	,658	
		Lise	,06205	,40834	1,000	
		Üniversite	,53505	,45565	,766	
		YüksekLisans	2,53814*	,88589	,049	
	Lise	İlkokul	,65852	,46803	,626	
		Ortaokul	-,06205	,40834	1,000	
		Üniversite	,47300	,37950	,724	
		YüksekLisans	2,47609*	,84924	,050	
	Üniversite	İlkokul	,18552	,50983	,996	
		Ortaokul	-,53505	,45565	,766	
		Lise	-,47300	,37950	,724	
		YüksekLisans	2,00309	,87298	,230	
	Yüksek Lisans	İlkokul	-1,81757*	,91494	,033	
		Ortaokul	-2,53814*	,88589	,049	
		Lise	-2,47609*	,84924	,050	
		Üniversite	-2,00309	,87298	,230	

Akran Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyinde Gruplar arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda anlamlı fark tespit edilmiştir; bu fark İlkokul ile Yüksek Lisans, Ortaokul ile Yüksek Lisans, Lise ile Yüksek Lisans gruplar arasında bulunmuştur ($p < .05$).

Tablo 25 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Baba Eğitim Düzeyi Açısından “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	B.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Davranış Sorunları	İlkokul	33	170,08	4	5,180	,039*
	Ortaokul	31	149,56			
	Lise	145	153,76			
	Üniversite	87	137,45			
	Yüksek Lisans	2	209,50			
	Doktora	2	114,50			
Ölçek	B.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	İlkokul	33	148,83	4	5,388	,037*
	Ortaokul	31	178,06			
	Lise	145	152,86			
	Üniversite	87	137,45			
	Yüksek Lisans	2	163,00			
	Doktora	2	135,00			
Ölçek	B.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Duygusal Sorunlar	İlkokul	33	162,32	4	3,014	,698
	Ortaokul	31	157,39			
	Lise	145	142,08			
	Üniversite	87	156,87			
	Yüksek Lisans	2	146,75			
	Doktora	2	185,75			
Ölçek	B.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Akran Sorunları	İlkokul	33	135,09	4	5,509	,557
	Ortaokul	31	145,84			
	Lise	145	160,67			
	Üniversite	87	139,30			
	Yüksek Lisans	2	201,50			
	Doktora	2	175,75			
Ölçek	B.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	İlkokul	33	177,27	4	9,265	,099
	Ortaokul	31	132,90			
	Lise	145	144,03			
	Üniversite	87	153,79			
	Yüksek Lisans	2	198,25			
	Doktora	2	260,00			
Ölçek	B.Eğitim	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	İlkokul	33	161,17	4	3,684	,596
	Ortaokul	31	154,53			
	Lise	145	151,88			
	Üniversite	87	140,05			
	Yüksek Lisans	2	203,50			
	Doktora	2	213,75			

*p<.05

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın eğitim düzeyi değişkeninin etkisi belirlenmiş; testin verilerine bakıldığında Davranış Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 5.180$, $p < .05$). Bu fark Davranış Sorunlarının en fazla babası yüksek lisans mezunu olanlarda, en az doktora mezunu olanlarda görülme yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın eğitim düzeyi değişkeninin etkisi belirlenmiş; testin verilerine bakıldığında Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 5.388$, $p < .05$). Bu fark Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunlarının en fazla babası ortaokul mezunu olanlarda, en az doktora mezunu olanlarda görülme yönündedir.

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın eğitim düzeyi değişkeninin etkisi belirlenmiş; testin verilerine bakıldığında Duygusal Sorunlar ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 3.014$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın eğitim düzeyi değişkeninin etkisi belirlenmiş; testin verilerine bakıldığında Akran Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 5.509$, $p < .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın eğitim düzeyi değişkeninin etkisi belirlenmiş; testin verilerine bakıldığında Sosyal Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 9.265$, $p > .05$).

Yapılan Kruskal Wallis H-Testi ile Babanın eğitim düzeyi değişkeninin etkisi belirlenmiş; testin verilerine bakıldığında Güçler ve Güçlükler Ölçeği toplam puanında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 3.684$, $p < .05$).

Tablo 25.a- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Sorunları, Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyi Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc Testine İlişkin Sonuçlar

		B.Eğitim(I)	B.Eğitim(J)	OrtalamaFarkı(IJ)	Sd	p
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	Scheffe	İlkokul	Ortaokul	-,87488	,67213	,889
			Lise	-,16008	,51829	1,00
			Üniversite	,34796	,54938	,995
			Yüksek Lisans	-,93939	1,95688	,999
			Doktora	,56061	1,95688	1,00
		Ortaokul	İlkokul	,87488	,67213	,889
			Lise	,71479	,53173	,875
			Üniversite	1,22284*	,56209	,045
			Yüksek Lisans	-,06452	1,96048	1,00
			Doktora	1,43548*	1,96048	,044
		Lise	İlkokul	,16008	,51829	1,00
			Ortaokul	-,71479	,53173	,875
			Üniversite	,50805	,36442	,856
			Yüksek Lisans	-,77931	1,91320	,999
			Doktora	,72069	1,91320	1,00
		Üniversite	İlkokul	-,34796	,54938	,995
			Ortaokul	-1,22284*	,56209	,045
			Lise	-,50805	,36442	,856
			Yüksek Lisans	-1,28736*	1,92186	,048
			Doktora	,21264	1,92186	1,00
Yüksek Lisans	İlkokul	,93939	1,95688	,999		
	Ortaokul	,06452	1,96048	1,00		
	Lise	,77931	1,91320	,999		
	Üniversite	1,28736*	1,92186	,048		
	Doktora	1,50000*	2,68721	,049		
Doktora	İlkokul	-,56061	1,95688	1,00		
	Ortaokul	-1,43548*	1,96048	,044		
	Lise	-,72069	1,91320	1,00		
	Üniversite	-,21264	1,92186	1,00		
	Yüksek Lisans	-1,50000*	2,68721	,049		
		B.Eğitim(I)	B.Eğitim(J)	OrtalamaFarkı(IJ)	Sd	P
Davranış Sorunlar	Scheffe	İlkokul	Ortaokul	-,47312	1,66899	1,00
			Lise	,18161	1,28698	1,00
			Üniversite	,34483	1,36419	1,00
			Yüksek Lisans	-1,66667	4,85919	1,00
			Doktora	1,83333	4,85919	1,00
		Ortaokul	İlkokul	,47312	1,66899	1,00
			Lise	,65473	1,32036	,999
			Üniversite	,81795	1,39573	,997
			Yüksek Lisans	-1,19355	4,86814	1,00
			Doktora	2,30645*	4,86814	,049
		Lise	İlkokul	-,18161	1,28698	1,00
			Ortaokul	-,65473	1,32036	,999
			Üniversite	,16322	,90490	1,00
			Yüksek Lisans	-1,84828	4,75074	1,00
			Doktora	1,65172	4,75074	1,00
		Üniversite	İlkokul	-,34483	1,36419	1,00
			Ortaokul	-,81795	1,39573	,997
			Lise	-,16322	,90490	1,00
			Yüksek Lisans	-2,0114*	4,77224	,045
			Doktora	1,48851	4,77224	1,00
Yüksek Lisans	İlkokul	1,66667	4,85919	1,00		
	Ortaokul	1,19355	4,86814	1,00		
	Lise	1,84828	4,75074	1,00		
	Üniversite	2,01149	4,77224	,999		
	Doktora	3,50000*	6,67270	,044		
Doktora	İlkokul	-1,83333	4,85919	1,00		
	Ortaokul	-2,30645	4,86814	,999		
	Lise	-1,65172	4,75074	1,00		
	Üniversite	-1,48851	4,77224	1,00		
	Yüksek Lisans	-3,50000*	6,67270	,044		

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite ile Baba Eğitim Düzeyinde Gruplar arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda anlamlı

farklılıklar tespit edilmiştir; bu fark Ortaokul ile Üniversite, Ortaokul ile Doktora, Üniversite ile Yüksek Lisans, Yüksek Lisans ile Doktora grupları arasında bulunmuştur ($p < .05$).

Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyinde Gruplar arasında anlamlı farklılıkları bulmak için yapılan post-hoc Scheffe testi sonucunda anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir; bu fark Ortaokul ile Doktora, Üniversite ile Yüksek Lisans, Yüksek Lisans ile Doktora grupları arasında bulunmuştur ($p < .05$).

Tablo 26 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Anne Çalışma Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Çalışma	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
Davranış Sorunları	Çalışmıyorum	87	153,13	13322,50	9036,500	-,338	,736
	Çalışıyorum	213	149,42	31827,50			
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	Çalışmıyorum	87	148,82	12947,50	9119,500	-,215	,829
	Çalışıyorum	213	151,19	32202,50			
Duygusal Sorunlar	Çalışmıyorum	87	149,01	12964,00	9136,000	-,191	,848
	Çalışıyorum	213	151,11	32186,00			
Akran Sorunları	Çalışmıyorum	87	158,22	13765,50	8593,500	-,992	,321
	Çalışıyorum	213	147,35	31384,50			
Sosyal Sorunlar	Çalışmıyorum	87	149,66	13020,50	9192,500	-,108	,914
	Çalışıyorum	213	150,84	32129,50			
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	Çalışmıyorum	87	153,43	13348,50	9010,500	-,375	,708
	Çalışıyorum	213	149,30	31801,50			

* $p < .05$

Yapılan Mann Whitney-U testi ile Annenin çalışma durumu değişkeninin etkisi değerlendirilmiş; elde edilen verilere bakıldığında Davranış Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=9036.500$, $p > .05$).

Yapılan Mann Whitney-U testi ile Annenin çalışma durumu değişkeninin etkisi değerlendirilmiş; elde edilen verilere bakıldığında Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=9119.500$, $p > .05$).

Yapılan Mann Whitney-U testi ile Annenin çalışma durumu değişkeninin etkisi değerlendirilmiş; elde edilen verilere bakıldığında Duygusal Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=9136.000$, $p > .05$).

Yapılan Mann Whitney-U testi ile Annenin çalışma durumu değişkeninin etkisi değerlendirilmiş; elde edilen verilere bakıldığında Akran Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=8593.500$, $p > .05$).

Yapılan Mann Whitney-U testi ile Annenin çalışma durumu değişkeninin etkisi değerlendirilmiş; elde edilen verilere bakıldığında Sosyal Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır (U=9192.500, p> .05).

Yapılan Mann Whitney-U testi ile Annenin çalışma durumu değişkeninin etkisi değerlendirilmiş; elde edilen verilere bakıldığında Güçler Güçlükler ölçeği toplam puanlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır (U=9010.500, p> .05).

Tablo 27 - Çocuklarda Görülen Davranış Sorunları, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları, Duygusal Sorunları, Akran Sorunları, Sosyal Sorunları ile Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam) Puanları Baba Çalışma Açısından “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Çalışma	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Davranış Sorunları	Çalışıyorum	274	149,59	40988,00	3313,00	-,592	,554
	Çalışmıyorum	26	160,08	4162,00			
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivi	Çalışıyorum	274	148,93	40808,00	3133,00	-1,021	,307
	Çalışmıyorum	26	167,00	4342,00			
Duygusal Sorunlar	Çalışıyorum	274	151,42	41489,00	3310,000	-,600	,549
	Çalışmıyorum	26	140,81	3661,00			
Akran Sorunları	Çalışıyorum	274	153,71	42115,50	2683,500	-2,092	,036*
	Çalışmıyorum	26	116,71	3034,50			
Sosyal Sorunlar	Çalışıyorum	274	149,38	40929,00	3254,000	-,733	,463
	Çalışmıyorum	26	162,35	4221,00			
Güçler ve Güçlükler Ölçekleri (Toplam)	Çalışıyorum	274	150,79	41315,50	3483,500	-,186	,852
	Çalışmıyorum	26	147,48	3834,50			

*p<.05

Kullanılan Mann Whitney-U testi ile Babanın çalışma durumu değişkeninin etkisine bakılmış; elde edilen verilere göre Davranış Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=3313.000$, $p> .05$).

Kullanılan Mann Whitney-U testi ile Babanın çalışma durumu değişkeninin etkisine bakılmış; elde edilen verilere göre Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=9119.500$, $p> .05$).

Kullanılan Mann Whitney-U testi ile Babanın çalışma durumu değişkeninin etkisine bakılmış; elde edilen verilere göre Duygusal Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=3310.000$, $p> .05$).

Kullanılan Mann Whitney-U testi ile Babanın çalışma durumu değişkeninin etkisine bakılmış; elde edilen verilere göre Akran Sorunları Ölçeğinin puanında anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=2683.500$, $p<.05$). Bu fark Akran Sorunlarının en fazla babası çalışanlarda görülme yönündedir.

Kullanılan Mann Whitney-U testi ile Babanın çalışma durumu değişkeninin etkisine bakılmış; elde edilen verilere göre Sosyal Sorunları ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=3254.000$, $p> .05$).

Kullanılan Mann Whitney-U testi ile Babanın çalışma durumu değişkeninin etkisine bakılmış; elde edilen verilere göre Güçler ve Güçlükler ölçeğinin toplam puanında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=3483.500$, $p> .05$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde anne babaların erken dönem uyumsuz şemaları ile çocuk davranış sorunları ile ilgili ulaşılan bilgiler tartışılarak yorumlanmıştır. Yapılan literatür taramasında çocuk davranış sorunları ile anne babaların tutumları, bağlanma stilleri, aile işlevleri, anne kabul reddi, eşler arası çatışma gibi değişkenlerin incelendiği ancak anne babaların erken dönem uyumsuz şemaları ile çocuk davranış sorunları değişkenlerinin ilişkisini araştıran çalışmaların olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema standart sapması, Baba Erken Dönem Uyumsuz Şema standart sapması ile Güçler ve Güçlükler ölçeklerinin standart sapmasına bakıldığında elde edilen bulgulardan Anne Erken Dönem Uyumsuz Şema Ölçeğinin güvenilirliği daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum annenin çocukların sorumluluğunu alma konusunda babalara göre daha aktif rol aldıkları ve soruları daha samimiyetle yanıtladıklarını düşündürmektedir. Ayrıca erkeklerin kadınlara oranla duygularını daha çok baskıladıkları ve duygularını daha az ifade ettiği göz önünde bulundurulduğunda farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler ile çıkan sonuçların desteklendiği görülmektedir.^{120 121}

Literatüre bakıldığında anne babaların erken dönem uyumsuz şemalarının araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır ancak bizim çalışmamıza paralel olarak bilişsel süreçlerin ele alınarak anne babaların akılcı olmayan inançlarının çalışıldığı araştırmalar mevcuttur. Mevcut çalışma ile bilişsel süreçlerin ele alındığı çalışmaların sonuçları değerlendirildiğinde benzer sonuçların bulunduğu görülmektedir.

Terjesen 1998 yılında gelişim geriliği gözlenen çocukların anne ve babalarının stres düzeyleri ve çocukların uyum yeteneklerini geliştirmesi amacıyla akılcı olmayan inançları araştırmıştır ve çalışmasında Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi eğitimi ile anne babaların olumsuz duyguları ve akılcı olmayan beklentileri ile baş edebilmeleri çalışmaları yürütmüştür. Çalışmanın sonunda eğitime katılan anne babaların stres düzeylerinin azaldığı, yaşam doyumları puanlarının arttığı ve çocuklarının uyum düzeylerine ilişkin inançlarında artış olduğu belirtilmiştir.¹²²

¹²⁰ Leslie R. Brody, 'Gender Differences in Emotional Development: A Review of Theories and Research'. *Journal of Personality*, 53 (2), 102 – 149, s. 145.

¹²¹ Fulya Kaya, *Çocukluk Döneminde Yaşanan İstismarın Kişilerarası İlişki Tarzları Üzerindeki Etkisi: Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Aracı Rolü*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2010, ss. 80- 91 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

¹²²M. D. Terjesen, *Comparative Efficacy Of Brief REBT And Parent Training With Parents Of Special Education Preschoolers In Training Childhood Noncompliance*, . **Hofstra University, Hempstead**, 1998; **aktaran** Ali Çekiç, *Akılcı Duygusal Aile Eğitim Programının Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları ve Anne Babalık Stresleri Üzerine Etkisi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2015, s. 53 (**Yayınlanmış Doktora Tezi**)

Araştırmamızdan elde edilen sonuçlara baktığımızda anne babaların erken dönem uyumsuz şemaları ile çocuklardaki Dikkat Eksikliği Hiperaktivite sorunu arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Annelerin terk edilme alt boyutu ile babaların kendini feda ve terk edilme şema alt boyutlarının anlamlı derecede ilişkili olduğu saptanmıştır. Bilişsel süreçlerin çalışıldığı benzer bir çalışma yapan Barkley, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite sorunu olan ergenlerin anneleri ile normal çocuğa sahip annelerin akılcı olmayan inançlarını karşılaştırmış ve dikkat eksikliği hiperaktivite sorunu yaşayan ergenlerin annelerinin akılcı olmayan inançlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.¹²³

Toplam güçlük puanına bakıldığında elde edilen bulgularda annenin kusurluluk ve başarısızlık şema alt boyutlarının babaların ise terk edilme şema alt boyutunun anlamlı derecede ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemalarının çocukları ile olan ilişkilerinde özellikle davranış sorunları yaşanmasında etkili bir faktör olduğu düşünülmektedir. Akılcı olmayan inanışların hem anne babaların çocuk yetiştirme uygulamalarını hem de ebeveyn- çocuk ilişkisini de olumsuz etkileyeceği belirtilmektedir. Yapılan araştırmalarda davranış bozukluğu gösteren çocukların anne babalarının olumsuz duygular yaşadığı (stres, depresyon) belirtilmekte ve bilişsel yaklaşımlar doğrultusunda geliştirilen aile eğitimi programlarının hem anne babalara hem de çocuklardaki davranış sorunlarının azalmasında katkı sağladığı vurgulanmaktadır.^{124 125 126 127}

Literatüre bakıldığında psikolojik sıkıntılar ile anne baba davranışları ve erken dönem uyumsuz şemaların araştırıldığı çalışmalara rastlanılmıştır. Kapçı ve Hamamcı (2010) yapmış oldukları çalışmada algılanan aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolünü incelemiştir. 352 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada aile işlevleri ve psikolojik belirtiler arasında duygusal yoksunluk şema alanının aracı değişken olduğunu belirtmişlerdir.¹²⁸ Bireylerin algıladığı aile işlevlerinin psikolojik belirtiler sergilemeyi yordadığı sonucuna

¹²³ Russell A Barkley vd., 'Adolescents with Attention Deficit Hyperactivity Disorder: Mother Adolescent Interactions, Family Beliefs and Conflicts, and Maternal Psychopathology'. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 1992, 20 (3), 263–288, s. 285.

¹²⁴ Deborah Cornah vd., 'The Impact of Maternal Mental Health and Child's Behavioural Difficulties on Attributions About Child Behaviours', *The British Journal of Clinical Psychology*, 2003, 42 (1), s. 69-79.

¹²⁵ Oana Gavita vd., 'Cognitive Behavioral Parent Programs For The Treatment Of Child Disruptive Behavior', *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly*, 2011, 25 (4), 240-257, s. 251.

¹²⁶ Ali Çekiç, *Akılcı Duygusal Aile Eğitim Programının Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları ve Anne Babalık Stresleri Üzerine Etkisi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2015, s. 121 (**Yayınlanmış Doktora Tezi**)

¹²⁷ Cemal Bağcı, *Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2013, s. 90 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹²⁸ Kapçı ve Hamamcı a.g.e., ss. 130- 134.

varılan çalışma dolaylı olarak bizim çalışmamızı da destekler nitelikte olabilmektedir. Anne babaların erken dönem uyumsuz şemaları, aile işlevlerini ve çocukları ile kurdukları ilişkileri olumsuz yönde etkileyeceği düşünülebilir. Bu durum çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunların tetiklenme ihtimalini artırmaktadır. Yaptığımız çalışmada çocukların duygusal ve davranışsal sorunlar yaşamasında özellikle annenin duygusal yoksunluk şemalarının yordayıcı olması bu 2 araştırmanın birbiri ile tutarlı olduklarını düşündürmektedir. Benzer şekilde Dale ve ark. (2010), intihar davranışında algılanan ebeveyn bağları ve erken dönem uyumsuz şemaların rolünü incelemişlerdir. İntihar davranışı tekrarlama riskinde algılanan olumsuz ebeveyn bağlarının ve erken dönem uyumsuz şemaların aracılık ettiğini belirtmektedirler. Özellikle kusurluluk/ utanç ve sosyal izolasyon/ yabancılaşma şema alanlarının yordayıcı olduğu bilgisine varmışlardır.¹²⁹ Bir diğer çalışmada ise olumsuz algılanan ebeveynlik (ihmal ve istismar) ile anksiyete ve depresyon gelişimde erken dönem uyumsuz şemaların aracı etkisi bulunmuştur. Bir başka deyişle algılanan olumsuz ebeveynlik ve psikopatoloji arasında erken dönem uyumsuz şemaların aracı rol oynadığı bulunmuştur.¹³⁰

Erken dönem uyumsuz şemaların ele alındığı diğer çalışmalara bakıldığında algılanan ebeveynlik stilleri ile erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkinin çalışıldığı araştırmaların mevcut olduğu görülmüştür. Cockram ve ark. (2010), olumsuz ebeveynliğin etkilerini araştırmış ve zayıf aile bağlarının bireylerde psikopatoloji gelişimini desteklediğini vurgulamışlardır. Olumsuz ebeveynlik davranışlarının erken dönem uyumsuz şemalara yol açtığını bulgulamışlar ve araştırmada anne babaların şemalarının çocuklar ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği yönünde bulgulara varılmıştır.¹³¹

Anne red algısı ile psikolojik sorunlar ilişkisinde erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolünü inceleyen bir araştırmada ayrılma reddedilme şema alanının anne red algısı ile kaygı arasında yordayıcı olduğu belirtilmiştir. Zedelenmiş özerklik-öteki yönelimlilik şema alanının hem anne red algısı ile depresyon arasındaki ilişkide hem de anne red algısı ile kaygı arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı görülmüştür.¹³² Ebeveynleri tarafından reddedilme yaşayan anne ve babaların kendi çocuklarını yetiştirmede erken dönemde geliştirdikleri bu şemaların etkili olabileceği ve

¹²⁹ Rosanna Dale vd., 'The Role of Parental Bonding and Early Maladaptive Schemas in The Risk of Suicidal Behavior Repetition', *Arch Suicide Res*, 2010, 14 (4), 311–328, s. 311.

¹³⁰ Lata K. McGinn vd., 'The Relationship Between Parenting Style, Cognitive Style, and Anxiety and Depression: Does Increased Early Adversity Influence Symptom Severity Through The Mediating Role of Cognitive Style', *Cognitive Therapy and Research*, 2005, 29(2), 219- 242, s. 238.

¹³¹ David M. Cockram vd., Role and Treatment of Early Maladaptive Schemas in Vietnam Veterans with PTSD, *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 2010, 17, 165–182, ss. 168- 179.

¹³² Dilek Sarıtaş-Atalar ve Tülin Gençöz, 'Anne Ret Algısı ile Psikolojik Sorunlar Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü', *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2015, 26 (1), 40-47, s. 45.

çocuklarda davranışsal sorunların yaşamasında yordayıcı olabileceği bu araştırmaları destekleyici olarak düşünülebilmektedir.

Bağlanma ve erken dönem uyumsuz şemalarla ilgili literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında; bağlanma stilleri ile erken dönem uyumsuz şemaların kişinin diğerleri ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Şemaların evlilik sorunları yaşanmasında etkili olduğu ve anne- baba ile çocuk arasındaki iletişimi olumsuz etkileyebileceği sonucuna varılmıştır¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ Evli bireyler ile yapılan çalışmada evlilikte ilişki biçimlerinin; algılanan ebeveynlik biçimleri ve erken dönem uyumsuz şemalarla ilişkili olduğunu, şema alanlarının algılanan ebeveynlik biçimleri ve eşe yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide aracı rol oynayabileceğini belirtilmiştir.¹³⁷ Evlilik sorunlarının çocukların uyum ve davranış sorunları geliştirmesinde önemli bir psikososyal faktör olduğu belirtilmektedir. Anne- babaların evliliklerindeki uyum ve sağlıklı ilişkilerinin çocuk yetiştirme süreçlerine de yansıdığını düşündüğümüzde, mevcut çalışmadan elde edilen erken dönem uyumsuz şemalar ile davranış sorunları arasındaki ilişkinin literatür bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Şemaların kişiler arası ilişkilerde uyumsuz davranışlar sergilenmesinde etkin rol oynadığı bilinmektedir. Mevcut çalışmadan elde edilen bulguya baktığımızda anne ve babaların çocukları ile olan ilişkilerinde annenin erken dönem uyumsuz şema alt boyutlarının çocuklardaki sadece duygusal sorunlarda ilişkili olmadığı babanın ise çocuklardaki davranışsal sorunlarda ilişkili olmadığı yönündedir. Çocuklarda görülen bu 2 alt boyut hariç anne ve babanın erken dönem uyumsuz şemalarının çocukların GGA' deki tüm alt boyutlarda etkili olduğu belirlenmiştir. Benzer çalışma Çolakoğlu tarafından yürütülmüş ve kendilik algısı, erken dönem uyumsuz şemalar ve algılanan ebeveynlik stilleri ve kişilerarası ilişkiler araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarında erken dönem uyumsuz şema alanı ve boyutlarına sahip olma arttıkça olumsuz ilişki tarzlarının ortaya çıktığı belirtilmiştir. Araştırmada Young Şema Ölçeği' den

¹³³ Fikriye Alkım Arı ve Engin Deniz, 'Evliliklerinde Sorun Yaşayan Bireylerin Bağlanma Stilleri Ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelemesi', *INESJOURNAL Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi / The Journal of International Education Science*, 2015, 2 (5), 13-23, s.21.

¹³⁴ Tianyuan Li ve Helene H Fung, 'How Avoidant Attachment Influences Subjective Wellbeing: An Investigation about the Age and Gender Differences', *Aging and Mental Health*, 2014, 18 (1), 4-10, s 8.

¹³⁵ Hasan Eşici, *Romantik İlişki Kalitesinin Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Bağlanma ve Psikolojik İhtiyaçlar Açısından İncelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2014, s. 91 (Yayınlanmış Doktora Tezi).

¹³⁶ Daciana Dumitrescu ve Alina S. Rusu, Relationship Between Early Maladaptive Schemas, Couple Satisfaction and Individual Mate Value: An Evolutionary Psychological Approach, *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 2012, 12(1), 63-76, s. 74.

¹³⁷ Melis Caner, *Evlili Bireylerde Kendi Ebeveynlerini Algılama Biçimleri, Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar ve Eşe Yönelik Değerlendirmeler Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*, Psikoloji Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2009, s. 123 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

ayrıcalıklılık, sosyal izolasyon ve yüksek standartlar ölçek puanı artıkça kişilerin öfkeli tarzı kullanma düzeyinin arttığı belirtilmiştir. Çocukların anne babalarının davranışlarını rol model olarak yansıttıkları düşünüldüğünde bizim çalışmamızda da annenin yüksek standartlar şema alt boyutunun davranış sorunları alt boyutunu yordadığı ve annenin sosyal izolasyon şema alt boyutunun çocuklardaki sosyal sorunları yordadığı bulgusu yapılan araştırma ile benzer bulguları doğrulamıştır. Araştırmada diğer değişken olan algılanan ebeveynlik biçimlerinin şemaların gelişmesinde rol oynadığı belirtilmiştir.¹³⁸

Anne babanın tutumlarının çocuklarda hem duygusal hem davranışsal sorunlar gelişmesinde etkin rol oynadığını kanıtlayan pek çok çalışma mevcuttur. OKB grubunda anne tutumları ile ilgili olanlar; duygusal yoksunluk, dayanıksızlık, karamsarlık, başarısızlık, yüksek standartlar, bastırma ve cezalandırma, baba tutumlarında ise duygusal yoksunluk, kusurluluk şemalarıdır ve aktif oldukları bulunmuştur. OKB gözlenen bireylerde hem erken dönem uyumsuz şemaların aktif olduğu hem de şemaların gelişmesinde anne ve baba tutumlarının önemli olduğu vurgulanmıştır.¹³⁹ Çocuklarda davranış sorunlarının yordayıcılarından birisinin de anne baba tutumlarının olduğu belirtilmektedir.

Literatür araştırmasında erken dönem uyumsuz şemalar ile Kişilik Bozuklukları, Obsesif Kompulsif Bozukluk, Depresyon, Panik Bozukluk, Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Yeme Bozuklukları, Madde Bağımlılığı gibi Eksen I ve Eksen II bozukluklarının araştırıldığı görülmektedir. Mordi ve ark. (2015), Self- Differentiation 'un alt boyutları duygusal reaksiyon, duygusal küntlük, kendilik durumu ve başkalarıyla kaynaşma ile erken dönem uyumsuz şema alanları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Her alt boyutun 5 şema alanı ile anlamlı derecede ilişkili olduğu bulgularını saptamışlardır. Özellikle Kendilik Durumu ile ayrılma ve reddedilme ve zedelenmiş özerklik şema alanı arasında yüksek korelasyon bulunmuştur.¹⁴⁰ Bizim çalışmamızda da çocuklarda görülen davranış sorunları alt boyutlarında annenin sosyal izolasyon/ güvensizlik, kusurluluk; babanın terk edilme, duygusal yoksunluk şema alt boyutlarının ilişkili olduğu bulunmuştur. Anne ve babanın erken dönem uyumsuz şemalarının kendilerinde yarattığı psikolojik sorunların çevresiyle olan ilişkilerine de yansıdığını düşündürmektedir.

¹³⁸ Elif Tuğçe Çolakoğlu, *Genç Yetişkinlerde Kendilik Algısı, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Kişilerarası İlişkiler*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2012, ss. 54- 85 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

¹³⁹ Dilara Karahan, *Erken Disfonksiyonel Şemaların Obsesif-Kompulsif Bozukluğu Olan Hastalar ve Sağlıklı Kişilerdeki Aktivasyonlarının Karşılaştırılması*, Psikiyatri Kliniği, Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul, 2006, s. 53 (**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**).

¹⁴⁰ Mahnaz Moradi vd., 'Relation between Early Maladaptive Schemas and Self differentiation in Referrals to Welfare Centers', *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2015, 185, 294 – 300, s. 299.

Benzer şekilde çocuklarda görülen davranış problemlerinde annenin ruhsal sorunlarının etkin olduğu belirtilmektedir.¹⁴¹ Araştırmanın literatür kısmında da belirtildiği gibi erken dönem uyumsuz şemaların psikopatolojide önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu araştırmada hem annelerin hem babaların şema ölçeğinden anlamlı derecede puanlar alarak şema alanlarının davranış sorunlarında yordayıcı olduğu bulunmuş ve literatürle uyumlu sonuçlar elde edildiği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bulgularına bakıldığında çocuklarda davranış sorunları ile erken dönem uyumsuz şema alanlarında ilişki puanlarının yüksek olduğu şemalar aşağıda değerlendirilmiştir:

Araştırmanın literatür kısmında da belirtildiği gibi **Terk Edilme Şeması** olan bireyler istikrarsız davranışlar sergileyebilmekte ve belirsiz duygular yaşayabilmektedirler. Güvenilmez, duygu ve davranışlarında tutarsızlık yaşamalarının önem verdikleri kişiler ile ilişkilerini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu kişiler önem verdikleri kişilerin kendilerini terk edecekleri düşüncesi içinde oldukları için güvene dayalı insan ilişkileri geliştirmede zorlanmakta ve korku- kaygı duygusunu yaşamaktadırlar. Bu terk edilecekleri korkusu onlarda önem verilen kişileri aşırı sahiplenme ve kontrolcü olma davranışlarını sergilemelerinde etkili olmaktadır. Bu şemaya sahip kişiler eğer önem verdikleri kişilerin onları bırakıp gideceklerini düşünürlerse bu durum onlarda öfkeye neden olabilmektedir. Bazı hastalar bu olumsuz duyguları deneyimlememek için yakın ilişkilerinde kaçınmacı bir tutum sergileyebilmektedir. Terk edilme şeması diğer şemalar ile de bağlantılı olabileceği belirtilmekte (boyun eğicilik, bağımlılık/ yetersizlik ve kusurluluk) ve araştırmamızda da standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) bulgularına göre kuram ile uyumlu sonuçların ortaya çıktığı düşünülebilmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunu yaşayan çocuklar ile yaşamayanlar karşılaştırıldığında dikkat eksikliği ve hiperaktivite riski altında olan çocukların annelerinin daha az ilgi ve şefkat gösterirken daha fazla kontrol ve koruma sağladıkları belirtilmiştir.¹⁴²

Kendini Feda şemasına sahip bireylerde, ilişkilerinde duygusal bağı sürdürebilmek için başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu kişilerin

¹⁴¹ Gürşimşek Işık vd., 'Annenin Ruhsal Belirtiler ile 5-6 Yaş Dönemi Çocuklarının Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi', **Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi, Kongre Kitabı**, 2004; **aktaran** Alper Bolattekin, Anne Babanın Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, 2014, s. 30 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

¹⁴² Susan Shur-Fen Gau ve Jane Pei-Chen Chang, 'Maternal Parenting Styles and Mother-Child Relationship Among Adolescents with and Without Persistent Attentiondeficit/ Hyperactivity Disorder' **Research in Developmental Disabilities**, 2013, 34 (5), 1581-1594, s. 1586.

diğerlerinin sorumluluklarını görev olarak aldıkları görülmektedir. Bu sorumluluk duygusu ile diğerlerinden bir beklenti içine girmektedirler. Beklentisi karşılanamayan bu bireylerin öfkeli bir tutum sergilemeleri söz konusu olmaktadır. Kendini feda şemasına sahip ebeveynlerin beceriksiz, yetersiz ve genellikle depresif oldukları bildirilmiştir. Kendini feda şemasına sahip bireylerde diğer şemaların da aktif olduğu belirtilmektedir¹⁴³ Araştırma bulgularında kendini feda şemasının davranış sorunlarıyla anlamlı bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Bu şema boyutunun Dikkat Eksikliği Hiperaktivite sorunu ile ilişkisinde onun sorumluluğunu üstlenmesi ve aynı zamanda karşı beklenti içinde olmasının sorunun oluşmasında ve devam etmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Duygusal sorunlar ile ilişkisinde ise bu şemaya sahip ebeveynin hem öfkeli hem de depresif bir yapı içinde olduğu varsayıldığında çocuğun bu tutarsız duyguları öğrendiği ve ilişkilerine yansıttığı düşüncesini desteklemektedir.

Kusurluluk/ Utanç Şeması, ebeveynleri tarafından eleştirilen, reddedilen aile ortamlarında oluşup kişinin kendisinin değersiz olduğu inancını içermektedir. Bu kişiler sosyal ilişkilerinde bencil, saldırgan gibi dürtüsel davrandıkları için olumsuz deneyimler yaşamakta ve kaçınmacı davranışlar sergilemektedirler. Genellikle eleştirilere karşı hassasiyet içinde olmaları söz konusudur. Bu şemaya sahip anne babaların çocukları ile olan ilişkilerinde de benzer davranışlar sergiledikleri beklenmektedir. Bu kişilerin çocuk yetiştirmede bilişsel inançları ve sergiledikleri davranışları göz önüne alındığında çocuklarda sosyal sorunlar, akran sorunları ve davranış sorunları gözlenmesinin kuramsal çerçeve ile tutarlı olduğunu düşündürmektedir.

Yüksek Standartlar/ Aşırı Eleştiricilik şemasına sahip bireylerin kendisine ve başkalarına yönelik aşırı eleştirel bir tutum içinde olduğu belirtilmektedir. Mükemmeliyetçilik, katı kurallar ve onları gerçekleştirme çabasıyla kaygının yaşandığı şema alanıdır. Mükemmeliyetçilik isteğiyle çevresindekilere ve kendisine karşı baskıcı ve eleştirel bir iletişim tarzı söz konusu olmaktadır. Bu durum kişide kızgınlık ve öfke duygusunun deneyimlenmesine neden olmaktadır. Bu özelliklere sahip kişilerin çocuk yetiştirmeye bakış açılarının da benzer bir tutum içinde olacağını düşündürmektedir. Özellikle çocuklarının okul başarılarına yönelik mükemmelle ulaşma isteği ve beklentisi içinde olması çocuklarda bir takım davranış sorunlarına neden olabileceği bulguları ile tutarlı olmaktadır.

Duyguları Bastırma şema alanına sahip kişiler duygularını yok sayma eğilimde olduklarından ilişkilerinde soğuk, neşesiz, pasif ve kendini geri çeken bir tarzı

¹⁴³ Young vd., a.g.e., ss. 351- 359.

benimsemektedirler. Kişiler dürtü kontrollerini kaybetmekten korkmaktadırlar ve aşırı bir kontrolcü yapıları söz konusu olmaktadır. Önem verdikleri kişilerin de duygularını ifade etmelerine engel olmaktadır. Sosyal iletişimlerinde de son derece duyguları önemsemeyen bir yapı sergilemektedirler. Bu durumun onları saldırgan ve öfkeli yaptığı belirtilmektedir. Çocukların gelişim dönemlerinde anne ve babalarının duygusal bastırma şeması doğrultusunda davranışlarına maruz kalmaları akran ilişkilerinde ve sosyal ilişkilerinde sorunlar meydana gelmesinde etkili olabilmektedir. Özellikle bağlanma yaşanan bakım veren birincil ebeveynin anne olduğu düşünüldüğünde çocuğun annenin iletişim tarzını benimseyerek hem kendi duygularını yansıtmayıp hem de akranlarının duygularını da görmezden gelmesinin sorunların yaşanmasında etkin olabileceğini düşündürmektedir.

Duygusal Yoksunluk şeması, kişinin hayatını sürdürmesinde ve diğerleri ile ilişkisinde etkili olan şema alanıdır. Bu şemaya sahip bireylerde sosyal ilişkilerinde anlama ve kendini açma, sıcak ilişki kurma, diğerleri ile duyguları paylaşma, diğerlerinden beceri öğrenme gibi beklentilerin karşılanmayacağı inancının hakim olduğu şema alanıdır. Bu şema alanına sahip anne ve babalar ile yetişen çocuklarda akran sorunlarının yaşandığı belirtilmiştir. Çocukların da benzer davranışları akranlarına yansıttıkları ve ilişkilerinde sorunlar yaşanmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Akranlar ile olumlu yönde ilişkiler kurmak çocuğun psikososyal gelişim görevlerinin en önemli bir parçasıdır. Black ve Logan; yapmış oldukları çalışmada anne- çocuk, baba- çocuk ilişkilerinin benzerinin akran- çocuk ilişkilerine yansıdığını ve çocuğun akranları ile olan ilişkilerinde benzerlikler olabileceğini belirtmişlerdir. ¹⁴⁴

Mevcut çalışmamızda da akran sorunları alt ölçeğinde annenin duyguları bastırma ve babanın duygusal yoksunluk ile iç içe geçme/ bağımlılık şema alanı arasında ilişki bulunmuştur.

Cezalandırıcılık şema alanının çocuklarda sosyal sorunların yaşanmasında ilişkili olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu şema alanına sahip bireylerde 'hataların affı yoktur ve her hata sert bir şekilde cezalandırılmalıdır' inancının varlığı söz konusudur. Bu inanç kişilerde öfke duygusunun tetiklenmesinde aktif rol oynamaktadır. Bu kişilerin ebeveynlik tutumlarında otoriter bir tutum sergileyecekleri düşünülmektedir. Bu durum çocukların davranış sorunları geliştirmelerinde etkili olabilmektedir.

Annelerin öfke düzeyleri ile öfke ifade tarzlarının incelendiği çalışmada dikkat eksikliği hiperaktivite sorunu yaşayan çocukların bilişsel sorunlar- dikkatsizlik ve sosyal sorunlar yaşaması ile annelerin dışa yansıtılan öfke düzeyi arasında pozitif

¹⁴⁴ Betty Black ve Arliss Logan, 'Links Between Communication Patterns in Motherchild, Father-Child and Child-Peer Interactions and Children's Social Status' *Child Development*, 1995, 66(1), 255-271, s. 265.

yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.¹⁴⁵ Yine benzer şekilde dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları yaşayan çocukların annelerinin olumsuz duygular yaşadıkları; kaygı ve depresyon belirtileri gösterdiklerini yansıtan araştırmalar mevcutken depresif bozukluk tanısı alan annelerin çocuklarında psikiyatrik bozukluk görülme sıklığını araştıran çalışmalar da bulunmaktadır.^{146 147 148 149 150 151} Erken dönem oluşan şemaların psikiyatrik belirtilerde aracı rol oynadığını düşündüğümüzde çalışmamızda annenin terk edilme ve cezalandırıcılık, sosyal izolasyon/ güvensizlik alt şemalarının çocuklarda dikkat eksikliği hiperaktivite ve sosyal sorunlar alt boyutları ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Başarısızlık şemasına sahip kişilerin kendini diğerleri ile kıyaslayarak her zaman yetersiz olduğu inancıdır. Başarısızlık şemasına sahip kişilerde diğer şema alanlarının da aktif olduğu belirtilmektedir. Dünyayı şemaları doğrultusunda anlamlandıran anne ve baba çocuklarının da başarısız oldukları inancına hakim olabilir ya da çocuklarını akranları ile kıyaslayarak sosyal sorunlar, akran sorunları, duygusal ve davranışsal sorunlar yaşamalarında etkili bir faktör oldukları düşünülebilir.

Onay Arayıcılık, başkalarından onay alma, takdir edilme beklentisi ile diğerleriyle bağımlı bir iletişim kurdukları belirtilmektedir. Anne babaların bir taraftan sevecen olurken bir taraftan da dış görünüşe önem verildiği aile ortamlarında gelişen şema alanıdır. Bu şema alanına sahip anne babaların ailelerinden gördükleri benzer tutumları kendi çocuklarına yansıtacakları ve çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunlara yol açacağı düşüncesinin çalışmadaki bulgularla desteklendiği görülmektedir.¹⁵²

Araştırmanın bulgularında erkeklerde kızlara göre Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite belirtilerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şimşek' in yapmış

¹⁴⁵ İbrahim Durukan vd., 'Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Klinik Belirtilerinin Annelerinin Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzları İle İlişkisi' *Gülhane Tıp Dergisi*, 2009, 51(2), 101-104, s. 102.

¹⁴⁶ Dursun Karaman vd., 'Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Aile İşlevleri ile Annelerinin Depresyon ve Anksiyete Belirti Düzeyleri' *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2012, 11(6), 741-748; s. 743.

¹⁴⁷ Gonca Özyurt vd., 'Comparing Family Functioning and Maternal Anxiety in Children with Attention and Hyperactivity Disorder and Controls' *Journal of Cognitive-Behavioral Psychotherapy and Research*, 2015; 4(3), 162-172, s. 169.

¹⁴⁸ Kathryn L. Humphreys vd., 'Association of Parental ADHD and Depression With Externalizing and Internalizing Dimensions of Child Psychopathology', *Journal of Attention Disorders*, 2010, XX(X), 1- 9, s. 4- 6.

¹⁴⁹ Alyson C. Gerdes vd., 'Maternal Depressive Symptomatology and Parenting Behavior: Exploration of Possible Mediators', *Journal Abnormal Child Psychology*. 2007; 35(5), 705-714, s. 710.

¹⁵⁰ İbrahim Durukan, vd., 'DEHB Olan Çocukların Annelerinde Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri ile Kullanılan Başa Çıkma Yöntemleri: Bir Ön Çalışma' *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2008; 9, 217-223, s. 220.

¹⁵¹ Susan Shur ve Fen Gau, 'Parantel and Family Factors for Attention- Deficit Hyperactivity Disorder in Taiwanese Children', *Aust N Z J Psychiatry*, 2007, 41(8), 688- 696, s. 691.

¹⁵² Jeffrey E. Young vd., *a.g.e.*, ss. 295- 386.

olduğu çalışmada da benzer sonuçların elde edildiği aktarılmıştır. ¹⁵³ Yine ülkemizde yapılan pek çok çalışmada dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunlarının erkeklerde kızlara oranla daha fazla görüldüğü belirtilmektedir. Gürşimşek ve ark. tarafından yapılan çalışmada okul öncesi dönemdeki çocuklar ile çalışılmış ve annenin ruhsal sorunları ile çocuklarda davranış problemleri arasında ilişkiyi açıklamışlardır. Ayrıca erkeklerde kızlara oranla saldırganlık ve hareketliliğin daha fazla olduğu bilgisine ulaşılmıştır. ¹⁵⁴

Duygusal sorunlar alt ölçeği ve akran sorunları alt ölçeği karşılaştırıldığında kızlarda erkeklere göre Duygusal Sorunların ve Akran Sorunlarının daha fazla yaşandığı bilgisi elde edilmiştir. Savi (2008) yaptığı çalışmada kızların anksiyete-depresyon belirtilerinin daha fazla yaşadıklarını ifade ederken erkeklerde ise sosyal sorunlar, yıkıcı davranışlar ve dışsallaştırılmış sorunlar yaşandığı belirtilmektedir. ¹⁵⁵ Yine benzer bir çalışmada Sentse ve ark. 2010' da ebeveyn ve akran reddinin çocuklarda davranış sorunları üzerindeki etkisi araştırmış ve araştırmanın bulgularında kız çocuklarının erkek çocuklara göre içe yönelme problemlerinde daha çok sorun yaşadıkları dışa yönelmede cinsiyet açısından fark oluşmadığını belirtmiştir. Ayrıca akran reddinin kızlarda daha çok sorun yaşamasına neden olduğu ifade edilmiştir. ¹⁵⁶

Sosyal Sorunlar ve Davranış Sorunları alt ölçeğine göre kız ve erkeklerde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bolattekin (2014) yaptığı çalışmada davranış sorunlarının erkek çocuklarda kız çocuklarına göre daha fazla olduğunu belirtmiştir. ¹⁵⁷ Davranış sorunlarının cinsiyete göre değerlendirildiği pek çok çalışmada erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla saldırgan ve düşmanca davrandıkları ve davranış sorunları yaşadıkları bulunmuştur. ^{158 159 160} Bu sonuçlar doğrultusunda diğer çalışmaların bulguları ile bizim çalışmamızdan elde edilen sonuçların tutarlı olmadığı

¹⁵³ Sinem Şimşek, 'Ergenlerde Davranış Problemlerinin Anne- Babadan Ve Öğretmenlerden Algılanan Duygusal İstismar Açısından İncelenmesi', Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2010, s. 64 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁵⁴ Gürşimşek vd., a.g.e., s. 32.

¹⁵⁵ Firdevs Savi, '12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi', Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2008, s. 172 (Yayınlanmış Doktora Tezi)

¹⁵⁶ Miranda Sente vd., 'Rejection and Acceptance Across Contexts: Parents and Peers as Risks and Buffers for Early Adolescent Psychopathology the TRAILS Study', *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2010, 38(1), 119- 130, s.125.

¹⁵⁷ Alper Bolattekin, Anne Babanın Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 70 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁵⁸ Gülden Uyanık Balat vd., 'Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Davranış Problemlerinin Anne Ve Öğretmen Değerlendirilmeleri Açısından Karşılaştırılması', *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education)*, 2008, Cilt: 34, 263- 275, s. 266.

¹⁵⁹ Ellen Moss vd, "Attachment And Behavior Problems İn Middle Childhood As Reported By Adult And Child Informants", *Development and Psychopathology*, 2006, 18 (2), 425-444, s. 441.

¹⁶⁰ Saide Özbey ve Fatma Alisinanoğlu, 'Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60- 72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi', *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 2009, 2(6), 494- 517, ss. 496-498.

görülmektedir. Ancak Monk ve ark. ise erkek çocukların kız çocuklara göre daha saldırgan olduklarını bulurken, erkeklerin daha çok fiziksel saldırıya başvurduklarını kızların ise ilişkisel saldırganlıklar sergilediklerini ve dolaylı saldırganlığa başvurduklarını belirtmişlerdir.¹⁶¹ Ülkemizde Balat ve ark. okul öncesi dönemde davranış sorunlarının aile ve öğretmen bildirimlerinin karşılaştırıldığı çalışmalarında ailelerin erkek çocuklarında davranış sorunlarının kızlara göre daha fazla olduğunu bildirirken öğretmenden elde edilen verilerde davranış sorunları alt boyutu açısından cinsiyetin herhangi bir farklılık yaratmadığını belirtmişlerdir.¹⁶² Bizim çalışmamızda da öğretmenden elde edilen verilerin kullanılmış olması Balat ve ark.'nın çalışması ile uyumlu sonuçlar göstermektedir.

Toplam güçlük puanı değerlendirildiğinde kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu bulgulanmıştır. Kargı ve Erkan'ın da bildirdiği gibi bazı çalışmalarda erkek çocuklarda kız çocuklarına göre daha fazla problem davranışlar bildirilirken; bazı çalışmalarda ise kız çocuklarında daha fazla problem davranışlar sergiledikleri bildirilmektedir.¹⁶³ Bunun nedeni olarak farklı değişken gruplarının farklı ölçüm araçları kullanılarak değerlendirilmesinin de etkili olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın bulgularında sınıf düzeyi açısından davranış problemleri alt boyutlarından olan Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite, Davranışsal ve Duygusal Sorunlar alt boyutları puanları açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite ve Davranış Sorunlarında en fazla sorunun 2. sınıf düzeyinde en az sorun yaşanan sınıftan ise 3. Sınıf düzeyi olduğu bulunmuştur. Duygusal sorunların karşılaşıldığı sınıf düzeyi olarak 2. sınıflar belirtilmiş ve en az duygusal sorunların yaşandığı sınıf düzeyinin 4. sınıflar olduğu bilgisi elde edilmiştir. Aynı zamanda yapılan Scheffe ileri analiz tekniğinde gruplar arasındaki farkın da istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Bu farkı 1. Sınıf düzeyindeki grubun yarattığı bulunmuştur. Alan yazında ilköğretim sınıf düzeyi ve davranış problemlerini inceleyen çalışmaya rastlanılmadığından karşılaştırılma yapılamamıştır. Bu durumun nedeni olarak öğretmenlerin öğrencilerini 1. yıldan sonra daha iyi tanımaları ve öğrencileri iyi tanımadan ve gözlem yapmadan yanlış değerlendirme yapmak istememeleri ve çocukları etiketlemeden kaçınmaları olarak düşünülebilir. En az sorunun 3. sınıf düzeyinde yaşanıyor olması öğrencinin okula olan uyumu, akademik içeriğin diğer ilk

¹⁶¹ Claire p. Monks vd., 'Psychological Correlates of Peer Victimization in Preschool: Social Cognitive Skills, Executive Function And Attachment Profiles', *Aggressive Behavior*, 2005, 31(6), 571- 588, ss. 580-585.

¹⁶² Uyanık Balat vd., a.g.e., s. 272.

¹⁶³ Eda Kargı ve Semra Erkan 'Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının İncelenmesi (Ankara İli Örneği)' *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004, 27, 135-144, s. 143.

2 yılın tekrarı nitelikte geliştirilmesinin etken olacağı varsayılabilir. Duygusal sorunların en az 4. sınıf düzeyinde görülmesinde öğrencilerin ön ergenlik dönemine giriyor olmaları ve bu yaş grubu için arkadaşlık ilişkilerinin çocukların hayatında öneminin giderek artmasının ve alışıklığın kazanılmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Burada gelişim döneminin özelliklerine de dikkat ettiğimizde; gelişim kuramlarına göre ilkökul döneminde bilişsel süreçlerin hızlı bir şekilde geliştiği görülmektedir. Piaget' in kuramına göre somut işlemler döneminde olan ilkökul çocuğu somut olayları ve bilgileri düzenli bir şekilde mantık doğrultusunda değerlendirebilmektedir. Yaşının ilerlemesi ile de somut olan bu değerlendirmeler soyut olaylar, kavramlar üzerinde de beceriye dönüşmektedir. Bu dönemde çocuk benmerkezcilikten uzaklaşarak başkalarının gözünden dünyayı algılama sürecini geliştirmektedir. Aynı zamanda çocuğun dil gelişimi de hızlanmakta ve sözcük bilgisi her geçen zaman gelişmektedir. Bu bilişsel gelişim her çocuk için aynı yaşta olmamakta farklı yaşlarda da bilişsel süreçler kazanılabilmektedir.¹⁶⁴

Freud psikososyal gelişimde beş evreden bahsetmektedir. İlkokul dönemini içine alan gizil dönem, çocuğun saldırganlık ve cinsellik enerjisini öğrenme, çevrenin istekleri yönünde hareket etme ve arkadaşları ile olumlu ilişkiler geliştirme üzerine yoğunlaştırdığı bir süreçtir. Kızlar ve erkekler kendi hemcinsleri ile oyun arkadaşlığı etmekte ve kız erkek ilişkilerinde rekabet gözlenmektedir. Çocuk genellikle içinde bulunduğu toplumun kurallarına uyum sağlamak ve davranışlarını bu doğrultuda sergileme eğilimindedir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri olan sevdiği kişiyi rol model alma ve özdeşim kurma çocuğun davranışlarını etkileyebilmektedir. Eğer bu dönem başarılı geçmezse yani çocuk okul ortamında arkadaşları ve öğretmenleri tarafından sevilmez ve kabul görmezse; uyum sorunları yaşanabilmekte ve dürtülerini kontrol edemeyerek yanlış yönlendirebilmektedir. Çünkü bu dönem çocuğun benlik gelişimde dış dünya ile uyum sağlaması açısından önemli bir süreç olmaktadır.¹⁶⁵

Erikson' un kuramında da ilkökul dönemi, başarıya karşı aşağılık kompleksi olarak tanımlanmaktadır. Çocuk bu dönemde başarılı olma ihtiyacını karşılayamazsa enerjisini olumsuz yöne aktarmaktadır. İlkokul döneminde başarı ve çalışkanlık çocuğun kendisine karşı olumlu tutum geliştirmesine katkı sağlarken; başarısızlık yaşaması çocuğun kendine karşı olumsuz tutum ve duygular geliştirmesine neden olabilmektedir.

Gelişim süreçlerinde ahlak gelişimi üzerinde duran Kohlberg çocuğun içinde bulunduğu çevre ve kültüre bağlı olarak ahlak gelişimini devam ettirdiğini

¹⁶⁴ Selahattin Özyurt ve Nesrin Girgin, **Gelişim Süreçleri**, Değişim Yayıncılık, Adapazarı, 2000, ss. 44.

¹⁶⁵ Ziya Selçuk, **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 51.

belirtmektedir. İlkokul döneminin ilk yıllarında (6- 9 yaş) çocuklarda çıkara dayalı ilişkiler söz konusu iken ilerleyen yaşlarda (10- 15 yaş) arkadaşlar ile olumlu ilişkiler kurma ve uyum dönemi ön planda olmaktadır. Çünkü çocuk için arkadaşlarının, öğretmenin ve çevresindekilerin isteklerinin önemi artmakta ve bu da davranışlarına yansımaktadır.

Davranışsal sorunların diğer sınıf düzeylerine göre 3 ve 4. Sınıfta daha az görülmesinde çocuğun gelişimi açısından kişilerarası ilişkilerde daha uyumlu olma ve diğerlerinin duygu, düşünce ve isteklerini de göz önüne alarak hareket etme gelişim özelliğinin de etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Arkadaşlık ilişkilerinde olumlu gelişmelerin çocuğun iç dünyasına da yansıdığı varsayılabilir. Ayrıca çocuğun yaşının ilerlemesi ile gelişim alanlarında olgunlaşmanın sağlanması çocuğun davranışlarını etkileyebilmektedir. Akranlar ile geçirilen zamanda artış çocuğun uyum sağlama becerisini geliştirmesi ve davranışlarına olumlu yönde katkı sağlaması beklenilmekte; çocuğun yaşı ilerledikçe olumsuz sosyal davranışlarında azalma eğilimi görüldüğü belirtilmektedir.^{166 167}

Benzer çalışmalarda okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının araştırıldığı çalışmalarda; yaşın dikkat eksikliği ve hareketlilik sorunlarında anlamlı farklılık yarattığını ve yaşı küçük olan çocuklarda daha fazla dikkatsizlik ve hareketlilik sorunları gözlemlendiği bulunmuştur. Araştırmacılar bunun nedeni olarak öğretmenlerin büyük çocuklardan daha az sorun davranış sergileme beklentisi olduğunu belirtmişlerdir.^{168 169}

Araştırmanın bulgularında kardeş sayısı değerlendirildiğinde Duygusal Sorunlar alt boyunda en fazla sorun yaşayanların tek çocuk olanlar; en az sorun yaşayanların ise 4 ve daha fazla kardeşe sahip çocukların oldukları bulunmuştur. Literatür incelendiğinde, elde edilen bu araştırma bulgularını destekleyen ve desteklemeyen farklı çalışmaların varlığı görülmüştür. Gür yapmış olduğu çalışmada çocuk evlerinde ve aileleri ile yaşayan çocukların akran ilişkilerini ve sosyal davranışlarını incelemiş ve ailesi ile kalan çocuklarda tek çocukların korku- kaygı düzeylerinin yüksek; 3 ve daha fazla kardeşe sahip olan çocukların ise korku- kaygı düzeylerinin düşük olduğunu bulmuştur.¹⁷⁰ Stewart' a göre tek çocukların anne baba tutumlarında aşırı

¹⁶⁶ Joni Reef vd., 'Developmental Trajectories of Child to Adolescent Externalizing Behavior and Adult DSM-IV Disorder: Results of A 24-Year Longitudinal Study', *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 2011, 46(12), 1233-1241, s. 1237.

¹⁶⁷ Ilja L. Bongers vd., 'Developmental Trajectories of Externalizing Behaviors in Childhood and Adolescence', *Child Development*, 2004, 75(5), 1523-1537, s. 1529- 1533.

¹⁶⁸ Kargı ve Erkan, a.g.e., ss. 138- 144.

¹⁶⁹ Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, a.g.e, s.99.

¹⁷⁰ Ayşegül Gür, *Çocuk Evlerinde Yaşayan Çocuklar ile Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların Akran İlişkileriyle Sosyal Davranışlarının İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2016, s. 119 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

koruyucu olmaları çocuğun güvensizlik duymasına, diğerleri ile olan ilişkilerinde daima beklenti içinde olmasına ve duygularını ifade etmede zorlanmasına neden olmaktadır.¹⁷¹

Akran Sorunları alt boyutunda tek çocuk olanların anlamlı derecede akranları ile sorunları yaşadıkları ve akranları ile en az sorun yaşayanların 4 ve daha fazla kardeşe sahip olan çocukların oldukları belirtilmiştir. Kardeşi olan çocukların oyun kurma, paylaşma, empati yapma gibi özelliklerinin geliştiği ve akranları ile uyumlu davranışlar gösterme eğiliminin arttığı düşünülebilir. Tek çocuklarda ise ailede her isteğinin yapılması, anne ve babanın tüm ilgisinin çocuğa verilmesi, paylaşımcı ve uyum sağlayabileceği, evde birlikte vakit geçirebileceği kardeşinin olmaması ve duygularını ifade edebileceği ortam deneyimleyememesi ve benmerkezci özellikler geliştirmesi tek çocukların duygusal ve akran sorunlarında daha fazla sorun yaşayabileceklerinin göstergesi olabilir. Çetinkaya (2004), yaptığı çalışmada aile içindeki çocuk sayısının davranışlar üzerinde etkili olduğunu belirtmiş ve kardeşi olmayan tek çocuklarda agresiflik, şımarıklık, inatçılık gibi problem davranışların olduğunu bildirmiştir.¹⁷² Özbey ve Alisinanoğlu, okul öncesi eğitime devam eden çocuklarda problem davranışları bazı değişkenlere göre araştırmışlardır. Araştırmalarında kardeş sayısı arttıkça problem davranışlarda azalma olduğu bilgisine ulaştıklarını belirtmektedirler.¹⁷³

Çocukların davranış problemleri olarak karşımıza çıkan Dikkatte Eksiklik ve Hareketlilik ile Davranışsal, Sosyal ve Toplam Güçlükler sorunları alt boyutları açısından kardeş sayısının anlamlı bir fark ortaya koymadığı bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda kardeş sayısı değişkenine göre davranış problemlerinin farklılaşmadığını belirten araştırmalar da mevcuttur.^{174 175 176} Bu durum bize kardeş sayısının davranış problemlerinde direkt ilişkili olmadığını ve kardeş ile olan ilişkilerde niteliğin daha etkili olabileceğini düşündürmektedir. Kardeşi ile olumlu ilişkiye sahip

¹⁷¹ Alan E. Stewart, 'Can Knowledge of Client Birth Order Bias Judgement', *Journal of Counseling and Development*, 2004, 82(2), 167-176, s. 174.

¹⁷² Çetinkaya, a.g.e., s. 48.

¹⁷³ Özbey ve Alisinanoğlu, a.g.e., ss. 496- 498.

¹⁷⁴ Pınar Kanlıkılıçer, *Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Geçerlilik Güvenilirlik Çalışması*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2005, s.121 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁷⁵ Hatice Uysal, *Okul Öncesi Dönemde Görülen Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Ankara, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011, s. 100 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁷⁶ Sebla Gökçe İmren, *Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Tanılı Çocuk ve Ergenlerin Kardeşlerinde Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Belirtileri, Duygusal Davranışsal Sorunlar Ve Psikopatoloji*, Marmara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İstanbul, 2010, s. 53 (**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**)

olan çocukların içsel ve dışsal davranış problemlerinde azalma olduğu belirtilmektedir.¹⁷⁷

Benzer şekilde Okul öncesi dönem davranış problemlerinin araştırıldığı bir çalışmada kardeş sayısının dikkat eksikliği ve hareketlilik, kavgacı- saldırgan olma ve endişeli ağlamaklı olma alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmadığı belirtilmiştir.¹⁷⁸

Araştırmadan doğum sırası ile ilgili elde edilen bulgularda, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite alt boyutu ve Duygusal Sorunlar açısından en fazla sorun yaşayan çocukların 2. sırada doğan çocukların oluşturduğu ve en az sorunu 3. sıradaki çocukların yaşadıkları tespit edilmiştir. Şan'ın yapmış olduğu çalışmada DEHB alt tiplerine göre istatistiksel farklılık yaşanan gruplara bakıldığında hiperaktivitenin ön planda olduğu tipin ailede 2. çocuklarda tanı koyulduğu bildirilirken; bileşik tipinin ilk çocuklarda, dikkat eksikliğinin ön planda olduğu tipin ise 3. çocuklarda görüldüğü bulunmuştur. Aynı zamanda kardeş sayısına göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu bulgular ile mevcut çalışma paralellik göstermekle birlikte literatürde doğum sırası ile dikkat eksikliği hiperaktivite ilişkisinin ele alındığı çalışmalara rastlanılmamıştır.¹⁷⁹

Akran sorunları ve toplam güçlük alt boyutuna bakıldığında en fazla sorun yaşayan çocukların doğum sıralamasında 3. sırada olan çocukların yaşadıkları en az sorunu ise ilk çocukların yaşadıkları tespit edilmiştir. Literatüre bakıldığında davranış problemleri ile doğum sırası ilişkilerini inceleyen araştırmalara rastlanılmamıştır. Doğum sırası ile ilgili benzer çalışmalar gözden geçirilmiştir. Dizman (2003), ilköğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmada ilk çocukların saldırganlık puanlarının diğer çocuklara göre daha düşük; ortanca çocukların ise en fazla saldırganlık puanına sahip olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁰ Pilkington ve ark.'nın yapmış oldukları çalışmada doğum sırası ve çocukların stresle başa çıkma tarzları araştırılmış ve ilk çocukların kendilerini akranları tarafından kabul edilen ve ailesinin desteğini aldığı; ortanca çocukların ise haksızlığa uğramış ve engellenmiş duygusu yaşama ve kendine güvenin az olduğu bulgularına ulaşıldığı belirtilmiştir.¹⁸¹ Uzbaş yapmış olduğu

¹⁷⁷ Şeyma Rodop, *Çocuklarda Kardeş İlişki Kalitesi, Uyum Problemi, Çatışma Algısı Ve Ebeveyn Kabul-Reddi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.62 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁷⁸ Alisanoğlu ve Kesicioğlu, a.g.e., s.102.

¹⁷⁹ Volkan ŞAN, *Edirne İl Merkezi İlköğretim Çağı Çocuklarında Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Yaygınlığı*, Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi, 2013, s. 51, (**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**)

¹⁸⁰ Hatice Dizman, *Anne Babası İle Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*, Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2003, s. 121 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

¹⁸¹ Lloyd R. Pilkington, vd., 'Perceived Coping Resources and Psychological Birth Order in School- Age Child', *Individual Psychology*, 1997, 53(1), 43-57; **akratan**: Ezgi Dede, *Psikolojik Doğum Sırasının Bireyci – Toplulukçu - İlişkisel Benlik Tipi Üzerine Etkisi*, İstanbul, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 17 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

çalışmada ortanca çocukların sosyal becerilerinin düşük; depresyon düzeylerinin ise yüksek olduğunu bulmuşlardır.¹⁸²

Bu çalışmalardan farklı bir bulgu bulan Bilir ve Sop; doğum sırasına göre en fazla davranış sorunları sergileyen grubun ilk çocuklar en az davranış sorunları sergileyen grubun ise ortanca çocuklar olduklarını belirtmişlerdir.¹⁸³

Yapılan araştırmalarda ve farklılıkların oluşması örneklem grubunu oluşturan çocukların kişisel özelliklerinin farklı olmasının ve bu çalışmada davranış problemlerinin alt boyutlarının ele alınması olarak düşünülmektedir. Davranış problemleri ele alan çalışmalarda bu problemlerin farklı alt boyutları incelenmiştir. Örneğin okul öncesi çocuklarda davranış problemlerini araştıran Eratay, birinci, ikinci ve üçüncü sırada doğan çocuklarda alışkanlık bozukluklarının görüldüğünü belirtmiştir.¹⁸⁴

Davranış sorunları ve sosyal sorunlar alt ölçekleri açısından doğum sırasının anlamlı bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur. Burada kardeşler arası cinsiyet ve yaş farkının etkisi düşünülebilir. Doğum sırasının kişilerarası ilişki tarzı hakkında bilgi verdiği, kişinin tutum ve davranışlarını şekillendirdiği belirtilmektedir. Ailede içinde kardeşe sahip olmanın çocuğun gelişimine etkisini belirten Adler tek çocuklarla ilgili olarak anne babası tarafından korunduğu, sosyal ilişkileri deneyimleyebileceği ortamdaki yoksun olduğu üzerinde durmuştur. Bu çocukların ileriki toplumsal yaşamlarında da benzer davranışları çevresinden bekleyeceklerini belirtmiştir. Adler' in ikinci çocuklar ile ilgili görüşlerine baktığımızda ikinci çocukların daima abla ve abilerini geçmek zorunda olduğu ve ilgi arayışı içinde olduklarını belirtmektedir. Bu arayış onlarda bir takım olumsuz davranışlara (yalan söyleme) dönüşebilmektedir. İlk çocuklar ise daha kontrollü ve sorumluluk duyguları gelişmiş, başarı odaklı davranmakta, ebeveynlerinin kurallarına uyma eğilimindedirler. Küçük çocuklar ise aile tarafından şımartılır, genellikle ilk çocuğa uygulanan kural ve disiplinde daha esnek davranılır, küçük çocuğun bir taraftan geçmeye çalıştığı büyük kardeşleri varken bir taraftan da kendini küçük ve yetersiz görerek işleri daima başkalarının yapmasını isteyebilir. Bizim çalışmamızda da davranış problemlerinin alt boyutlarını genel olarak değerlendirdiğimizde en az sorunu ilk çocukların yaşadıkları görülmektedir.

¹⁸² Aslı Uzbaşı, İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003, s.102(**Yayınlanmamış Doktora Tezi**).

¹⁸³ Zeynep Topçu Bilir ve Aylın Sop, 'Okul Öncesi Dönemindeki Çocukların Aile İlişkileri İle Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi', **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2016, 40, 20- 43, s. 32.

¹⁸⁴ Emine Eratay, 'Okul Öncesi Çocuklarında Davranış Problemleri', **E-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences**, 2011, 6(3), 2347-2362,s. 2352.

Araştırmadan elde edilen bulgularda annenin yaşı değerlendirildiğinde; davranışsal sorunlar ve toplam güçlük alt boyutları açısından anlamlı farklılık ortaya koyduğu gözlenmiştir. Davranışsal ve toplam güçlük yaşayan çocukların annelerinin yaşına bakıldığında yaş aralığının 34- 44 yaş olduğu görülmüştür. En az sorun yaşayan çocukların annelerinin yaşının ise 24- 34 yaş aralığı olduğu bulunmuştur. Diğer sorunlar alt boyutunda annenin yaşının anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. En az sorunun genç annelerde görülüyor olmasında günümüzde genç annelerin bilgiye ve öğrenmeye; daha büyük yaş grubundaki annelere oranla daha açık olmaları ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca genç anne grubunun genellikle tek çocuğa sahip olabileceklerini düşündüğümüzde annelerin bütün ilgi ve ilişkisini çocuğun olumlu bir gelişim süreci yaşaması için tutum ve davranışlarını kontrol edebileceği kendini geliştirmek için pek çok alternatifleri kullanabileceği varsayılabilir. Davranış problemlerini önlemek için anne ve babanın bilgili olması gerekmektedir. Hassoy ve Çakıcı, çocuklardaki davranış sorunlarında annelerin bilgi düzeylerini araştırmışlar ve annelerin davranış bozuklukları ile ilgili bilgilerinin yetersiz olduğunu, davranışlardaki sorunları normal sorunlardan ayırt edemediklerini ve tedavi konusunda doğru bir yol izlemeyerek kendilerinin sorunları çözebileceklerini belirtmişlerdir.¹⁸⁵

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, babanın yaşının çocukların davranış problemleri alt boyutlarında anlamlı farklılıklar yaratmadıkları sonucu elde edilmiştir. Sosyal sorunlar alt ölçeğinde en fazla sorunun 54 yaş ve üzeri babaların çocuklarında en az sorunun ise 24- 34 yaş grubu babaların çocuklarında gözlemlendiği belirlenmiştir. Mevcut çalışma ile paralel olarak Eroğlu' nun yapmış olduğu çalışmada çocukların problem çözme becerisinde anne ve babaların yaşı, eğitim düzeyi ve sahip olunan çocuk sayısının etkisi incelenmiş ve genç anne babaların (29 ve daha küçük yaşta) anne ve babalar) çocuklarının problem çözme becerisine daha fazla destek oldukları belirlemiştir.¹⁸⁶

Bolattekin' in yapmış olduğu çalışmada mevcut çalışma ile benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Araştırmacı genç anne baba yaşının çocuklarda görülen duygusal, davranışsal ve dikkat eksikliği sorunlarında anlamlı derece farklılık ortaya koyduğunu belirtmiştir. Baba yaşının ise sosyal sorunlarda 40 ve üzeri olan babaya sahip olan çocukların daha çok sosyal sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir.¹⁸⁷ Bu bulgu mevcut çalışma ile paralellik gösterirken; anne yaşının sadece davranış sorunlarında

¹⁸⁵ Peyman Hassoy ve Mustafa Çakıcı, 'Çocuklarda Görülen Davranış Bozuklukları ile İlgili Annelerin Bilgi Düzeyleri ve Tutumları', *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 2012, 2, 1- 14, s. 11.

¹⁸⁶ Eroğlu, a.g.e., s. 107.

¹⁸⁷ Bolattekin, a.g.e., s. 70.

anlamli derece fark yaratmasi ve en çok sorunun 34- 44 yaş anne grubunun belirlenmesi Bolattekin' in bulguları ile tutarlı olmamaktadır. Dursun' un okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarını anne baba tutumları doğrultusunda araştırdığı çalışmasında anne ve baba yaşı ileri olan gruptaki çocuklarda saldırgan davranışlar ve endişeli ağlamaklı olma problem davranışları gözlenmiştir. En az sorunu ise 20- 30 yaş grubu annelere sahip çocuklarda gözleendiği bulgulanmıştır. ¹⁸⁸ Benzer şekilde Uluhurt' un yapmış olduğu çalışmada da problem davranışların anne babanın yaşının ilerledikçe arttığı bulunmuştur. ¹⁸⁹ Araştırmacının bu bulguları bizim çalışmamızı desteklediği düşünülmektedir.

Yaş değişkeni ile ilgili olarak farklı sonuçların varlığı da görülmektedir. Yapılan bir çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının sosyal soruları değerlendirilmiş ve baba yaşının çocukların sosyal konumları üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal konumu en üst düzeyde olan çocukların babalarının yaşlarının 31- 40 aralığında; sosyal konumu en düşük düzeyde olan çocukların babalarının ise 20- 30 yaş aralığında olduğunu belirtmiştir. ¹⁹⁰ Bilir ve Sop; Okul öncesi dönemde aile çocuk ilişkisinin çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve 31- 40 yaşındaki annelere oranla 21- 30 yaş grubundaki annelerin çocukları ile daha çok çatışma yaşadıklarını bulmuşlardır. ¹⁹¹

Benzer şekilde başka bir araştırmada da çocuk ile anneler arasındaki çatışma yaşanan yaş grubunun 25- 30 yaş aralığı annelerin oluşturduğu bulunmuştur. ¹⁹²

Kaya annenin yaşının artması ile çocuklarına karşı daha hoşgörülü bir tutum sergilerken; 36- 44 yaş anne babaların ise çocuklarına karşı baskı ve disiplin yetiştirme tarzını benimsediklerini belirtmişlerdir. ¹⁹³

Buna karşın Özyürek ve Şahin' in yapmış oldukları çalışmada anne babaların yaşının sergiledikleri tutumunda etkili olmadıklarını belirtmişlerdir. ¹⁹⁴ Erken yaşta anne olan bireylerin çocuklarını daha tehlikeli bir ortam beklediğini öngören çalışmaların sonuçlarında aslında anne yaşının çocuklarda görülen bilişsel ve davranışsal

¹⁸⁸ Dursun, a.g.e., s. 8.

¹⁸⁹ Fazilet Uluhurt, *Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Akran İlişkileri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012, s. 128 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁹⁰ Hülya Gülay Ogelman, 'Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Konumlarının Aile Değişkenlerine Bağlı Olarak İncelenmesi', *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, 2(2), 213-230, s. 225.

¹⁹¹ Topçu Bilir ve Sop, a.g.e., s. 32.

¹⁹² Didem Saygı ve Gülden Uyanık Balat, 'Anasının Devam Eden Çocuğu Olan Annelerin Çocukları ile İlişkilerinin İncelenmesi', *International Journal of Human Science*, 2013, 10(1), 844-862, s. 857.

¹⁹³ Alican Kaya, *İlköğretim Öğrencilerinin Anne-Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Kişilik Özelliklerine Göre Değişkenliğinin İncelenmesi*. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 53 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁹⁴ Arzu Özyürek ve Fatma Tezel Şahin, '5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi', *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2005, 25(2), 19-34, s. 24.

sorunlarda beklendiği gibi öncelikli etken olmadığı ailesel geçmişten kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹⁵

Araştırmanın sonuçlarına göre; annenin eğitim düzeyinin Akran Sorunları alt boyutu hariç diğer Davranış Problemlerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Mevcut çalışmada Akran sorunları alt boyutunda en yüksek puanı annesi lise mezunu, en az puanı ise annesi yüksek lisans mezunu olan çocukların aldıkları görülmektedir. Yapılan çalışmalar da bizim çalışmamızla benzer bulgular göstermektedirler.

Gülay yapmış olduğu çalışmada anne eğitim düzeyinin yüksek olmasının çocukları ile ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini ve anne ile kurulan bu olumlu iletişimin çocuğun akranları ile de olumlu ve yakın ilişkiler geliştirmesinde etkili olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁶ Yapılan araştırmalarında annenin öğrenim düzeyinin çocukların davranış sorunları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını belirtmişlerdir.^{197 198 199}

Ülkemizde yapılan farklı bir çalışmada okul öncesi dönemdeki çocuklarda davranış sorunlarında anne çocuk ilişkisi incelenmiş ve ilköğretim ve lise mezunu annelerin üniversite mezunu olanlara göre çocukları ile ilişkilerinde çatışmaya dayalı tutumları benimsedikleri bulunmuştur.²⁰⁰ Annelerin kabul red düzeyinin çocuk davranış sorunları ile ilişkisini araştıran başka bir çalışmada aynı zamanda demografik özellikler ile davranış problemleri arasındaki ilişkiye bakılmış çocuğun yaşı, annenin çalışma durumu ve yaşının ilişki oluşturmadığı sadece anne eğitim düzeyi ile davranış sorunları arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Araştırmada anne eğitim seviyesinin arttıkça çocuklarda davranış sorunlarında azalma görüldüğü belirtilmiştir.²⁰¹ Benzer şekilde ebeveynlerin eğitim düzeyinin düşük olması ile çocukların sorunlu davranış göstermesi arasında anlamlı ilişkiler bulunan çalışmalar mevcuttur.^{202 203} Araştırmalar arasındaki bu farklılığın sebebi diğer değişkenlerin etkinliği, örneklem sayılarındaki fark olabileceği gibi ebeveynlerin çocuk gelişimi ve

¹⁹⁵ Ruth N. Lopez Turley, 'Are Children of Young Mothers Disadvantaged Because of Their Mother's Age or Family Background?', *Child Development*, 2003, 74(2), 465-474, s. 469.

¹⁹⁶ Hülya Gülay, *5- 6 Yaş Çocuklarına Yönelik İlişkiler Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008 s. 241. (Yayınlanmış Doktora Tezi).

¹⁹⁷ Fatma Alisinoğlu ve Oğuz Serdar Kesicioğlu, a.g.e., ss. 103- 105.

¹⁹⁸ Anna Garriga ve Kathleen Kiernan, 'Parents' Relationship Quality, Mother-Child Relations and Children's Behaviour Problems: Evidence From the UK Millennium Cohort Study', *Working Paper: University of York*, 2014, 1- 18, s. 11.

¹⁹⁹ Abalı vd., a.g.e., s. 16.

²⁰⁰ Semiha Yüksek Usta, *Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Davranış Problemlerinin Anne-Çocuk ve Öğretmen Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi, İlköğretim Anabilim Dalı, 2014, s. 71. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

²⁰¹ Yakmaz Basılğan, a.g.e., ss. 139- 143.

²⁰² Savi, a.g.e., s. 172.

²⁰³ İbrahim Selçuk Esin, *Okulda Sorun Davranışı Olan Öğrencilerde Psikopatoloji Ve İlişkili Psikososyal Faktörler*, Atatürk Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Erzurum, 2013, s. 39(Yayınlanmış Uzmanlık Tezi)

eğitimindeki farkındalık düzeyleri ve bu konuda aldıkları aile eğitimlerinin de etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın baba eğitim düzeyi ile ilgili bulguları değerlendirildiğinde; Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite ile Davranışsal Sorunlarla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite alt boyutunda babası ortaokul mezunu olan çocukların daha fazla Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite sorunu yaşadıkları, babasının eğitim düzeyinin doktora olan çocukların en az sorun yaşadıkları bulunmuştur. Babanın eğitim seviyesinin düşük olmasının ve çocuğun gelişimi ve eğitimi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması çocuğu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca burada eğitim düzeyi arttıkça tedaviye verilen önemin artması ve konuyla ilgili destek olarak çözüm üretme sürecinin yaşanıyor olması varsayılmaktadır.

Yapılan çalışmalar da benzer sonuçların elde edildiği görülmüştür. İmren ve arkadaşlarının 2013 yılında yapmış oldukları çalışmada çocuk ve ergenlerde DEHB' na eşlik eden KOKGB ve DB' nda aile işlevselliği değerlendirilmiştir. Çalışmalarının sonunda DEHB grubundaki çocukların anne ve babaların kontrol grubuna göre depresif bozukluk ve panik bozukluk tanısı konulduğunu ve kontrol grubundaki anne babalara göre eğitim düzeylerinin anlamlı oranda daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca DEHB tanılı çocukların aile işlevlerinde bozulmalar olduğu belirtilmiştir.²⁰⁴ Şehirli (2007), yaptığı çalışmada babası ilköğretim mezunu olan ve lise- üniversite mezunu olan babaların 5- 6 yaş olan çocuklarında daha fazla uyumsuz davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir.²⁰⁵

Davranış sorunları alt ölçeğine bakıldığında en fazla sorun yaşayan çocukların babalarının yüksek lisans mezunu oldukları bulunmuştur. Akademik gelişimini devam ettiren bireylerde aile içi yoğun bir etkileşimli ilişki yaşanamayacağı ve çocuklara ayıracak zamanlarının kısıtlı olması düşünülmektedir. Balat ve ark., (2008) okul öncesi eğitimi alan altı yaş grubu çocukların davranış sorunlarının aileleri ve öğretmenleri tarafından değerlendirilmelerinin karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Bu çalışmada aileler ile öğretmenlerin çocukları değerlendirirken farklı bulguların elde edilmesi dikkat çekmiştir. Araştırmacılar diğer araştırmalara göre çalışmalarında anne babanın eğitim düzeyinin çocuklardaki davranış sorunlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığını bulduklarını belirtmişlerdir.²⁰⁶

²⁰⁴ Sebla Gökçe İmren vd., 'Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu ve/veya Davranım Bozukluğu Eşhastalanımı Olan ve Olmayan DEHB Tanılı Çocuk ve Ergenlerde Aile İşlevselliğinin Değerlendirilmesi', **Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi (Cukurova Medical Journal)**, 2013; 38 (1), 22-30, s. 25.

²⁰⁵ Neslihan Şehirli, Çocuk Davranışları Değerlendirme Ölçeği' nin Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, s. 151 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

²⁰⁶ Uyanık Balat vd., a.g.e., s. 272.

Araştırmalardan elde edilen bulgulara göre anne ve babanın eğitim düzeylerinin ve ebeveyn- ocuk ilişkisinin çocuklarda görülen davranış problemlerinde, akademik başarılarında ve akranları ile ilişkilerinde etkili bir faktör olduğu bildirilmektedir.²⁰⁷ Genel olarak literatür çalışmalarını baktığımızda anne babanın eğitim düzeyinin arttıka ocuk yetiştirme tutumlarını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. ²⁰⁸ çalışmanın bulgularında çocuklarda görülen davranış problemlerinin alt boyutlarının babanın ve annenin çalışma durumu açısından değerlendirildiğinde her iki ebeveyninde çalışma durumunun anlamlı bir fark yaratmadığı bulgulanmıştır. Bu bulguların literatür ile paralel olduğu düşünülebilir.²⁰⁹

²⁰⁷ Gregory S. Pettit, vd., 'A Development Process Analysis Of Cross-Generational Continuity In Educational Attainment', *Merril-Palmer Quarterly*, 2009, 55(3), 250-284, s. 265.

²⁰⁸ zyrek ve Tezel şahin, a.g.e., s. 25

²⁰⁹ şenay Bulut, Altı Yaş ocuklarında Davranış Problemleri İle Anne ve ğretmenlerin Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2000, s. 189 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

1. Annenin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Dikkat Eksikliği Hiperaktivite ($R^2=.063$, $p<.05$), Davranış Sorunları ($R^2=.040$, $p<.05$), Akran Sorunları ($R^2=.053$, $p<.05$), Sosyal Sorunları ($R^2=.076$, $p<.05$) ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri Toplam puanları ($R^2=.039$, $p<.05$) arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir. Anne Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Dikkat Eksikliği Hiperaktivite varyansının sadece %06'ünü, Davranış Sorunları varyansın sadece %04'ünü, Akran Sorunları varyansın sadece %05'ini, Sosyal Sorunları varyansın sadece %07'sini ve Güçler ve Güçlükler varyansın sadece %03'ünü açıklamaktadır.
2. Babanın Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Dikkat Eksikliği Hiperaktivite ($R^2=.036$, $p>.05$), Duygusal Sorunlar ($R^2=.072$, $p<.05$), Akran Sorunları ($R^2=.094$, $p<.05$), Sosyal Sorunlar ($R^2=.056$, $p<.05$) ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri Toplam puanları arasında anlamlı ($R^2=.053$, $p<.05$) ilişkiler göstermektedir. Baba Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite varyansın sadece %03'ünü, Duygusal Sorunları varyansın sadece %07'sini, Akran Sorunlarının varyansın sadece %09'ünü, Sosyal Sorunları varyansın sadece %05'ini ve Güçler ve Güçlükler Ölçekleri varyansın sadece %05'ini açıklanmaktadır.
3. Çocuğun cinsiyetinin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Mann Whitney-U testine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=10239.500$, $p<.05$). Erkeklerde kızlara göre Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite daha fazladır.
4. Çocuğun cinsiyetinin Duygusal Sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Mann Whitney-U testine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=9688.000$, $p<.05$). Kızlarda Erkeklerle göre Duygusal Sorunlar daha fazladır.
5. Çocuğun cinsiyetinin Akran Sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Mann Whitney-U testine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=9937.500$, $p<.05$). Kızlarda Erkeklerle göre Akran Sorunları daha fazladır.
6. Çocuğun cinsiyetinin Güçler Güçlükler Toplam Sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Mann Whitney-U testine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=10265.500$, $p<.05$). Kızlarda Erkeklerle göre Güçler ve Güçlükler daha fazladır.
7. Çocuğun Sınıf Düzeyinin Davranış Sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 =2.792$, $p<.05$). Davranış Sorunlarının en fazla görüldüğü sınıf düzeyi 2.sınıfken; en az görüldüğü 3. sınıf düzeyi olarak belirlenmiştir.

8. Çocuğun Sınıf Düzeyinin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 3.562$, $p < .05$). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite sorununun en fazla görüldüğü sınıf düzeyi 2.sınıfken; en az görüldüğü 3. sınıf düzeyi olarak belirlenmiştir.
9. Çocuğun Sınıf Düzeyinin Duygusal Sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 4.931$, $p < .05$). Duygusal Sorun en fazla görüldüğü sınıf düzeyi 2. sınıfken; en az görüldüğü 4. sınıf düzeyi olarak belirlenmiştir.
10. Çocuğun Kardeş Sayısının Duygusal Sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 4.931$, $p < .05$). Duygusal Sorunların tek çocuklarda en fazla; en az 4 kardeş ve fazla kardeşi olan çocuklarda en az görüldüğü bulunmuştur.
11. Çocuğun Kardeş Sayısının Akran Sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 5.359$, $p < .05$). Akran Sorunları tek çocuklarda en fazla iken; 4 ve fazlası kardeşe sahip olanlarda en az görüldüğü bulunmuştur.
12. Çocuğun Doğum Sırasının Dikkat Eksikliği Hiperaktivite alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 1.522$, $p < .05$). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite doğum sırası 2 olan çocuklarda en fazla iken; doğum sırası 3 olanlarda en az görüldüğü bulunmuştur.
13. Çocuğun Doğum Sırasının Duygusal Sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 1.561$, $p < .05$). Duygusal Sorunlar doğum sırası 2 olan çocuklarda en fazla iken; doğum sırası 3 olanlarda en az görüldüğü bulunmuştur.
14. Çocuğun Doğum Sırasının Akran Sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 1.933$, $p < .05$). Akran Sorunlarının doğum sırası 3 olan çocuklarda en fazla iken; ilk doğanlarda en az görüldüğü bulunmuştur.
15. Çocuğun Doğum Sırasının güçler güçlükler toplam sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 1.684$, $p < .05$). Güçler ve Güçlükler toplam puanının 3. olarak doğan çocuklarda en fazla iken; ilk doğan çocuklarda en az görüldüğü bulunmuştur.
16. Çocuğun Annesinin Yaşının Davranış sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 12.094$, $p < .05$). Davranış Sorunlarının annesinin 34-44 yaş arasında olan çocuklarda en fazla iken; annesinin yaşının 24-34 yaş arasında olan çocuklarda en az görüldüğü bulunmuştur.

17. Çocuğun Annesinin Yaşının güçler güçlükler toplam sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 6.037$, $p < .05$). Güçler ve Güçlükler toplam sorununun anneleri 34-44 yaş arasında olanlarda en fazla iken; annesi 24-34 yaş arasında olan çocuklarda en az görüldüğü bulunmuştur.

18. Çocuğun Babasının Yaşının Sosyal sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 9.334$, $p < .05$). Sosyal Sorunları en fazla yaşayan çocukların babalarının 54 yaş ve üstünde olduğu görülürken; sosyal sorunları en az yaşayanların babalarının 24-34 yaş aralığında oldukları bulunmuştur.

19. Çocuğun Babasının Yaşının güçler güçlükler toplam sorunlar alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 8.651$, $p < .05$). Güçler güçlükler toplam sorununu en fazla yaşayan çocukların babalarının 54 yaş ve üstünde olduğu görülürken; en az sorun yaşayanların babalarının 44-54 yaş arasında oldukları görülmüştür.

20. Çocuğun Annesinin Eğitim Düzeyinin Akran sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 11.094$, $p < .05$). Akran Sorunlarının annesi lise mezunu olan çocuklarda en fazla yaşandığı görülürken; en az sorun yaşayan çocukların annelerinin yüksek lisans mezunu olanlar görülmüştür.

21. Çocuğun Babasının Eğitim Düzeyinin Davranış sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 5.180$, $p < .05$). Akran Sorunlarının babası yüksek lisans olan çocuklarda en fazla yaşandığı görülürken; en az sorun yaşayan çocukların babalarının doktora mezunu olanlar görülmüştür.

22. Çocuğun Babasının Eğitim Düzeyinin Dikkat eksikliği hiperaktivite sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Kruskal Wallis H-Testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 5.388$, $p < .05$). Akran Sorunlarının babası ortaokul olan çocuklarda en fazla yaşandığı görülürken; en az sorun yaşayan çocukların babalarının doktora mezunu olanlar görülmüştür.

23. Çocuğun Babasının Çalışma Durumunun Dikkat Eksikliği Hiperaktivite sorunları alt ölçeğine etkisini değerlendirmek için kullanılan Mann Whitney-U testi analizlerine göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=2683.500$, $p < .05$). Akran Sorunları babası çalışan çocuklarda çalışmayanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

ÖNERİLER

1. Alan Araştırmalarına Yönelik Öneriler

Literatürde yeni çalışılmaya başlanan bir konu olan erken dönem uyumsuz şemaların daha çok klinik örneklemlemler ile çalışıldığı normal örneklem grupları ile yapılan çalışmaların sınırlı olduğu gözlenmiştir. Normal örneklem grupları ile de çalışılması alana katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma ilkökula giden öğrencilerin anne ve babalarının erken dönem uyumsuz şemalarının ele alınması ve öğretmenlerden alınan bilgiler doğrultusunda çocuklardaki davranış sorunlarıyla ilişkisini değerlendirerek gerçekleştirilmiştir. Diğer araştırmalarda farklı yaş gruplarına dair çocuklar ve ailelerinin değerlendirilmesinin literatürde tartışma ortamı yaratması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

Problem davranışlar ve erken dönem uyumsuz şemalar normal gruplar ile ölçekten alınan yüksek puanlar doğrultusunda çalışılmıştır. Bir başka çalışmada tanı almış gruplar ile çalışılarak hangi şemaların aktif rol oynadığı araştırılabilir.

Erken dönem uyumsuz şemaların ilişkilerde etkinliğini belirleyebilmek için ilişki kurulan farklı gruplar ile araştırmalar sürdürülebilir.

Çalışmada anne babaların erken dönem uyumsuz şemaları ile çocuk davranış sorunları ile ilişkisine bakılmıştır. Yeni çalışmalarda çocukların algıladıkları ebeveynlik şemaları ile anne babalardan elde edilen şemalar karşılaştırılabilir.

Yine farklı çalışmalarda anne babaların şemaları ile anne baba tutumları, bağlanma stilleri, anne babaların ebeveyn algıları gibi konular çalışılabilir.

2. Uygulama Alanına Yönelik Öneriler

Uygulama alanında çocuklardaki davranış sorunlarını çalışırken anne ve babanın sürece dahil edilmesinin ve anne- babanın erken dönem uyumsuz şemalarının görüşmelerde ele alınmasının özellikle okul ortamında yaşanan zorluklara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anne ve baba eğitimlerinde çocuklardaki davranış sorunlarda ailenin öneminin aktarılması böylelikle anne babanın çocuklarına yönelik bilişsel tutumlarının farkındalığını sağlanması amaçlanmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ADLER Alfred, **Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji**, Çev. Halis Özgü, Hayat Yayınları, İstanbul, 2002.

AMERİKAN PSİKİYATRİ BİRLİĞİ, **DSM- IV- TR Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı (Gözden geçirilmiş 2. baskı)**, Çev. Ertuğrul Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2000.

AMERİKAN PSİKİYATRİ BİRLİĞİ, **Ruhsal Bozuklukların Tanısal Ve Sayımsal El Kitabı, Beşinci Baskı 8 (DSM- 5), Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı**, Çev. Ertuğrul Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.

AYDIN, Hülya Bilgin, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

AYDOĞMUŞ Kayıhan, 'Çocuklarda Uyum Ve Davranış Bozuklukları', Haluk Yavuzer, (ed.), **Ana Baba Okulu**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006.

BAKIRCIOĞLU Rasim, **Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2007.

BOWLBY John, **Attachment and Loss.Vol. 1. Attachment**, Basic Books, New York, 1982.

CÜCELOĞLU Doğan, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

ÇAĞDAŞ Aysel ve SEÇER Zarife, **Anne Baba Eğitimi**, Kök Yayıncılık, Ankara, 2006.

ÇETİNKAYA Bünyamin, **Ruhsal Açından Sağlıklı Aile ve Sağlıklı Çocuk**, Empati, Ankara, 2004.

EKŞİCİ Aysel, 'Çocukluk Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları', Aysel Ekşi, (ed.), **Ben Hasta Değilim**, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 1999.

ERCAN Eyüp Sabri, 'Davranım Bozukluğu', Füsun Çuhadaroğlu Çetin Ve Ayşen Coşkun, (ed.), **Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı**, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2008.

FARRELL M. Joan vd., **Şema Terapi Klinisyenin Rehberi**, Çev. Sevin. Göral Alkan ve Emel Alkan, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2016.

FREUD Sigmund, **Psikanalize Giriş Dersleri**, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, Ankara, 2016.

GENÇTAN Engin, **Çağdaş Yaşam Ve Normal Dışı Davranışlar**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004.

GENÇTAN Engin, **İnsan Olmak**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1991.

HELEN BEE ve BOYD Denişe, **Çocuk Gelişimi Psikolojisi**, Çev. Okhan Gündüz, Kaknüs Yayınları, 2009.

JACOB Gitta vd., **Mod Terapisi Diğer Yollardan Gitmek**, Çev. Nihan Azizlerli ve Muharrem Soykut, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2014.

ÖZTÜRK Orhan ve ULUŞAHİN Aysin, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

ÖZYURT Selahattin ve GİRĞİN Nesrin, **Gelişim Süreçleri**, Değişim Yayıncılık, Adapazarı, 2000.

RAFEELİ Eshkol vd., **Şema Terapi Ayırıcı Özellikler**, Çev. Miray Şaşıoğlu, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2015.

ROEDİGER Eckhard, **Şema Terapi Nedir?**, Çev. Sevinç Ataman, Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2015.

SELÇUK Ziya, **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001.

SEMERCİ Bengi, 'Çocuk ve Adolesanda Tik Bozuklukları', Aysel Ekşi, (ed.), **Ben Hasta Değilim**, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 1999.

SEVEN Serdar, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Pegem Akademi, Ankara, 2008.

TURAN Zerrin, 'Ailede Ruh Sağlığı', Yıldız Uzuner, (ed.), **Çocuk Ruh Sağlığı**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2014.

YAVUZER Haluk, **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, Remzi Kitabevi, Ankara, 2001.

YAVUZER Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008.

YOUNG E. Jeffrey vd., **Şema Terapi**, Çev. Tuğrul Veli Soylu, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2009.

YÖRÜKOĞLU Atalay, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 2008.

MAKALELER

ABALI Osman vd., 'İlköğretim Çağı Çocuklarındaki Davranım Bozukluğu Semptomlarının Sosyodemografik Verilere Göre Değerlendirilmesi', ***Düşünen Adam Dergisi***, 2006, 19 (1), 14-19.

ALAN Ralph vd., Early Intervention To Help Parents Manage Behavioural And Emotional Problems İn Early Adolescents: What Parents Want, ***Australian E-Journal For The Advancement Of Mental Health***, 2003, 2 (3), 156- 168.

ALİSİNANOĞLU Fatma ve KESİCİOĞLU Oğuz Serdar, Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Giresun İli Örneği), ***Kuramsal Eğitimbilim***, 2010, 3 (1), 93-110.

ALKIM ARI Fikriye ve DENİZ Engin, 'Evliliklerinde Sorun Yaşayan Bireylerin Bağlanma Stilleri Ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelemesi', ***INESJOURNAL Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi / The Journal of International Education Science***, 2015, 2 (5), 13-23.

AİNSWORTH Mary, 'Attachment Beyond Infancy', ***American Psychologist***, 1989, 44 (4), 709-716.

AİNSWORTH Mary vd., 'Patterns Of Attachment: A Psychological Study Of The Strange Situation', ***Infant Mental Health Journal***, 1980, 1(1), 68- 70.

BARTHOLOMEW Kim ve HOROWİTZ M. Leonard, 'Attachment Styles Among Young Adults: A Test Of A Four-Category Model', ***Journal of Personality and Social Psychology***, 1991, 61 (2), 226-244.

BARKLEY Russell A vd, 'Adolescents with Attention Deficit Hyperactivity Disorder: Mother Adolescent Interactions, Family Beliefs and Conflicts, and Maternal Psychopathology'. ***Journal of Abnormal Child Psychology***, 1992, 20 (3), 263–288.

BLACK Betty ve LOGAN Arliss, 'Links Between Communication Patterns in Motherchild,Father-Child and Child-Peer Interactions and Children's Social Status' ***Child Development***, 1995, 66(1), 255-271.

BONGERS Ilja L. vd., 'Developmental Trajectories of Externalizing Behaviors in Childhood and Adolescence', ***Child Development***, 2004, 75(5), 1523-1537.

BOWLBY John, ***Atachment And Loss: Vol. 2. Seperation: Anxiety And Anger***, New York: Basic, 1973; aktaran ALKIM ARI Fikriye ve DENİZ Engin, 'Evliliklerinde Sorun

Yaşayan Bireylerin Bağlanma Stilleri Ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelemesi', **INESJOURNAL Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi / The Journal of International Education Science**, 2015, 2 (5), 13-23.

BRODY LESLIE R., 'Gender Differences in Emotional Development: A Review of Theories and Research'. **Journal of Personality**, 53 (2), 102 – 149.

CAI XINSHENG vd., 'Parent And Teacher Agreement On Child Behaviour Checklist Items In A Sample Of Preschoolers From Low Income And Predominantly African American Families', . **Journal of Clinical Child And Adolescent Psychology**, 2004, 33 (2), 303-312.

CAMPBELL B. Susan, 'Behavior Problems in Preschool Children: A Review Of Recent Research', **Journal of Child Psychology & Psychiatry**, 1995, Cilt: 36, 113-149.

CECERO John vd., 'Tools and tenets of schema therapy: Toward the construct validity of the Early Maladaptive Schema Questionnaire–Research Version (EMSQ-R)', **Clinical Psychology and Psychotherapy**, 2004, 11, 334-357.

COCKRAM David M. vd., Role and Treatment of Early Maladaptive Schemas in Vietnam Veterans with PTSD, **Clinical Psychology And Psychotherapy**, 2010, 17, 165–182.

CORNAH Deborah vd., 'The Impact of Maternal Mental Health and Child's Behavioural Difficulties on Attributions About Child Behaviours', **The British Journal of Clinical Psychology**, 2003, 42 (1), 69- 79.

DALE Rosanna vd., 'The Role of Parental Bonding and Early Maladaptive Schemas in The Risk of Suicidal Behavior Repetition', **Arch Suicide Res**, 2010, 14 (4), 311–328.

DUMITRESCU Daciana ve RUSU Alina S., 'Relationship Between Early Maladaptive Schemas, Couple Satisfaction and Individual Mate Value: An Evolutionary Psychological Approach', **Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies**, 2012, 12(1), 63-76.

DURUKAN İbrahim, vd., 'DEHB Olan Çocukların Annelerinde Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri ile Kullanılan Başa Çıkma Yöntemleri: Bir Ön Çalışma' **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2008; 9, 217-223.

DURUKAN İbrahim vd. 'Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Klinik Belirtilerinin Annelerinin Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzları İle İlişkisi' **Gülhane Tıp Dergisi**, 2009, 51(2), 101- 104.

EBERHART Nicole vd., 'Maladaptive Schemas And Depression: Tests Of Stres Generation And Diathesis- Stres Models', **Journal of Social and Clinical Psychology**, 2011, 30 (1), 75- 104.

ERATAY Emine, 'Okul Öncesi Çocuklarında Davranış Problemleri', **E-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences**, 2011, 6(3), 2347-2362.

GARRİGA Anna ve KİERNAN Kathleen, 'Parents' Relationship Quality, Mother-Child Relations and Children's Behaviour Problems: Evidence From the UK Millennium Cohort Study', **Working Paper: University of York**, 2014, 1- 18.

GAU Susan Shur-Fen ve CHANG Jane Pei-Chen , 'Maternal Parenting Styles and Mother–Child Relationship Among Adolescents with and Without Persistent Attentiondeficit/ Hyperactivity Disorder' **Research in Developmental Disabilities**, 2013, 34 (5), 1581–1594.

GAVİTA Oana vd., 'Cognitive Behavioral Parent Programs For The Treatment Of Child Disruptive Behavior', **Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly**, 2011, 25 (4), 240-257.

GERDES Alyson C. vd., 'Maternal Depressive Symptomatology and Parenting Behavior: Exploration of Possible Mediators', **Journal Abnormal Child Psychology**. 2007; 35(5), 705-714.

GÖRMEZ Vahdet vd., 'Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kliniğine Başvuran Hastalarda Tanı Dağılımı ve Demografik Özellikler' **Journal Of Mood Disorders (JMOOD)**, 2017,7(1), 41-46.

GİESEN- BLOO Josephine vd., 'Outpatient Psychotherapy For Borderline Personality Disorder: Randomized Trial Of Schema-Focused Therapy Vs. Transference-Focused Psychotherapy', **Archives of General Psychiatry**, 2006, 63, 649- 658.

GOODMAN Robert vd., 'Using The Strengths and Difficulties Questionnaire To Screen For Child Psychiatric Disorders İn A Community Sample', **British Journal of Psychiatry**, 2000, 177 (6), 534-539.

GOODMAN Robert vd., 'When To Use Broader Internalising And Externalising Subscales Instead Of The Hypothesised Five Subscales On The Strengths And Difficulties Questionnaire (SDQ): Data From British Parents, Teachers And Children', **Journal of Abnormal Child Psychology**, 2010, 38 (8), 1179-1191.

GÖRKER Işık vd., 'Çocuk Ve Ergen Psikiyatri Kliniğine Başvuran Ergenlerde Belirti ve Tanı Dağılımı', **Klinik Psikiyatri**, 2004, 7,103-110.

GREENBERG Mark vd., 'The Prevention Of Mental Disorders İn School-Aged Children: Current İssues State Of The Field', **Prevention and Treatment**, 2001; **aktaran** UYANIK BALAT Gülden vd., Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Davranış Problemlerinin Anne ve Öğretmen Değerlendirilmeleri Açısından Karşılaştırılması, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education)**, 2008, Cilt: 34, 263- 275.

GUDE Tore ve HOFFART Asle, 'Change İn Interpersonal Problems After Cognitive Agoraphobia And Schema-Focused Therapy Versus Psychodynamic Treatment As Usual Of İnpatients With Agoraphobia And Cluster C Personality Disorders', **Scandinavian Journal of Psychology**, 2008, 49 (2), 195- 199.

GÜL KAPÇI Emine ve HAMAMCI Zehra, 'Aile İşlevi İle Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü' **Klinik Psikiyatri**, 2010, 13, 127 – 136.

GÜLAY Hülya, 'Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri', **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, Cilt: 12, 82- 93.

GÜRŞİMŞEK Işık vd., 'Annenin Ruhsal Belirtiler ile 5-6 Yaş Dönemi Çocuklarının Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi', **Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi, Kongre Kitabı**, 2004; **aktaran** Alper Bolattekin, Anne Babanın Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, 2014 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

GÜVEN Esra ve ERDEN Gülsen, 'Çocuğun Algıladı Evlilik Çatışması ve Davranış Sorunları', **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 2014, Cilt: 32, 33- 54.

GÜVENİR Taner vd., 'Güçler Güçlükler Anketi' nin (GGA) Türkçe Uyarlamasının Psikometrik Özellikleri', **Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 2008, 15 (2), 65- 74.

HASSOY Peyman ve ÇAKICI Mustafa, 'Çocuklarda Görülen Davranış Bozuklukları ile İlgili Annelerin Bilgi Düzeyleri ve Tutumları', **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)**, 2012, 2, 1- 14.

HAWKE Lisa ve PROVENCHER Martin, 'Schema Theory And Schema Therapy İn Mood And Anxiety Disorders: A Review', **Journal of Cognitive Psychotherapy**, 2011, Cilt: 25, 257- 276.

HUMPHREYS Kathryn L. vd., 'Association of Parental ADHD and Depression With Externalizing and Internalizing Dimensions of Child Psychopathology', **Journal of Attention Disorders**, 2010, XX(X), 1- 9.

İMREN Sebla Gökçe vd., 'Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu ve/veya Davranım Bozukluğu Eşhastalanımı Olan ve Olmayan DEHB Tanılı Çocuk ve Ergenlerde Aile İşlevselliğinin Değerlendirilmesi', **Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi (Cukurova Medical Journal)**, 2013, 38(1), 22-30.

KAGAN Jerome ve SNİDMAN Nancy, 'Early Childhood Predictors of Adult Anxiety Disorders', **Biological Psychiatry**, 1999, 46 (11), 1536- 1541.

KANER Sema ve ÇİÇEK Arzu, 'Gözden Geçirilmiş Davranış Problemleri Kontrol Listesinin Türkçeye Uyarlanması', **Özel Eğitim Dergisi**, 2000, 2 (4), 23 – 34.

KARAMAN Dursun vd., 'Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Aile İşlevleri ile Annelerinin Depresyon ve Anksiyete Belirti Düzeyleri' **TAF Preventive Medicine Bulletin**, 2012, 11(6), 741-748.

KARGI Eda ve ERKAN Semra 'Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının İncelenmesi (Ankara İli Örneği)' **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2004, 27, 135-144.

KESEBİR Sermin vd., 'Bağlanma Ve Psikopatoloji', **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 2011, 3 (2), 321-342.

Lİ Tianyuan ve FUNG Helene H., 'How Avoidant Attachment Influences Subjective Wellbeing: An Investigation about the Age and Gender Differences', **Aging and Mental Health**, 2014, 18(1), 4-10.

MCGİNN Lata K. vd., 'The Relationship Between Parenting Style, Cognitive Style, and Anxiety and Depression: Does Increased Early Adversity Influence Symptom

Severity Through The Mediating Role of Cognitive Style', **Cognitive Therapy and Research**, 2005, 29(2), 219- 242.

MONKS Claire P. vd., 'Psychological Correlates of Peer Victimization in Preschool: Social Cognitive Skills, Executive Function And Attachment Profiles', **Aggressive Behavior**, 2005, 31(6), 571- 588.

MORADİ Mahnaz vd., 'Relation between Early Maladaptive Schemas and Self differentiation in Referrals to Welfare Centers', **Procedia- Social and Behavioral Sciences**, 2015, 185, 294 – 300.

MOSS Ellen vd, "Attachment And Behavior Problems İn Middle Childhood As Reported By Adult And Child Informants", **Development and Psychopathology**, 2006, 18 (2), 425–444.

MURRİS Peter, 'Maladaptive Schemas İn Non-Clinical Adolescents: Relations To Perceived Parental Rearing Behaviours, Big Five Personality Factors And Psychopathological Symptoms', **Clinical Psychology And Psychotherap**, 2006, 13 (6), 405- 413.

NORDAHL Hans vd., 'Early Maladaptive Schemas İn Patients With Or Without Personality Disorders: Does Schema Modification Predict Symptomatic Relief', **Clinical Psychology And Psychotherapy**, 2005, 12, 142- 149.

OGELMAN Hülya Gülay, 'Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Konumlarının Aile Değişkenlerine Bağlı Olarak İncelenmesi', **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, 2(2), 213-230.

ÖNER Pınar vd., 'Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu', **Sürekli Tıp Eğitim Merkezi**, 2003, 12 (3), 97- 99.

ÖZBEY Saide ve ALİSİNANOĞLU Fatma, 'Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60- 72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi', **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research**, 2009, 2(6), 494- 517.

ÖZYURT Gonca vd., 'Comparing Family Functioning and Maternal Anxiety in Children with Attention and Hyperactivity Disorder and Controls' **Journal of Cognitive-Behavioral Psychotherapy and Research**, 2015; 4(3), 162-172.

ÖZYÜREK Arzu ve TEZEL ŞAHİN Fatma, '5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi', **GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2005, 25(2), 19-34.

PETERMANN Franz ve HAMPEL Petra, 'Die Aufmerksamkeitsdefizit-/Hyperaktivitätsstörung (ADHS)', **Kindheit und Entwicklung**, 2009; **aktaran KAYMAK ÖZMEN Suna,** 'Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu'nda Çok Yönlü Eğitim Uygulamalarının Etkisi', **Eğitim ve Bilim**, 2011, Cilt: 36 (161), 256- 269.

PETTİT Gregory S. , vd., 'A Development Process Analysis Of Cross-Generational Continuity İn Educational Attainment', **Merril-Palmer Quarterly**, 2009, 55(3), 250-284.

REEF Joni vd., 'Developmental Trajectories of Child to Adolescent Externalizing Behavior and Adult DSM-IV Disorder: Results of A 24-Year Longitudinal Study', **Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol**, 2011, 46(12), 1233–1241.

SAĞDAM Miraç vd., 'Yeni İlköğretim Programının Uygulanması Sürecinde Önceki Programa Göre İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı', **VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu 27-29 Nisan: Bildiriler, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ABD**, 2007, 505- 510.

SANDERS Matthew vd., Using Household Survey Data to İnform Policy Decisions Regarding The Delivery of Evidencebased Parenting Interventions, **Child Care Health and Development**, 2007, 3 (6), 768- 783.

SARITAŞ-ATALAR Dilek ve GENÇÖZ Tülin, 'Anne Ret Algısı ile Psikolojik Sorunlar Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolü', **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2015, 26 (1), 40-47.

SAYGI Didem ve UYANIK BALAT GülDen, 'Anasınıfına Devam Eden Çocuğu Olan Annelerin Çocukları ile İlişkilerinin İncelenmesi', **International Journal of Human Science**, 2013, 10(1), 844-862.

SENTE Miranda vd., 'Rejection and Acceptance Across Contexts: Parents and Peers as Risks and Buffers for Early Adolescent Psychopathology the TRAILS Study', **Journal of Abnormal Child Psychology**, 2010, 38(1), 119- 130.

SHUR Susan ve GAU Fen, 'Parantel and Family Factors for Attention- Deficit Hyperactivity Disorder in Taiwanese Children', **Aust N Z J Psychiatry**, 2007, 41(8), 688- 696.

SOYGÜT Gonca vd., 'Ebeveynlik Biçimlerinin Değerlendirilmesi: Young Ebeveynlik Ölçeği'nin Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme', **Türk Psikoloji Yazıları**, 2008, 11 (22), 17-30.

SOYGÜT Gonca vd., 'Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme', **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2009, 20 (1), 75- 84.

STEWART, Alan E. 'Can Knowledge of Client Birth Order Bias Judgement', **Journal of Counseling and Development**, 2004, 82(2), 167-176.

STALLARD Paul, 'Early Maladaptive Schemas İn Children: Stability And Differences Between A Community And A Clinic Referred Sample', **Clinical Psychology And Psychotherapy**, 2007, 14 (1), 10–18.

ŞAHİN Hülya, 'Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi', **Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Servisi**, 2005, 3 (26), 47-60.

TANER DERMAN Meral ve BAŞAL Handan Asude, 'Okul Öncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri İle Ailelerinin Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişki', **Amasra Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, 2 (1), 115-144.

TOPÇU BİLİR Zeynep ve SOP Aylin, 'Okul Öncesi Dönemindeki Çocukların Aile İlişkileri İle Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi', **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2016, 40, 20- 43.

TURLEY Ruth N. Lopez, 'Are Children of Young Mothers Disadvantaged Because of Their Mother's Age or Family Background?', **Child Development**, 2003, 74(2), 465-474.

UYANIK BALAT Gülden vd., 'Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Davranış Problemlerinin Anne Ve Öğretmen Değerlendirilmeleri Açısından Karşılaştırılması', **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education)**, 2008, Cilt: 34, 263- 275.

WHIPPLE Natasha vd., 'Broadening The Study Of Infant Security Of Attachment: Maternal Autonomy-Support In The Context Of Infant Exploration', **Social Development**, 2010, 20 (1), 17- 32.

İNTERNET KAYNAKLARI

BORNSTEİN Lea ve BORNSTEİN H. Ba Marc, 'Parenting Styles and Child Social Development', **Encyclopedia on Early Childhood Development**, <https://www.researchgate.net> (Erişim tarihi: 20.12.2016)

SCHEMA THERAPY İNTERNET SAYFASI, 'Early Maladaptive Schemas', <http://www.schematherapy.com/id73.htm> (Erişim tarihi: 07.11.2016).

TEZLER

BAĞCI Cemal, *Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2013 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

BARBER Brian, **Reintroducing Parental Psychological Control**, American Psychological Association, 2002; Aktaran SAYGILI Gizem, *Erken Döneme İlişkin Gelişimsel Etmenler İle Psikolojik İyilik Hali Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolünün İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2014 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

BOLATTEKİN Alper, *Anne Babanın Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

BOWBLY John, 'The Making And Breaking Of Affectional Bonds: Etiology and Psychopathology In The Light Of Attachment Theory', **British Journal of Psychiatry**, 1977, 130 (5) 421-431; aktaran Alper Bolattekın, *Anne Babanın Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları Ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

BULUT Şenay, *Altı Yaş Çocuklarında Davranış Problemleri İle Anne ve Öğretmenlerin Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2000 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

CANER Melis, *Evlü Bireylerde Kendi Ebeveynlerini Algılama Biçimleri, Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar ve Eşe Yönelik Değerlendirmeler Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*, Psikoloji Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2009. **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

ÇAKIR Zehra, *Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Şema Sürdürücü Başa Çıkma Davranışları Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, 2007 **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

ÇEKİÇ Ali, *Akılcı Duygusal Aile Eğitim Programının Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları ve Anne Babalık Stresleri Üzerine Etkisi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2015 **(Yayınlanmış Doktora Tezi)**

ÇOLAKOĞLU Elif Tuğçe, *Genç Yetişkinlerde Kendilik Algısı, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Kişilerarası İlişkiler*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul, 2012 **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**.

DEMİRTAŞ Kamuran, *Annelerin Değerlendirmesine Göre Çocukların Öz bakım Becerileri İle Anne Tutumları Arasındaki İlişki*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2001 **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**.

DİZMAN Hatice, *Anne Babası İle Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*, Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2003 **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

EROL Neşe vd., **Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Epidemiyolojisi, Çocuk Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı**, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları, 2008; **aktaran DURSUN Onur Burak, Gelişim Ve Ruhsal Sağlık Değerlendirmesi Türkçe'ye Uyarlama Ve Geçerlik Çalışması**, Tıp Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2009 **(Yayınlanmış Uzmanlık Tezi)**.

ESİN İbrahim Selçuk, *Okulda Sorun Davranışı Olan Öğrencilerde Psikopatoloji ve İlişkili Psikososyal Faktörler*, Atatürk Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Erzurum, 2013 **(Yayınlanmış Uzmanlık Tezi)**

EŞİCİ Hasan, *Romantik İlişki Kalitesinin Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Bağlanma ve Psikolojik İhtiyaçlar Açısından İncelenmesi*, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2014 **(Yayınlanmış Doktora Tezi)**.

GÜLAY Hülya, *5- 6 Yaş Çocuklarına Yönelik İlişkiler Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008 (**Yayınlanmış Doktora Tezi**).

GÜR Ayşegül, *Çocuk Evlerinde Yaşayan Çocuklar ile Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların Akran İlişkileriyle Sosyal Davranışlarının İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2016 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

HETHERINGTON M. Eileen vd., ***Child Psychology: A Contemporary Viewpoint***, New York, NY, US: McGraw-Hill Child Psychology: A Contemporary Viewpoint, 1999; **Aktaran YAKMAZ BASILGAN Filiz**, *Annelerin Kabul- Red Düzeyi İle Çocukların Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arel Üniversitesi, İstanbul, 2012 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

İMREN Sebla Gökçe *'Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Tanılı Çocuk ve Ergenlerin Kardeşlerinde Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Belirtileri, Duygusal Davranışsal Sorunlar Ve Psikopatoloji'*, Marmara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İstanbul, 2010 (**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**)

KANLIKILIÇER Pınar, *Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Geçerlilik Güvenilirlik Çalışması*, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2005 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

KARAHAN Dilara, *Erken Disfonksiyonel Şemaların Obsesif-Kompulsif Bozukluğu Olan Hastalar ve Sağlıklı Kişilerdeki Aktivasyonlarının Karşılaştırılması*, Psikiyatri Kliniği, Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul, 2006 (**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**).

KAYA Alican, *İlköğretim Öğrencilerinin Anne-Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Kişilik Özelliklerine Göre Değişkenliğinin İncelenmesi*. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

KAYA Fulya, *Çocukluk Döneminde Yaşanan İstismarın Kişilerarası İlişki Tarzları Üzerindeki Etkisi: Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Aracı Rolü*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2010 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

KNOW Jeon Yoon, 'The Relationship Between Parenting Stres, Parental Intellegence and Child Behavior Problems in a Study of Korean Preschool Mothers', **Early Childhood Development and Care**, 2007, 177 (5), 149- 160; **aktaran DURSUN Aylin**, *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba*

Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

LAUTH Gerhard ve NAUMANN Kerstin, **ADHS in der Schule**, Weinheim: Beltz, 2009; **aktaran** ESİN İbrahim Selçuk, *Okulda Sorun Davranışı Olan Öğrencilerde Psikopatoloji Ve İlişkili Psikososyal Faktörler*, Tıp Fakültesi Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2013 (**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**).

PİLKİNGTON Lloyd R. vd., 'Perceived Coping Resources and Psychological Birth Order in School- Age Child', **Individual Psychology**, 1997, 53(1), 43-57; **aktaran:** Ezgi Dede, *Psikolojik Doğum Sırasının Bireyci – Toplulukçu - İlişkisel Benlik Tipi Üzerine Etkisi*, İstanbul, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

RODOP Şeyma, *Çocuklarda Kardeş İlişki Kalitesi, Uyum Problemi, Çatışma Algısı Ve Ebeveyn Kabul-Reddi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

SAVİ Firdevs, '12–15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi', Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2008 (**Yayınlanmış Doktora Tezi**)

ŞAN Volkan, *Edirne İl Merkezi İlköğretim Çağı Çocuklarında Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Yaygınlığı*, Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi, 2013(**Yayınlanmış Uzmanlık Tezi**)

ŞEHİRLİ Neslihan, 'Çocuk Davranışları Değerlendirme Ölçeği' nin Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

ŞİMŞEK Sinem, 'Ergenlerde Davranış Problemlerinin Anne- Babadan Ve Öğretmenlerden Algılanan Duygusal İstismar Açısından İncelenmesi', Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2010 (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

TERJESEN M. D., *Comparative Efficacy Of Brief REBT And Parent Training With Parents Of Special Education Preschoolers In Training Childhood Noncompliance*, . **Hofstra University, Hempstead**, 1998; **aktaran** Ali Çekiç, *Akılcı Duygusal Aile Eğitim Programının Anne Babaların Akılcı Olmayan İnançları ve Anne Babalık Stresleri Üzerine Etkisi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2015 (**Yayınlanmış Doktora Tezi**)

ULUYURT Fazilet, *Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Akran İlişkileri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012 **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

UYSAL Hatice, *Okul Öncesi Dönemde Görülen Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Ankara, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011 **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

UZBAŞ Aslı, *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2003 **(Yayınlanmamış Doktora Tezi)**.

YALIN Şermin, *Güçler Güçlükler Anketinin İleri Psikometrik Özellikleri*, Tıp Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2008 **(Yayınlanmış Uzmanlık Tezi)**.

YÜKSEK USTA Semiha, *Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Davranış Problemlerinin Anne-Çocuk ve Öğretmen Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi, İlköğretim Anabilim Dalı, 2014. **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

EKLER

EK- A

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli katılımcı;

Bu çalışma, Prof. Dr. Ahmet Ertan TEZCAN Danışmanlığında Gelişim Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi Psk. Burçin SAYAL tarafından yürütülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, anne babaların erken dönem uyumsuz şemalarının çocuk davranış sorunları üzerindeki etkisini araştırmaktır. Yapılmakta olan araştırma kapsamında sizden 2 ölçeği ve sosyo- demografik özellikleri belirlemek için kişisel bilgi formunu cevaplamanız istenmektedir. **Vereceğiniz bütün bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve araştırmanın amacı dışında kullanılmayacaktır.** Araştırmaya katılımınız gönüllülük esasına dayalı olup araştırma kapsamında vereceğiniz cevapların samimi ve dürüst olması araştırmanın sonuçları açısından önemlidir. Lütfen size yöneltilen her soruları samimiyetle cevap veriniz ve hiçbir soruyu atlamayarak düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Kendinizle İlgili Olarak;

Formu Dolduran : Anne () Baba ()
Yaşınız :
Evlilik Durumunuz : Birlikte () Ayrı () Boşanmış- Vefat ()
Eğitim Düzeyiniz : İlkokul () Ortaokul () Lise ()
Üniversite () Yüksek Lisans () Doktora ()
Çalışma Durumunuz : Çalışıyorum () Çalışmıyorum ()

YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ KISA FORMU- 3 (YŞÖ- KF3)

Yönerge: Aşağıda kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar tanımladığına karar verin. Emin olmadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin duygusal olarak ne hissettiğinize dayanarak cevap verin. Birkaç soru anne ve babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri ya da her ikisi şu anda yaşamıyorsa bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın. 1' den 6' ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazınız.

Derecelendirme:

1. Benim için tamamıyla yanlış
 2. Benim için büyük ölçüde yanlış
 3. Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla
 4. Benim için orta derecede doğru
 5. Benim için çoğunlukla doğru
 6. Beni mükemmel şekilde tanımlıyor
1. _____ Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
 2. _____ Beni terk edeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
 3. _____ İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum.
 4. _____ Uyumsuzum.
 5. _____ Beğendiğim hiçbir kadın/erkek, kusurlarımı görürse beni sevmez.

GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ (SDQ-Tur)

Her cümle için, Doğru Değil, Kısmen Doğru, Tamamen Doğru kutularından birini işaretleyiniz. Kesinlikle emin olamasanız ya da size anlamsız görünse de elinizden geldiğince tüm cümleleri yanıtlamanız bize yardımcı olacaktır. Lütfen yanıtlarınızı çocuğunuzun son 6 ay içindeki davranışlarını göz önüne alarak veriniz.

Kız / Erkek

Çocuğun Adı:

	Doğru değil	Kısmen doğru	Kesinlikle doğru
Diğer insanların duygularını önemser.	☐	☐	☐
Huzursuz, aşırı hareketli, uzun süre kıpırdamadan duramaz.	☐	☐	☐
Sıkça baş ağrısı, karın ağrısı ve bulantıdan yakınır.	☐	☐	☐
Diğer çocuklarla kolayca paylaşır. (yiyecek, oyuncak, kalem v.s.)	☐	☐	☐
Sıkça öfke nöbetleri olur ya da aşırı sinirlidir.	☐	☐	☐

Doğum Tarihi:

ÖZGEÇMİŞ

Burçin SAYAL 1988 tarihinde Eskişehir’ de doğmuştur. İlkokul, ortaokul ve liseyi Eskişehir’ de okuduktan sonra 2006 yılında Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünü kazanmıştır. 2011 yılında üniversiteyi bitirdikten sonra Eskişehir’ de özel bir okulda 1 yıl psikolog olarak görev yapmış ve 2012 yılında Milli Eğitim Bakanlığında Rehberlik ve Psikolojik Danışman olarak göreve atanmıştır. 4 yıl İstanbul ilinde görev yaptıktan sonra Eskişehir Kırka Mehmet Akif Ersoy okuluna atanmış ve halen orada görevine devam etmektedir.

Uludağ Üniversitesi’ nden Pedagojik Formasyon Sertifikası, Yrd. Doç Dr. Azmi Varan’dan Transaksiyonel Analiz ve Tematik Algı Testi eğitimi, Uz. Psikolog Esmahan Orçin’den Çocukları Değerlendirmede Kullanılan Objektif ve Subjektif Testler eğitimlerini almıştır.

Şu anda Eskişehir ilinde yaşamaktadır. Yeşilay Türkiye Bağımlılıkla Mücadelede Eğitimi Programında formatör olarak görev yapmaktadır.

